

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Pracoviště historické sociologie

Bc. Dana Bartůňková

**Humanitní versus technické vzdělá(vá)ní v ČR – analýza
mediálního diskurzu v celostátních novinách (komparace
diskurzu let 1990/1 a roku 2015)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Vávra, Ph.D.**

Praha 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. května 2017

Dana Bartůňková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Martinu Vávrovi, Ph.D. za cenné rady připomínky a za odborné vedení práce. Své rodině děkuji za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla během celého studia.

Abstrakt

Práce *Humanitní versus technické vzdělá(vá)ní v ČR – analýza mediálního diskurzu v celostátních novinách (komparace diskurzu let 1990/1 a roku 2015)* se snaží postihnout nejvýraznější rozdíly a podobnosti mezi dvěma mediálními diskurzy a také jejich proměnu v souvislosti s proměnou společnosti, ke které došlo následkem změny politického režimu. Práce je rozdělena na část teoretickou a část empirickou. V teoretické části práce je věnována pozornost proměně definic pojmů ve slovnících a encyklopediích. Dále se práce zaměřuje na diskuzi humanitního a technického vzdělání v českém a také v zahraničním prostředí. Pomocí kritické diskurzivní analýzy výzkumná část práce analyzuje diskurz oborů vzdělání v českých tištěných novinových článcích ze dvou období (z let 1990/1 a z roku 2015). Cílem práce je postihnout tyto dva diskurzy, jejich aktéry, hlavní témata a argumenty. Závěr empirické části tvoří komparace obou diskurzů a vystihnutí rozdílů a podobností mezi nimi.

Klíčová slova: humanitní vzdělání, technické vzdělání, mediální diskurz, kritická diskurzivní analýza

Abstract

Diploma thesis *The Humanities versus the Technical Education – The Analysis of the Media Discourse in Nationwide Czech Newspapers (Comparison of Discourse Produced in 1990/1 and 2015)* is trying to cover the most significant differences and similarities between two media discourses and also their change related to a social transformation caused by the political transformation. This thesis is divided into a theoretical part and an empirical part. The theoretical part focuses on a transformation of a definition of terms in dictionaries and encyclopaedias. The theoretical part also deals with the Humanities and Technical Education discussion not only in Czech but also abroad. By applying a critical discourse analysis the empirical part analyses an education discourse in Nationwide Czech Newspapers in the two periods (in 1990/1 and in 2015). A goal of this thesis is cover these two discourses, social actors, main themes and arguments. The conclusion of the empirical part is made of a comparison of these discourses and of a demonstration of the differences and similarities.

Key words: humanities, technical education, media discourse, critical discourse analysis

Obsah

1	Úvod.....	8
2	Teoretická část.....	9
2.1	Vymezení pojmů – co jsou to vlastně humanitní/společenské a přírodní/technické vědy?.....	9
2.2	Filosofická perspektiva.....	15
2.3	Humanitní vědy versus vědy přírodní – situace v ČR.....	17
2.3.1	Obory vzdělání v ČR.....	18
2.3.2	Reforma systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice	20
2.3.3	Koncepce ministra školství Marcela Chládky	20
2.4	Humanitní vědy versus vědy přírodní – příklady diskuse v jiných zemích.....	21
2.4.1	Japonsko	21
2.4.2	Velká Británie.....	24
2.4.3	USA	24
3	Metodologie.....	26
3.1	Popis metody analýzy.....	26
3.2	Popis použitých dat	28
4	Výzkumná část	29
4.1	Analýza – články z roku 1990 a 1991	29
4.1.1	Nová situace a vyrovnávání se s ní.....	30
4.1.2	Malý zájem o absolventy VŠ a široká nabídka dělnických a řemeslnických míst	30
4.1.3	Vysoké školy a zájem o jejich studium	32
4.1.4	Rekvalifikace.....	33
4.1.5	Břemeno humanitních věd a demokracie	34
4.1.6	Nepraktičnost společenských věd a úzké zaměření technických škol?	35
4.1.7	Závěr.....	36
4.2	Analýza – články z roku 2015	37
4.2.1	Reflexe aktuálních témat	41
4.2.2	Učňovské versus vysokoškolské vzdělávání, gymnázia a všeobecné vzdělání.....	43
4.2.3	Devalvace VŠ vzdělání.....	47
4.2.4	Názory na humanitní/společenskovední a technické/přírodovědné vzdělání	49
4.2.5	Japonsko	51
4.2.6	Rozhodování.....	53
4.2.7	Důvody pro výběr studia humanitních oborů.....	54
4.2.8	Charakteristika humanitních oborů a jejich absolventů.....	56

4.2.9	Nadbytek lidí s humanitním vzděláním – firmy mají nedostatek lidí s technickým vzděláním	57
4.2.10	Špatná pověst humanitních věd a jejich obhajoba.....	63
4.2.11	Zájem o technické vzdělávání a jeho podpora.....	64
4.2.12	Propojení firem a škol a firmy, které mají své vlastní střední školy a školky	66
4.2.13	Aktéři: Stát, kraje, politická reprezentace	69
4.2.14	Rodiče.....	70
4.2.15	Školné.....	72
4.2.16	Uplatnění	73
4.2.17	Budoucnost.....	76
4.2.18	Vystudovat obor a pak pracovat v jiném oboru.....	77
4.2.19	Propojení humanitního a technického vzdělání.....	78
4.2.20	Závěr.....	80
4.3	Komparace let 1990/1 a roku 2015	82
4.3.1	Společné rysy článků.....	82
4.3.2	Rozdílné rysy článků.....	83
5	Závěr.....	85
6	Zdroje	87

1 Úvod

Tématem diplomové práce je v širším pohledu jeden z nejdůležitějších aspektů společnosti – vzdělání. I když je pravdou, že se člověk učí (a vzdělává) celý svůj život a mnohé (ty nejdůležitější a lidsky nejhodnotnější) věci se člověk naučí až v samotném běhu života, dává nám institucionální vzdělání nezbytný základ.

Vzdělání se člení dle několika hledisek, jedním z nich je členění vzdělání dle oborů. V této práci se soustředím na humanitní/společenské vědy a na vědy technické/přírodovědné. V práci stručně uvádím klasifikaci oborů vzdělání, která se v České republice používá a také nastiňuji vývoj definic těchto věd ve slovnících a encyklopediích. Zároveň jsem si dobře vědoma toho, že realita je pestřejší než stanovené kolonky.

Již má dlouholetá osobní zkušenost dávala tušit, jak je humanitní vzdělání (někdy) pojímáno. Celé bakalářské studium jsem na odpověď, co studuji, dostávala obratem další otázku – „A co z tebe bude?“ Nebo tuto s jinou podobou aktuálního větného členění: „A to z tebe bude co?“ Někteří lidé nevědí, co si pod pojmem „humanitní vědy“ představit, ani co studium těchto věd obnáší. Další skupinou jsou pak ti, kdo vědí, co humanitní vědy jsou, ale neumí si představit, jak takový člověk po studiu najde uplatnění a jak se vlastně hodlá živit.

Při zpracování této diplomové práce mě konkrétně zajímalo, zda se dnešní diskurz oborů vzdělání v celostátním tisku od roku 1990 proměnil, a pokud ano, jak? Jak se diskurz roku 2015 liší od polistopadové situace? Jsou humanitní a technické vědy (a jejich absolventi) vnímány stejně, nebo nikoli? Objevují se zde stejní aktéři? Jaké argumenty používají? Co je stejné, a co jiné? Která témata se zde objevují – jsou stále stejná, nebo došlo k jejich proměně? Jak s diskurzem souvisí daná společenská situace?

2 Teoretická část

2.1 Vymezení pojmů – co jsou to vlastně humanitní/společenské a přírodní/technické vědy?

Prvním krokem by mělo být ujasnění toho, co vlastně jsou humanitní, společenské, přírodní a technické vědy. Tato hesla jsem vyhledávala v několika slovnících (ve všeobecných encyklopedických a v pedagogických) a porovnávala jsem proměnu jejich definic v čase.

V *Ottově slovníku naučném* je heslo „Humanitní studia čili Humaniora“ a je popsáno jako „studium spisů a děl uměleckých starých Řeků a Římanů a vůbec jejich života, státního, náboženského a duševního, za účelem dosažení vyššího vzdělání. Bylo účelem a cílem humanismu“ [1897: 860]. Heslo „společenské vědy“, „duchovní vědy“ či „přírodní vědy“ zde vůbec není.

V *Masarykově slovníku naučném* [1927: 366] heslo „humanitní studia“ odkazuje na heslo „humaniora“, které je zde stručně vystiženo jako „studia, zejm. humanitní, studium lit. a celého života řec. a řím.; hl. v době humanismu.“ Je zde také heslo „duchové vědy“ [1926: 425]: „duchovědy (Geisteswissenschaften), podle staršího rozdělení (na př. u Jar. Durdíka) studují projevy ducha lidského (dějepis, jazykozpyt atd.) na rozdíl od věd přírodních“.

Heslo „přírodní vědy“ [1931: 1067-8] je vystiženo takto: „Přírodní vědy, přírodověda, v. o těch zjevech, které jsou objektivně dány a mohou být prostě konstatovány, tedy především o těch jevech v prostoru a čase (fysika, astronomie, chemie, biologie), pak i o jevech duševních, pokud jsou to pouhé jevy (psychologie). Tyto p. jevy p. v. popisují, hledajíce vztahů mezi nimi a zjišťujícíce zákony jejich dění (p. zákony). P. v. se pokládají za zvl. důležité teprve v nové době a jsou základem novodobého názoru přírodověd., empirického, objektivistického. Obj. konstatování skutečnosti, popis, pokus, indukce, pravděpodobnost, příčinnost jsou důl. pojmy, o něž tu jde. Zato se většinou zavrhuje metafysika (v. t.). Víra ve všemohoucnost p-ch v-d vedla k učení, že jen p. v. jsou vlastními v-dami: jazykověda, filologie, historie, sociologie, právnictví, theologie atd. se pak redukovaly na zvl. případy p. v. Filosofie pak byla zakládána jen na p. v-ě. Galilei, Newton, Locke, Descartes, Mill, Darwin, Helmholtz, Kant byli vynikajícími zástupci tohoto směru. Odtud otázky, zda-li sociologie a psychologie jsou také jen p-mi v-ami. Od p-ch v. se rozeznávají v. duchovní, (duchovědy), t. j. v., jejichž předmět se nedá konstatovat bez akt. účasti interesovaného vědce; a staví se pak názor přírodovědecký proti duchovědnému. Lit.: J.

Gabriel, Dějiny p- ch věd 1920).“ Zde tedy vidíme nastíněný protiklad mezi přírodními a duchovními vědami. V *Masarykově slovníku* je krásně vidět zlom, kterého si jeho autoři všimli a který ukazuje nové postavení přírodních věd: „P. v. se pokládají za zvl. důležité teprve v nové době a jsou základem novodobého názoru přírodověd., empirického, objektivistického“.

Dále jsem tato hesla hledala i v *Ilustrovaném slovníku*, jenž vyšel za minulého režimu a kde je použita jiná argumentace a jiný slovník než v dosavadní literatuře. Autoři zde používají marxistické pojmy jako výrobní síly, dialektický materialismus apod. Nechybí zde citace Marxe a Engelse. Heslo přírodní vědy [1982: 41] je vysvětleno jako: „soubor věd, jež se systematicky zabývají zkoumáním přír. jevů a zákonitostí a vytvářejí teorie jak o celku přírody, tak o jejich jednotlivých oblastech. P. v. se člení na vědy fyzikální (fyzika v užším slova smyslu, chemie, fyzikální chemie, kosmologie, astronomie, geologie) a vědy biologické (botanika, zoologie, genetika, ekologie). V p. v. probíhá jak proces jejich diferenciacce, započatý již v antice oddělováním od filoz., tak jejich integrace, podmíněná jednotou přírody i společnými znaky věd. metodologie. Všechny p. v. mají světonázorový, filoz. základ, který neztrácí svůj význam ani v době moderního rozvoje a osamostatňování p. v. I vývoj p. v. je ovlivňován ekon. vztahy a zájmy tříd; spojení p. v. s výr. silami se od prům. revolucí projevuje stále více jako jejich vzájemné působení. Respektování specifiky přír. a spol. věd neopravňuje ke konstruování zásadního protikladu mezi přír. a spol. vědami (nazývanými také humanitními nebo duchovními), jako to činí burž. filozofie. Materiální jednota světa podmiňuje jednotu přír. a spol. věd, vyjádřenou v monismu vědeckého svět. názoru.“ Vidíme, že zde se naopak oproti např. *Masarykově slovníku* hovoří o jednotě přírodních a duchovních/humanitních/společenských věd. Za povšimnutí také stojí to, že tento encyklopedický slovník vnímá tyto tři kategorie jako synonymní a nijak mezi nimi nerozlišuje.

Je zde i heslo „společenské vědy“ [1982: 379], které je popsáno jako: „soubor věd o člověku a společnosti. Liší se od věd přírodních jak svým předmětem, tak způsobem využívání poznanych zákonitostí. S. v. tvoří systém poznatků mnoha oborů, jež se zabývají společností, zákony jejího vzniku, fungování a vývoje, společenskými strukturami, jejich jednotlivými prvky a různými stránkami spol. života; spol. bytím, spol. vědomím, spol. psychologii a jejich vzájemným působením; člověkem, jeho formováním, jeho činností, vývojem jeho osobnosti, spol. postavením a úlohou; sociálními skupinami, třídami, národy a jejich vzájemnými vztahy; materiální a duchovní kulturou. Zvláštní místo mezi s. v. zaujímají vědy o myšlení. Filozofie, zkoumající nejobecnější principy a zákony vývoje přírody,

společnosti a myšlení a vytvářející světový názor, překračuje tímto svým zaměřením hranice s. v. v užším slova smyslu. Materiální jednotu světa určuje předmětnou a metodickou jednotu poznávání jak přírody, tak společnosti. Protože společnost je ve svém vzniku a vývoji podmíněna přírodou, projevuje se spojitost přírodních a spol. věd zejména ve styčných oblastech přírodních a spol. jevů. Dialektický mater. odmítá proto konstruování metafyzického protikladu mezi s. v. jako ryze „duchovními“, jež mají postihovat jedinečnost událostí a osobností, a vědami přírodními, jež formulují obecné zákony, jak to činí burž. filoz. a z ní zejména novokantovství. Specifičnost předmětu a způsobu poznávání ve s. v. vyplývá z větší složitosti a hist. proměnlivosti spol. jevů, ale především z toho, že na rozdíl od přírody lidé, nadáni vědomím a vůlí, sami tvoří svou společnost a své dějiny, vystupují „jako autoři i herci svého vlastního dramatu“ (Marx). Zatímco velká část přírodních věd přímo souvisí s výr. silami, jsou s. v. zákonitě spjaty s ekon. základnou, s třídami a jejich bojem; „zkoumají životní podmínky lidí, společenské vztahy, právní a státní formy spolu s jejich ideologickou nadstavbou ve filozofii, náboženství, umění apod. a to v jejich dějinném vývoji i soudobých výsledcích“ (Engels). Všechny s. v. jsou proto vědami historickými; hist. a třídní přístup podmiňují stupeň objektivitu společenskovědního poznání. Historický přístup ve s. v. vede k docenění specifičnosti a jedinečnosti jednotlivých epoch, vývojových etap, skupin i hist. osobností, což podmiňuje i politickovýchovný význam s. v., které se nazývají též vědami humanitními a představují svého druhu sebepoznání lidstva. Marx. pojetí s. v. nalézá svůj světónázorový a metodologický základ v hist. materialismu. S. v. slouží jako teoretická báze řízení spol. procesů; analýza a zobecnění zkušeností z rev. přetváření spol. se stává hl. zdrojem rozvoje social. s. v. V. t. společenské bytí a společenské vědomí; věda.“

Ve všeobecné encyklopedii *Universum* [2000: 639] je heslo „humanitní vzdělání“ popsáno velmi stručně jako: „vzdělání v humanitních oborech, tj. v oborech zabývajících se růz. aspekty života člověka (jaz., dějepis, lit., filos. aj.).“ Zde vidíme, že je tato definice od té původní, kdy se za humanitní vzdělání považovalo studium spisů, uměleckých děl a života starých Řeků a Římanů, odlišná a zaměřuje se nejen na staré Řeky a Římány, ale zahrnuje různé aspekty života *člověka*.

Heslo „technické vzdělání“ v této encyklopedii vůbec není. Je zde však obsáhlé heslo „přírodní vědy“ [2001: 592]: „od 18. st. shrnující označení věd, které se zabývají projevy živé i neživé přírody a tím, k čemu v přírodě zákonitě dochází (→kauzalita). Původně →přírodní filosofie zahrnující poznatky o přírodě v jejím celku, s postupným vydělováním vědeckého systému. Podle hlavních předmětů zkoumání (hmota, život, člověk, země a vesmír) se dají rozdělit na: a) fyziku, chemii (v současné době dochází k jejich sblížení); b) biologii,

botaniku a zoologii; c) anatomii, fyziologii, descendenční a evoluční teorii, genetiku; d) geovědy (paleontologii, geologii, mineralogii a meteorologii); e) astronomii, astrofyziku a astrochemii. Jednou z praktických odborných nauk, které vycházejí z p. v., je medicína. → Matematika, vynikající myšlenkový nástroj p. v., má zvl. postavení. Proti p. v. jsou často kladeny → duchovní vědy, které se odlišují svým předmětem i metodou, avšak např. → geografie a → psychologie patří do obou skupin. P. v. proti sobě staví do dialektického protikladu pozorování a zkušenost (→ empirie), a pokoušejí se tak utřídit rozmanitost jevů a formulovat zákony, které nakonec dovolí předvídat a odhadovat budoucí průběh procesů. Přír. zákony současně uspokojují původní touhu člověka po vědění a pomáhají mu v praktickém zvládnání jeho existence – člověk ovládá přírodu tím, že se podřizuje jejím zákonům (natura parendo vincitur, F. → Bacon). První základy p. v. položili Řekové, kteří vyšli z vyspělých kultur starého Orientu. Po důležitých mezistupních v přírodní filosofii islámu a západní středověké filos. začíná kolem r. 1500 věk moderních p. v., a to objevy M. → Koperníka, G. → Galileiho, → Leonarda da Vinci aj.: p. v. se tím vydělují z → filosofie. Oblast techniky, která začínala jako aplikovaná p. v., se dnes stala faktorem, jenž určuje veškerý lidský život; její dnes už hrozivý rozvoj nastolil otázku legitimacy neomezeného výzkumu a uvalil na p. v. břemeno společenské odpovědnosti za její výsledky. Při dnešní úrovni p. v. je třeba kriticky sledovat, zda ve svém faktickém účinku skutečně slouží svému cíli, jímž je napomáhat lidstvu k lepšímu praktickému zvládnání jeho existence.“

Jelikož se v tomto hesle hovoří o „duchovních vědách“ – našla jsem v této encyklopedii *Universum* i toto heslo [2000: 491-2): „(kulturní vědy), vědy, které třídí a vykládají fenomény dějinně společenského života (stát, právo, ekonomika, jazyk, náb., umění atd.). Jejich odtržení od → přírodních věd poukazuje v podst. k W. → Diltheyovi, odpovídá však dávné antietice přírody a ducha; Dilthey považuje rozdíl za odůvodněný nejen věcně, nýbrž především metodicky; zatímco se přírodní procesy objasňují kauzálně, lze duchovně kulturním dějům porozumět pouze v jejich souvislosti. Všechny d. v. mají podle Diltheye své kořeny v živém duševním životě člověka; základem d. v. je proto pro něho duchovědná psychologie. – Podobně diferencovali také → Windelband (idiografické vědy, popisující oblast zvláštního, na rozdíl od nomotetických věd, stanovujících zákony) a H. → Rickert (vědy individualizující na rozdíl od generalizujících). V dnešních vědách nelze již setrvávat u striktního rozlišování, tradiční d. v. převzaly nejrůznější metody přírodních věd a naopak názor, že jsou metodika, premisy a předměty zkoumání přír. věd zprostředkovány opět

kulturně, vzbudil zájem o podobné kladení otázek i v tradičních přírod. vědách (např. v → teorii vědy).“

V novější encyklopedii *Universum* [2002: 650] je heslo „přírodní vědy“, které je prakticky totožné s heslem v *Universu* [2001: 592], ale je zajímavé, že heslo končí již větou: „Oblast techniky, která začínala jako aplikovaná p. v., se dnes stala faktorem, jenž určuje veškerý lidský život; její dnes už hrozivý rozvoj nastolil otázku legitimacy neomezeného výzkumu a uvalil na p. v. břemeno společenské odpovědnosti za její výsledky.“ Prakticky zde chybí tato věta: „Při dnešní úrovni p. v. je třeba kriticky sledovat, zda ve svém faktickém účinku skutečně slouží svému cíli, jímž je napomáhat lidstvu k lepšímu praktickému zvládnání jeho existence.“ Heslo „humanitní vzdělání“ [2002:204] je vysvětleno totožně jako v předchozí encyklopedii *Universum* [2000]. Je zde i heslo „duchovní vědy“, které je vysvětleno opět totožně jako v encyklopedii *Universum* [2000].

Ve *Všeobecné encyklopedii ve čtyřech svazcích* [1996] heslo „humanitní vědy“ či „humanitní vzdělání“ vůbec není. Není zde ani heslo „technické vzdělání“. Není zde ani heslo „duchovní vědy“, ani „přírodní vědy“. Ve *Všeobecné encyklopedii v Osmi svazcích* [1999] není heslo „duchovní vědy“, ani heslo „přírodní vědy“, rovněž hesla „technické vzdělání“ a „humanitní vědy“ zde nejsou.

V *Pedagogickém slovníku* [1998: 83] heslo „humanitní předmět“ odkazuje na heslo „společenskovědní předmět“. Heslo „humanitní vzdělání“ je vysvětleno jako: „vzdělání v humanitních disciplínách, tj. v oborech, které se zabývají různými aspekty života člověka. Zahrnuje zejm. předměty jazykové, literaturu, dějepis, zeměpis a filozofii.“

Heslo „společenskovědní předmět“ [1998: 234] je popsáno takto: „Součást všeobecného vzdělání, jejímž obsahem je poznávání zákonitostí života společnosti a člověka v sociálních vztazích. Skupinu společenskovědních předmětů tvoří disciplíny: 1. humanitní, → humanitní vzdělávání; 2. sociální vědy, např. občanská výchova, základy společenských věd, psychologie, sociologie, ekonomická a právní věda aj. Jejich obsah se prolíná, jsou zařazovány často jako integrované předměty nebo oblasti (angl. social studies), zvl. v zahraničních → kurikulech.“

Heslo „technické studium“ [1998: 255] odkazuje na heslo „inženýrské studium“, které je vysvětleno takto: „Vysokoškolské studium technických, ekonomických a zemědělských oborů. Denní forma trvá zpravidla 5 let, někdy bývá členěno do dvou stupňů, a navazuje tak na předchozí → bakalářské studium. Končí státní závěrečnou zkouškou, absolventům je

udělován akademický titul → inženýr. → vysoká technická škola Lit.: čas. *European Journal of Engineering Education*“ [1998: 99].

V dalším vydání *Pedagogického slovníku* z roku 2009 heslo „humanitní předmět“ opět odkazuje k heslu „společenskovědní předmět“. Rovněž heslo „technické studium“ opět odkazuje na „inženýrské studium“.

Heslo „humanitní vzdělání“ je vysvětleno takto: „Angl. humanities. Vzdělání v humanitních disciplínách, tj. v oborech, které se zabývají různými aspekty života člověka. Zahrnuje zejm. předměty jazykové, literaturu, dějepis, zeměpis a filozofii“ [2009: 93].

Na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR jsem se v dokumentech snažila vyhledat „oficiální“ definici těchto oborů, avšak marně. Specifikace oborů vzdělání, která se v České republice užívá, je dostupná na webových stránkách Českého statistického úřadu.¹

Z výše nastíněných citací je vidět velký posun a rozdíly definic těchto pojmů v jednotlivých encyklopediích/slovnících, jež jsou zapříčiněny změnami a vývojem společnosti. Dá se říci, že co encyklopedický slovník, to posun ve významu jednotlivých hesel. Definice se často liší již tím, které disciplíny se řadí k humanitním/společenskovědním a přírodovědným/technickým oborům. V nejstarším zkoumaném zdroji – v *Ottově slovníku naučném* z roku 1897 – hesla „společenské vědy“, „duchovní vědy“ či „přírodní vědy“ vůbec nenajdeme, je zde jen heslo „Humanitní studia čili Humaniora“, které je vysvětleno jako studium spisů, uměleckých děl a života starých Řeků a Římanů. Velký posun ve vývoji definic představuje mladší *Masarykův slovník naučný* z roku 1927, kde je obdobná definice hesla „humanitní studia“, avšak zde se navíc objevuje heslo „duchové vědy“ - (*Geisteswissenschaften*), jež se odlišují od věd přírodních a které studují projevy lidského ducha. Přírodní vědy postupně získávaly na významu a důležitosti, což reflektuje právě *Masarykův slovník*, který poukazuje na nové postavení přírodních věd. Další změna ve vývoji definic se odehrála za minulého režimu. V *Ilustrovaném slovníku* je užitá jiná argumentace i jiný slovník (výrobní síly, třídy). Hesla „duchovní/humanitní/společenské vědy“ jsou zde chápána jako synonymní a nijak se mezi nimi nerozlišuje. Dalším rozdílem je také to, že oproti *Masarykově slovníku* se zde hovoří o jednotě přírodních a duchovních/humanitních/společenských věd. V novější encyklopedii z roku 2000 *Universum* je heslo „humanitní vzdělání“ velmi stručné a jeho definice se od té původní, kdy se za humanitní vzdělání považovalo studium spisů, uměleckých děl a života starých Řeků a

---

¹ https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#9 - V ČR se aplikuje metodika ISCED 97 vycházející především z mezinárodní klasifikace ISCED 97 vydané UNESCO.

Římanů, velmi odlišuje a nově zahrnuje nejen staré Řeky a Římany, ale různé aspekty života člověka. Takto toto heslo pojímá i *Pedagogický slovník* z roku 1998. Heslo „společenskovední předmět“ zahrnuje v tomto pedagogickém slovníku humanitní disciplíny, sociální vědy (sociologii, psychologii, ekonomickou a právní vědu). Heslo „technické studium“ [1998: 255] zde odkazuje na heslo „inženýrské studium“, které zahrnuje jak technické obory, tak i obory ekonomické a zemědělské.

2.2 Filosofická perspektiva

V roce 2010 vyšla kniha americké filosofky Marthy C. Nussbaumové – *Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Dle autorky se v současné době nacházíme uprostřed *tiché krize* – Nussbaumová nemá na mysli ekonomickou krizi, kterou všichni zaznamenali – nýbrž hovoří o celosvětové krizi ve vzdělání. Ze základního i středoškolského (a stejně tak i z univerzitního) vzdělávání se humanitní vědy a umění postupně vytrácejí (a to prakticky ve všech zemích na světě) [Nussbaum 2010: 2]. Političtí činitelé je považují za nepotřebné cetky, kterých se státy v zájmu zachování konkurenceschopnosti na světovém trhu snaží zbavit, a rychle tak tyto obory ztrácejí své místo v učebních osnovách. Upřednostňuje se vzdělání zaměřené na vytváření zisku před vzděláním, které se zaměřuje na kompletnější typ občanství.

Pro humanitní a společenské vědy je typický nápaditý, kreativní aspekt a také důraz na kritické myšlení. S humanitními vědami a uměním autorka dále spojuje schopnost překročit lokální loajality a přistupovat ke světovým problémům jako „světový občan“ a také soucit s druhými. Tyto aspekty ale přestávají být v současnosti vlivné, protože státy upřednostňují krátkodobý užitek, jehož se docílí vzděláváním v „užitečných“ a vysoce aplikovaných dovednostech, které jsou vhodné pro vytváření zisku [Nussbaum 2010: 7].

Státy dnes žízní po národním zisku a lehkomyšlně zahazují dovednosti, které jsou ale potřeba k zachování demokracie. Pokud bude tento trend pokračovat, budou státy na celém světě brzy produkovat generace užitečných strojů spíše než občany. Budoucnost demokratických zemí dle Nussbaumové visí na vlásku.

Na tuto tezi Nussbaumové navazuje ve svém článku *Democratic Citizenship and the „Crisis in Humanities“* Vicki A. Spencer [2014: 398]. Humanitní vědy (spolu se společenskými vědami) jsou důležité nejen pro demokracii (jak říká Nussbaumová), ale jsou dokonce životně důležitým aspektem každé společnosti, neboť jsou důležitou součástí

lidského bytí. Rozmanitost humanitních věd (jak jejich obsahu, tak přístupů), je základem svobody.

Václav Bělohradský se ve své knize *Společnost nevolnosti* [2014: 41] zamýšlí nad rolí humanitních věd v dnešním světě. Humanitní vědy jsou dle něj „jednou z posledních opor dějinného vědomí ve veřejném prostoru, toho slavného boje o rozumění, o smysl celku, který vzdoruje imperialismu částí.“ Bělohradský přiznává, že filosofie jako vědecký obor dnes sice skomírá, zato *filosofování* – neboť je všude potřebné – žije. I on hovoří o humanitních vědách v souvislosti s demokracií – uvádí slova italského filosofa Gianniho Vattima, jenž napsal, že „konec filosofie by byl konec demokracie“, protože filosofie je „přetlaková komora různých vědění“, v ní se kompenzují rozdíly mezi slovníky a gramatikami expertů různých oborů, bez filosofie by nám zbyla jen absolutní moc expertů. Oxymorón „humanitní vědy“ vyjadřuje odhodlání bojovat s předsudky, které nám vnutila tradice, i když víme, že nad nimi nemůžeme nikdy zcela zvítězit. „Do svých historicky daných světů nevstupujeme ze svobodného a rozumem zdůvodněného rozhodnutí – jsme do nich „vrženi“.“ Evropané tento svůj boj s „vržeností“ (tento osvobozující dialog s vlastními předsudky) nazvali *dějinné vědomí* [2014: 32].

Německý filosof Hans-Georg Gadamer ovlivnil pojetí humanitního vzdělání v druhé polovině dvacátého století. Filosofii pojímal jako péči o původní formu řeči, kterou je dialog – rozhovor s někým o něčem. Filosofuje tak ten, kdo vrací řeči formu dialogu, kterou v ní dle Bělohradského potlačila věda a moc, které jsou naopak vždy monologické [2014:36].

Vznik dějinného vědomí je dle Gadamera pravděpodobně nejvýznamnější revolucí, jíž jsme od počátku moderní doby prošli. „Jeho duchovní dosah patrně přesahuje i význam, který přikládáme výsledkům přírodních věd, které tak viditelně proměnily povrch naší planety.“ Dějinné vědomí charakterizuje jako „privilegium moderního člověka, který si plně uvědomuje dějinnost všeho přítomného i relativnost všech názorů“ [1994:7]. Moderní historické vědy či *Geisteswissenschaften* („humanitní vědy“) charakterizuje tento způsob uvažování, který metodicky používají. Dalším aspektem dějinného vědomí je reflexivita, neboť vůči všemu, co nám bylo předáno tradicí, je nutné vždy zaujmout reflexivní postoj, který označujeme jako interpretaci. Interpretace se užívá tam, kde smysl není na první pohled zřejmý a kde je nutno hlubšího zkoumání k odkrytí „pravého“ smyslu.

Dle Gadamera je třeba přiznat humanitním vědám autonomní způsob vědění a uznat, že je nelze redukovat na ideál poznání přírodních věd a uznat také, že je absurdní klást jim jako ideál co nejdokonalejší podobnost s metodami a stupněm jistoty, jež platí v přírodních vědách. Předmětem našich úvah se pak dle Gadamera stává filosofie sama v celku svých

nároků. Tímto si přiznáme, že nejde o to prostě definovat jistou specifickou metodu humanitních věd, nýbrž uzнат docela jinou ideu poznání a pravdy. Filosofie, jež připomíná tyto požadavky, bude pak klást jiné nároky než ty, jaké motivuje koncept pravdy přírodních věd. Zajistit skutečný základ humanitních věd pak vlastně znamená zajistit základ filosofie – myslet základ přírody a dějin, i možnosti pravdy v jednom a druhém [1994:9-10].

V této klíčové větě Bělohradský [2014: 34] popisuje dnešní situaci: „Žijeme ve věku akční nabídky vlastních vědomí a světů. Mnoho převozníků nás dnes umí rychle a snadno přepravit ze špinavého a neposlušného světa společného do čistého a poslušného světa vlastního.“ Naše moderní chápání svobody jakožto příležitosti žít bez vměšování zvnějšku ale znamená, že se vzdáváme podílu na utváření našeho společného světa. Filosofování nás probouzí z vlastního světa a dává nám nahlédnout do světa společného, do světa nás všech.

2.3 Humanitní vědy versus vědy přírodní – situace v ČR

Rok 2015 byl Svazem průmyslu a dopravy ČR a dalšími partnerskými organizacemi vyhlášen *Rokem průmyslu a technického vzdělávání*.² Svaz průmyslu a dopravy ČR si stanovil cíle v oblasti technického vzdělávání. Tyto cíle jsou stanoveny nejen pro vyšší a vysokoškolské vzdělávání, ale i pro tzv. další vzdělávání a pro předškolní, základní a střední vzdělávání. Tyto cíle hovoří například o přímém spojení výuky a praxe, o vytvoření funkčních partnerství vysokých škol a podniků a o podpoře aplikovaného výzkumu, který má vycházet z požadavků zaměstnavatelů. Co se týče středního vzdělávání, kapacity jednotlivých typů a oborů musí dle autorů odpovídat očekávanému uplatnění absolventů na trhu práce.

Na druhé straně se můžeme setkat s těmi, kdo vysvětlují a obhajují potřebu vzdělání humanitního. Zde můžeme zmínit například Sborník z konference „*Humanitní vědy dnes a jejich budoucnost*“, jež se konala v září 2006 na Technické universitě v Liberci. Kniha obsahuje celkem 36 textů od řady autorů z různých domácích vědeckých institucí (David Krámský, Jan Sokol, Miroslav Petrušek).

Další publikací tohoto typu je kniha *K čemu dnes humanitní vědy?*, jejíž autoři čtenáře seznamují se svými obory a apelují na jejich nezbytnou roli v životě nejen jedince, ale i celé společnosti. Svými názory do knihy přispělo sedm osobností české a slovenské vědy – Tomáš Halík, Miroslav Petříček mladší, Miloslav Petrušek, Jiřina Šiklová, František Šmahel, Rudolf Chmel a Miroslav Verner. Jejich záměrem je upozornit na dnešní stav, kdy se velebí aplikovatelnost a bezprostřední užitečnost poznatků a vědění. Důsledkem toho je proměna

---

² <http://www.rokprumyslu.eu/>

ideje univerzity a ohrožení mnoha vědních oborů, které tomuto trendu nevyhovují. Tato kniha se tak snaží poukázat na silnou stránku těchto disciplín, které přispívají k pěstování a tříbení národní kulturní a intelektuální identity.

Na webu Jednoty českých matematiků a fyziků je k přečtení zpracovaná přednáška, kterou pronesla docentka Helena Ulbrechtová 19. 12. 2013³ *Specifika humanitních oborů – věda druhé kategorie?* Ulbrechtová zde popisuje situaci humanitních věd v ČR a úskalí jejich hodnocení.

Třetím názorem, se kterým se můžeme setkat, je snaha o propojení humanitních a technických/přírodovědných disciplín. Katedra inženýrské pedagogiky na Masarykově ústavu vyšších studií ČVUT pořádala v Praze dne 26. 2. 2013 mezinárodní vědeckou konferenci na téma „Technické, humanitní a společenské vědy: Je možné vést v pedagogickém procesu dialog?“.⁴ Dnešní přechod od „informační společnosti“ ke „společnosti vědění“ s sebou přináší zvýšenou potřebu široce založeného vzdělání, které není rigidně specializované a které lidem ve svém důsledku umožňuje variabilně pracovat s informacemi nejrůznějšího druhu. Tento trend dle autorů klade důraz a apel na propojování technických, humanitních a společenských věd.

Se stejnou myšlenkou se setkáváme ve Sborníku vědeckých prací Univerzity Pardubice od Hildy Havlíkové v příspěvku *Formy humanitní vzdělanosti na technické univerzitě* [2000]. Autorka zde předkládá příklad zapojování humanitního vzdělávání do výuky na technických fakultách VŠB – Technické univerzitě v Ostravě.

V českém prostředí se setkáváme se třemi názory na humanitní a technické/přírodní disciplíny. Jedna skupina obhájí humanitní vzdělání, druhá vyzdvihuje potřebu technického vzdělání a do třetí kategorie se řadí ti, kdo nabízejí jako alternativu propojení humanitních a technických disciplín.

2.3.1 Obory vzdělání v ČR

Klasifikace oborů vzdělání jsou významné, neboť odrážejí a posilují určité způsoby myšlení. Snaha o vytvoření (a zdokonalování) mezinárodních klasifikací vzdělávání je výsledkem moderního a modernizačního procesu s cílem zkoumat, z mezinárodní perspektivy srovnávat, vylepšovat a také koordinovat vzdělávání.

---

³ https://www.jcmf.cz/sites/default/files/Z-9_H_Ulbrechtova_Specifika%20humanitnich_oboru.pdf

⁴ AULA, roč. 21/2013, č. 1

Rozdělení oborů vzdělání a jejich specifikaci můžeme najít na webových stránkách Českého statistického úřadu.⁵ V ČR se aplikuje metodika ISCED 97, která vychází především z mezinárodní klasifikace ISCED 97 vydané UNESCO. Na straně 1 najdeme přehled oborů vzdělání s jejich kódy pro mezinárodní potřeby. Z přehledu vidíme, že k humanitním vědám se řadí i umění, ke společenským vědám dle této klasifikace patří obchod a právo. K přírodním vědám je přiřazena i matematika a informatika, k technickým vědám pak výroba a stavebnictví:

Přehled oborů vzdělání⁶

- 0 – Obecné vzdělání
- 1 – Vzdělávání a výchova
- 2 – Humanitní vědy a umění
- 3 – Společenské vědy, obchod a právo
- 4 – Přírodní vědy, matematika a informatika
- 5 – Technické vědy, výroba a stavebnictví
- 6 – Zemědělství a veterinářství
- 7 – Zdravotnictví a sociální péče
- 8 – Služby
- 9 – Nezačlenitelné programy

„Obory vzdělání a přípravy jsou definovány jako předmětová látka vyučovaná ve vzdělávacím programu. Principem klasifikace pro obory vzdělání a přípravy je přístup podle obsahové náplně. Programy jsou sdružovány na základě obsahové příbuznosti. Agregovány jsou do podrobně vymezených, úzce vymezených a široce vymezených oborů podle „příbuznosti poznatků“. O tom, do kterého oboru má být program zařazen, rozhoduje obsah hlavních vyučovaných předmětů.“⁷

Pod obory v kategorii *Humanitní vědy a umění* patří dle této klasifikace oborů i podkategorie *Uměleckořemeslné dovednosti*, které zahrnují „studium technik a dovedností ve zvoleném uměleckém řemesle, například klenotnictví, výroba keramiky, tkalcovství, řezbářství atd.“⁸ Kromě těchto řemesel sem například dále patří kamenosochařství, šití, umělecké a řemeslné sklářství a výroba hudebních nástrojů. Naopak do kategorie *Technické*

⁵ https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#9

⁶ Na stranách 9-11 je pak podrobnější přehled těchto oborů vzdělání.

⁷ tamtéž

⁸ https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#9 – s. 16-17

vědy, výroba a stavebnictví patří Studium průmyslové výroby keramiky, tkaných materiálů, výšivek atd. Klasifikace oborů člení obory do různých škatulek dle určitých (v zásadě umělých a dobově platných) vzorců, jak vidíme na příkladu tkalcovství – pokud je tvorba rukodělná, neprůmyslová, tak se dle této klasifikace jedná o *umění*, pokud je průmyslová, vyráběná ve velkém, tak už se o umění nejedná, už je to technický obor *výroba a zpracování*. Oba způsoby výroby jsou tak odlišné, na druhou stranu mají mnoho společného (na prvopočátku vždy musela stát jistá dávka kreativity a umění), přesto spadají do odlišných škatulek.

2.3.2 Reforma systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice

Usnesením vlády ze dne 26. března 2008 č. 287 vláda ČR schválila *Reformu systému výzkumu, vývoje a inovací v České republice*.⁹ Cílem této reformy je vytvořit inovační prostředí tak, aby platilo: „Věda dělá z peněz znalosti, inovace dělají ze znalostí peníze“ – tento cíl reformy se dá formulovat dle jejích autorů i takto: „veřejné prostředky investované do základního výzkumu musí přinášet skutečně nové poznatky (a to nikoliv jen v kontextu ČR, ale výlučně ve srovnání se světem). Veřejné prostředky investované do aplikovaného výzkumu, vývoje a inovací musejí přinášet konkrétní ekonomický či jiný přínos z jejich realizace.“ Aby Česká republika byla úspěšná v celosvětovém měřítku, musí mít dobře fungující trojúhelník *výzkum – vzdělávání – inovace*.

Jediným smyslem a cílem vědy a výsledkem tohoto trojúhelníku jsou, jak vidíme, peníze. Zkoumáme, badáme, abychom hlouběji pronikli do podstaty věci a to proto, abychom danou věc a znalost o ní mohli (vy)(u)žít a inovativně použít tak, aby se nám původní investice do bádání vrátila, či spíše logicky zvětšila tak, abychom na tom byli (finančně) lépe než předtím. Lze to interpretovat tak, že všechny země úzkostně utíkají „vpřed“ za vidinou „pokroku“.

2.3.3 Koncepce ministra školství Marcela Chládky

Koncepce ministra školství Marcela Chládky tzv. *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020* je dostupná na webových stránkách Ministerstva školství¹⁰. Tento dokument navazuje na předchozí *Dlouhodobý záměr*. Stanovuje hlavní cíle regionálního vzdělávání: „zvýšení dostupnosti předškolního vzdělávání

⁹ <http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=495405>

¹⁰ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>

a povinný poslední ročník předškolního vzdělávání, zkvalitnění 2. stupně základního vzdělávání, podpora středního odborného školství, přiměřený rozvoj sítě škol a školských zařízení vzhledem k dlouhodobé uplatnitelnosti absolventů ve společnosti a na trhu práce a kariérní systém a standard profese učitele.“

Už z tohoto krátkého shrnutí, které na webových stránkách tento dokument popisuje, je jasně vidět směr, kterým by se české školství mělo ubírat – tedy snaha o co největší podporu odborného školství a rozvoj těch škol, jejichž absolventi najdou na trhu práce a ve společnosti „uplatnění“. Tato argumentace je v zásadě v souladu s názory zastánců průmyslu. Podpora odborného vzdělávání v ČR začala již dříve (viz *Akční plán podpory odborného vzdělávání z roku 2008*¹¹ a publikace Národního ústavu odborného vzdělávání *Odborné školství v období ekonomické krize*¹²).

2.4 Humanitní vědy versus vědy přírodní – příklady diskuse v jiných zemích

Diskuse na toto téma se vedou i jinde ve světě – mimo jiné v Japonsku, Velké Británii a ve Spojených státech. Níže stručně nastíním vzhled do těchto debat jako doklad toho, že toto téma není omezené jen na české prostředí.

2.4.1 Japonsko

Dne 8. června 2015 obdrželo 60 japonských univerzit, které nabízejí humanitní (a společenskovědné) vzdělání, dopis, v němž ministr školství Hakabun Shimomura nabádá, aby japonské vysokoškolské instituce podnikly aktivní kroky ke zrušení těchto programů, nebo je přeměnily do přírodovědných studijních oborů (aby měly větší „užitnou hodnotu“).¹³ Více než dva tucty univerzit již oznámily, že tomuto požadavku vyhoví. Tokijská a Kjótská univerzita (což jsou dvě jediné japonské univerzity, které jsou v žebříčku hodnocení univerzit v první stovce) oznámily, že se nařízení vlády nebudou řídit.

Tato vidina jde ruku v ruce s utilitaristickým názorem, který zastává premiér Shinzo Abe, jenž již rok předtím prohlásil, že místo teoretického akademického výzkumu je třeba se – kvůli upevnění ekonomického a politického statusu Japonska – zaměřit na praktické odborné vzdělání, které lépe předvídá potřeby společnosti.

¹¹ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/akcni-plan-podpory-odborneho-vzdelavani>

¹² <http://www.nuov.cz/odborne-skolstvi-v-dobe-ekonomicke-krize>

¹³ http://www.mext.go.jp/b_menu/shingi/chousa/koutou/062/gijiroku/_icsFiles/afiedfile/2015/06/16/1358924_3_1.pdf (27. 6. 2016) - text je v původním znění – v japonštině

Dne 23. června výkonná rada *Science Council of Japan*¹⁴ vydala prohlášení, kde vyjadřovala „hluboké znepokojení“ nad dekretem mířícím proti humanitním a společenským vědám. Akademikové dle nich přispívají ke vzniku intelektuálně a kulturně bohaté společnosti a za svou povinnost považují důkladné vytváření a zlepšování znalostí o přírodě, lidech a společnosti – humanitní a společenské vědy tudíž přispívají k akademické znalosti jako celku.¹⁵

Tento krok je spojen se současným finančním tlakem, který je na japonské univerzity vyvíjen, a jenž je spojen i s nízkou porodností a se snižujícím se počtem studentů, což má za následek to, že mnoho institucí využívá i méně než 50% svých kapacit.¹⁶

Prezident Shigské Univerzity Takamitsu Sawa napsal v srpnu 2015 otevřený dopis do *Japan Times*¹⁷, kde kritizuje filosofii ministerstva a považuje jejich návrhy za pobuřující. V Japonsku je prý stále běžné hodnotit akademické studium a vědy na základě jejich užitečnosti. Navíc jsou politiky vztahující se k vysokoškolskému vzdělání pod kontrolou *Rady pro průmyslovou konkurenceschopnost*, jež je tvořena devíti členy vlády, sedmi manažery a dvěma odborníky (jeden z nich je ze strojírenství, druhý je ekonom).

Člen panelu učenců ministerstva školství, jak článek uvádí, dokonce řekl, že by mělo být dovoleno zůstat fungovat jen sedmi katedrám humanitních a společenských věd na dřívějších imperiálních univerzitách a Keioské univerzitě a že ostatní katedry na jiných univerzitách by měly být přeměněny v odborná učiliště. Tento člověk šel prý dokonce tak daleko, že tvrdil, že studenti humanitních a společenských věd na jiných školách (než na výše zmíněných osmi školách) by se měli místo ústavy raději učit obchodnímu právu ve stavařství, místo ekonomie by se měli učit účetnictví a místo čtení Shakespeara by se měli zabývat tlumočnictvím mezi japonštinou a angličtinou.

Během druhé světové války byli studenti přírodních věd a strojírenství osvobozeni od branné povinnosti a pouze ti, kdo studovali humanitní a společenské vědy, byli povoláni do vojenské služby. V březnu roku 1960 ministr školství v kabinetu premiéra Nobusuke Kishi řekl, že všechna oddělení humanitních a společenských věd na národních univerzitách by měla být zrušena a tyto školy by se tak měly soustředit na přírodní vědy a na strojírenství.

---

¹⁴ *Science Council of Japan* je multidisciplinární organizace japonských vědců

¹⁵ <http://time.com/4035819/japanuniversityliberalartshumanitiessocialsciencescuts/> - článek vyšel dne 16. září 2015

¹⁶ <https://www.timeshighereducation.com/news/social-sciences-and-humanities-faculties-close-japan-after-ministerial-intervention> - článek vyšel dne 14. září 2015

¹⁷ <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/08/23/commentary/japan-commentary/humanities-attack/> - článek z 23. srpna 2015

Také řekl, že by vzdělání v humanitních a společenských vědách mělo být přenecháno jen soukromým univerzitám.

Článek v *Japan Times* dále uvádí, že v prosinci roku 1960 premiér Hayato Ikeda oznámil „Plán zdvojnásobení příjmu“, jehož hlavní platformou bylo podporovat vysokoškolské vzdělání v přírodních vědách a ve strojírenství. V tu dobu také jeden známý podnikatel předpověděl, že zanedlouho bude většina postů v politice, státním úřednickém aparátu a obchodě obsazena lidmi, kteří mají právě tyto obory vzdělání. Tyto vize se však, říká Sawa, nenaplnily – většina japonských politických, úřednických a obchodních lídrů jsou i dnes ti, kdo vystudovali humanitní a společenské vědy. Je to prý proto, že ti, kdo studovali tyto předměty, mají vynikající schopnosti uvažování, úsudku a vyjadřování, které jsou od takových pozic vyžadovány. Základem pro tyto schopnosti je silný kritický duch. Inspirací pro vize tohoto podnikatele byl Sovětský svaz, kde byl často generálním tajemníkem Komunistické strany někdo s technickým vzděláním. Michail Gorbačov byl výjimkou. Základem demokratických a liberálních společností je, jak říká Sawa, kritický duch, jenž je vychováván znalostmi z oboru humanitních věd. Totalitní státy (bez výjimky) odmítají humanitní vzdělanost a státy, které tyto znalosti odmítají, se vždycky stanou totalitními.

Administrativa premiéra Shinzo Abe si stanovila ambiciózní cíl – dostat do jednoho desetiletí 10 národních univerzit do žebříčku sta nejlepších univerzit. Tento cíl se ale zdá být naprosto nedosažitelný – v současné době jsou jen dvě japonské univerzity v celosvětovém žebříčku sta nejlepších univerzit – Tokijská univerzita je na 23. místě a Kjótská univerzita je na 59. místě. A jen další tři (Tokyo Institute of Technology, Osaka University a Tohoku University) jsou v žebříčku od 101. do 200. místa. Jedním z důvodů, proč se japonské univerzity umísťují tak nízko, je dle Sawy nízká úroveň vzdělání a výzkumu v humanitních a společenských vědách. Školy jako Oxfordská univerzita, Cambridgská, Stanford a Harvard – jež jsou v první desítce, jsou v těchto oborech ctěny. Takamitsu Sawa je tak přesvědčen, že pokud by Japonsko chtělo opravdu dosáhnout toho, že by 10 jeho univerzit patřilo do stovky nejlepších univerzit na světě, tak by tou nejlepší cestou bylo podporovat (spíše než omezovat a rušit) vzdělání a výzkum v humanitních a společenských vědách.¹⁸

Pokoušela jsem se dohledat primární zdroje kritiků humanitních/společenských věd, bohužel jsem v angličtině žádné nenašla. I zde (tak jako v případě české *Reformy systému výzkumu, vývoje a inovací*) vidíme tlak na komercializaci vědy a výzkumu, a to kvůli upevnění ekonomického a politického statusu Japonska, čemuž by mělo pomoci právě

---

¹⁸ <http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/08/23/commentary/japan-commentary/humanities-attack/> - článek z 23. srpna 2015

zaměření se na praktické odborné vzdělání, které dle jejich názoru lépe „předvídá potřeby společnosti“. Otázkou zde je, co jsou ony „potřeby společnosti“?

2.4.2 Velká Británie

I ve Velké Británii je tato diskuse otevřená – 29. března 2015 vyšel například v *The Guardian* článek s názvem *The war against humanities at Britain's universities*.¹⁹ Na japonskou diskusi přímo navazuje článek Alexe Deana *Japan's humanities chop sends shivers down academic spines*, který vyšel v *The Guardian* dne 26. září 2015.²⁰ Rétorika politiků je ve Velké Británii podobná té japonské a jak Richard Black²¹ říká, dala by se shrnout pod heslo: „peníze by se měly investovat do takových výzkumů, které jsou přímo relevantní společnosti“. Black je ale přesvědčen, že bychom měli investovat také do kulturních a historických znalostí a celkově více do teoretického výzkumu – nesoustředit se tak jen na oblasti, které slibují „přímý dopad“. Martin Daunton²² argumentuje tím, že filosofie a věda jsou vnitřně propojeny a že tak tomu musí být i nadále. Jak bychom prý totiž mohli pochopit důležité problémy dneška – například etiku výzkumu kmenových buněk – bez kladení si základních filosofických otázek? Dle něj čelíme nebezpečí, že se humanitní vědy stanou sekundárními, ale humanitní a přírodní vědy musí spolupracovat.

Mnohé britské katedry humanitních a společenských věd už čelí tlaku a zrušily či se chystají rušit některé obory. Zaznívají i hlasy, které upozorňují na to, že pod tlakem jsou nejen humanitní a společenské vědy, ale v zásadě mu čelí celé univerzity. Mark Pendleton vidí situaci pozitivně – to, co se děje v Japonsku, je sice znepokojivé, ale je povzbudivé, že to rozproudilo debaty o humanitních a společenských vědách a jejich přínosu pro společnost.

2.4.3 USA

Diskuse o vzdělání se odehrávají i za oceánem. V *The Washington Post* vyšel 26. března 2015 článek *Why America's obsession with STEM is dangerous*,²³ jehož autorem je Fareed Zakaria. Často je prý ze všech stran – od politiků, univerzit, nadací a různých

---

¹⁹ <http://www.theguardian.com/education/2015/mar/29/war-against-humanities-at-britains-universities>

²⁰ <http://www.theguardian.com/higher-education-network/2015/sep/25/japans-humanities-chop-sends-shivers-down-academic-spines>

²¹ pro-director na SOAS, University of London

²² head of the School of Humanities and Social Sciences at Cambridge University

²³ https://www.washingtonpost.com/opinions/why-stem-wont-make-us-successful/2015/03/26/5f4604f2-d2a5-11e4-ab77-9646cea6a4c7_story.html

společností slyšet, že by se měla rozšířit výuka tzv. STEM²⁴ kurzů. Tito lidé jsou přesvědčeni, že Amerika může v celosvětové soutěži uspět jen za předpokladu, že se zlepší technické vzdělávání. Americké děti dosahují v mezinárodních srovnávacích testech OECD průměrných výsledků. Zakaria však dokládá, že výsledky v těchto testech nejsou ukazateli budoucího národního úspěchu (v testech obvykle „nezáří“ ani dvě další země, které jsou jinak ekonomicky silné – Švédsko a Izrael). S těmito zeměmi mají Spojené státy společné také to, že mají flexibilní ekonomiku a jejich kultura práce není hierarchická, ani není založena na zásluhách, naopak je energická a dynamická. Všechny tyto tři země jsou otevřenými společnostmi, které jsou připraveny k sobě nechat vstoupit světové myšlenky, zboží i služby. A dalším jejich společným rysem je to, že jejich občané jsou sebevědomí. Amerika tak překonává svou nevýhodu (hůře technicky zdatnou pracovní sílu) jinými přednostmi – kreativitou, kritickým myšlením a optimistickým přístupem.

V magazínu *Forbes* vyšel 29. května 2012 článek s titulkem *To Boost Post-College Prospects, Cut Humanities Departments*.²⁵ Jeho autor Peter Cohan je přesvědčen, že by se měly zrušit ty katedry, jež nabízejí vzdělání, které zaměstnavatelé od svých potenciálních zaměstnanců nevyžadují. Cohen udává, že polovina čerstvých absolventů vysokých škol je prý buď nezaměstnaná, nebo „podzaměstnaná“. Pro studenty, věřitele a rodiče nemá smysl posílat dítě studovat humanitní vědy, když vlastně nemají šanci dostat práci, ve které by využili dovednosti, které si během studia osvojili. Tito studenti by tak raději měli vysokoškolské vzdělání přeskočit a jít rovnou pracovat jako číšníci/nice či recepční. Byli by na tom dle Cohena lépe, protože by nemuseli splácet studentské půjčky.

Jak vidíme z naznačených příkladů, diskuze ohledně humanitního a technického vzdělání se odehrávají nejen v Česku, ale například i v Japonsku, Velké Británii a Spojených státech amerických. Stejným jmenovatelem je, zdá se, určitý tlak na komercializaci vědy a výzkumu. Zaměření se na odborné technické vzdělání, na tzv. STEM obory, má přinést státům lepší postavení v mezinárodním měřítku. V diskuzi jsou slyšet i obháječi humanitních a společenských oborů, kteří zdůrazňují svůj společenský přínos.

---

²⁴ STEM – science, technology, engineering and math

²⁵ <http://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/05/29/to-boost-post-college-prospects-cut-humanities-departments/#2715e4857a0b56e44d25344f>

3 Metodologie

V rámci této kapitoly se budu zabývat metodologickými východisky, jež využívám pro zpracování tématu mediálního diskurzu humanitního versus technického vzdělávání. Pro tuto práci využívám jeden z diskurzivně analytických přístupů, kvalitativní metodu kritické diskurzivní analýzy (*critical discourse analysis*, CDA). V krátkosti tak nastíním stručnou charakteristiku tohoto metodologického postupu a také přístup J. Miesslera, který výzkumníkovi umožňuje analyzovat velké množství mediálních textů na základě „významu“.

3.1 Popis metody analýzy

Kritická diskurzivní analýza (CDA) je, jak uvádí Trampota [2010], hlubší analýzou vztahů spojených s produkcí a percepcí textů. CDA rozkrývá skupinové identity a ideologie a také motivaci autorů a aktérů. Není to přesně určená metoda zkoumání (není to ani disciplinovaná škola), je to spíše síť výzkumníků, kteří spolu sdílejí určité předpoklady a postupy (v některých se však navzájem liší):[Vávra 2008: 209-10]. Mezi charakteristiky, které spojují různé přístupy v rámci CDA, je zájem o diskurz a kritická výchozí pozice výzkumníků, jejichž cílem je identifikace sociálních nerovností a „jejich dostatečné zviditelnění v očích veřejnosti, čímž přispívá ke společenské změně“ [Prokopová, Orságová, Martinková 2014: 8].

CDA vidí za diskurzem potřebu legitimizace hegemonie vládnoucích skupin – vztah mezi diskurzem a nediskurzivní realitou je pro ni dialektický. Na té nejzákladnější rovině to dle Vávry [2008: 216-7] znamená, že „nejen analyzuje mimodiskurzivní skutečnost skrze diskurz a jako diskurzivní, ale i obráceně – podoba diskurzu je ovlivněna tím, co je mu vnější, zejména podobou společenského uspořádání.“ Diskurzivní analýza by měla dle Vávry tematizovat důležité proměny společnosti a vliv těchto proměn na samotnou podobu diskurzu.

Trampota [2010: 169-170] uvádí, že analýza diskurzu se zaměřuje na vyšší rovinu, než je rovina jednotlivých analyzovaných textů. Všímá si i vztahu mediálních sdělení a sociálních sil prostředí, ve kterém tyto texty vznikají. Snaží se rozkrývat mocenské pozice a vztahy, které se podílejí na utváření mediálních sdělení. Diskurz je tak v tomto pojetí širší termín než pojem „text“ – je to celá sada textů k určitému tématu, které ve společnosti kolují a které se podílejí se na tvorbě významu a také nám mohou podkrýt mocenské uspořádání společnosti. S novodobým pojetím termínu diskurz v šedesátých letech minulého století přišel Michel Foucault. Dle něj je diskurz anonymní (v tom smyslu, že jednotliví autoři výpovědí diskurzu

jakožto subjekty nejsou pro jeho analýzu podstatné) a v rámci určité epistémé prostupují základní pravidla formování diskurzu všemi texty, které v ní byly vyprodukovány.

Dle Schneiderové [2015: 90] mediální oblast „tvoří na jedné straně uzavřenou sféru se svými institucemi, pravidly a postupy, přesto je neoddělitelná od společnosti jako takové, od fungování sebe samé v rámci mnoha širších společenských mechanismů – politických, sociálních a ekonomických.“ V rovině obecných představ média zauímají pozici významného strážce společenských poměrů a nositele objektivních informací.“ Mediální texty (texty novin, internetu a televize) ovlivňují nejen jazyk, kterým se lidé vyjadřují, ale i společenské jednání. „Úkolem takových textů bylo vždy přinášet informace, ale také přesvědčit čtenáře/diváka/posluchače, tedy příjemce, k přijetí těchto informací a v textech analytických jej pak vést k zaujetí určitých postojů, nejlépe shodných s daným médiem.“ Jednotlivé události jsou pak v médiích konstruovány tak, že se vybírají *určitá* fakta, která ukazují určitý úhel pohledu – záměrem tohoto výběru je pak vlastní prezentace skutečnosti „*s úmyslem předat příjemci určitou představu o ní*“ [2015: 91].

Základní otázkou, která před výzkumníkem usilujícím o analýzu mediálního diskurzu vyvstává, je otázka, jak se popasovat s (často) velkým množstvím mediálních textů, které daný diskurz konstituují. Důležitou se tedy stává správná volba výzkumné metody.

Miessler [2008:116] uvádí, že v současné době se na analýzu mediálních textů využívají především dvě metody – obsahová analýza a diskurzivní analýza. Miessler se zabývá tím, zda by bylo možné spojit přednosti obou těchto přístupů do jednoho syntetického přístupu. Obě metody mají totiž své přednosti, ale i nedostatky.

Obsahová analýza je kvantitativní výzkumná metoda, která používá předem definované kategorie. V rámci velkého vzorku reprezentativních textů se v zásadě počítá výskyt určitých slov (či tvrzení). Klasické pojmy jako validita a reliabilita zde mají svůj smysl a význam. V průběhu kódování však dochází ke ztrátě významu, neboť analytik v textech hledá výskyt předem definovaných instancí. Obsahová analýza v zásadě umí zpracovat velké množství textů – což je její velká výhoda – avšak zpracovává je jen povrchně.

Diskurzivní analýza (i kritická diskurzivní analýza) jsou naopak kvalitativní metody, které se soustředí na jednotlivé texty, jednotlivé případy. Diskurzivní analýza nevychází z předem definovaných kategorií (tak jako obsahová analýza), ale naopak tyto kategorie v textech teprve objevuje. Cílem diskurzivní analýzy je hloubková interpretace textu. Pojmy jako validita a reliabilita jsou zde ale problematické.

Miessler, jak už bylo řečeno, navrhuje spojení těchto dvou přístupů do jednoho syntetického přístupu a analyzovat diskurz na základě „významu“, „významových jednotek“,

kteře se v jednotlivých analyzovaných textech opakovaně vyskytují (připadně proměňují). Určitou nevýhodou tohoto přístupu je pak, jak sám Miessler přiznává, „ztížená možnost kvantifikace a replikace analýzy jinými výzkumníky, která vychází právě z možnosti zvolit si klíčové jednotky nikoliv na základě objektivních kritérií (jak to činí Franzosi), ale na základě vlastního úsudku.“ Předností této metody je pak to, že výzkumník díky ní může zdůraznit klíčové aspekty analyzovaného diskurzu a také vazby těchto aspektů na sociální kontext a také vývoj diskurzu v čase. Analytik tak nedefinuje jednotky předem, ale zjišťuje je až v průběhu analýzy samotné, což mu umožňuje to, aby se soustředil na význam textů samotných. Výhodou je také to, že mu tato metoda umožňuje určitou míru svobody v průběhu analýzy, neboť dle svého vlastního uvážení konstruuje významové jednotky, které pak lze vztáhnout ke kontextu (sociálnímu, institucionálnímu či situačnímu) a odhalit tak skryté působení moci.

3.2 Popis použitých dat

Analyzované články jsem vyhledávala v elektronické databázi mediálních zpráv *Newton Media Search*²⁶, kde jsem je vyhledávala pomocí klíčových slov (*humanitní/společenskovední/přirodovedné/technické vzdělání*). Z nich jsem poté vybrala po přečtení ty články, které o tomto tématu hovořily, či se jej alespoň okrajově dotkly.

Z roku 1990 jsem do analýzy zařadila 5 článků, které o tomto tématu alespoň okrajově hovoří a 1 článek z roku 1991. Všechny tyto články vyšly v Rudém Právu.

Druhá část analýzy je zaměřena na články z roku 2015. Oproti první části, kde všechny analyzované články vyšly v Rudém Právu, zde máme větší diverzitu. Analyzované články vyšly v Hospodářských novinách, Právu, Lidových novinách, Mladé frontě DNES, Haló novinách a v E15. Dalším rozdílem, který je viditelný již na první pohled, je to, že článků, které se touto tematikou zabývají, je mnohem více (49).

---

²⁶ <http://www.newtonmedia.cz/cs/sluzby/monitoring-medii/produkt/medialni-archiv-mediasearch>

4 Výzkumná část

4.1 Analýza – články z roku 1990 a 1991

O zkoumané problematice hovoří 6 článků, které vyšly v Rudém Právu, 5 z nich je z roku 1990 a 1 z roku 1991.

Seznam článků (1990 a 1991)

- Humanitní výchova proti odbornosti?. 28. 2. 1990
- Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami. 28. 6. 1990
- Praxe nestojí o absolventy VŠ?. 9. 7. 1990
- Šanci mají řemeslníci. 19. 7. 1990
- Košice bez volných míst. 30. 7. 1990
- Bez práce. 13. 4. 1991

Ve výše uvedených člancích se setkáváme s několika aktéry. Jedněmi z nejvýraznějších aktérů jsou představitelé/zástupci Odborů pracovních sil při Národních výborech, konkrétně se setkáváme například s Oddělením odboru pracovních sil Národního výboru města Brna (vedoucí oddělení: Milan Němec), Pardubic (Hedvika Ráčková a zástupkyně vedoucího odboru Vlasta Bednářová), Odborem pracovních sil Východoslovenského KNV (vedoucí oddělení pracovních sil: dr. Rudolf Sokol). Ve druhé polovině roku 1990 vznikly v 76 okresech ČR úřady práce, takže v článku z roku 1991 vystupuje ředitel benešovského úřadu práce Petr Němeček, ředitel mladoboleslavského úřadu práce Lubomír Koucký a ředitel odboru služeb trhu práce Ing. Václav Schreiber z ministerstva práce a sociálních věcí ČR. V tomtéž článku hovoří i psycholog PhDr. Jiří Zelina. Dále je v člancích odkaz na politické subjekty (ministerstvo). Dalšími aktéry jsou ti, kdo v nové situaci přišli o práci a nově jsou nezaměstnaní a práci si hledají. Dále zde vystupují studenti a absolventi škol (ať už humanitně zaměřených, tak technicky zaměřených a učilišť). Dále se v člancích setkáváme se samotnými školami a jejich zástupci, konkrétně s proděkanem FS VUT v Brně doc. Ing. Ladislavem Štěpánkem, CSc., s rektorem Masarykovy univerzity v Brně Milanem Jelínkem a ředitelem Střední průmyslové školy v Pardubicích Ing. Bedřichem Neterdou. V člancích se objevuje i odkaz na zahraniční subjekty – zahraniční vysoké školy.

4.1.1 Nová situace a vyrovnávání se s ní

Společné pro všech šest článků je to, že se vyrovnávají s novou situací po pádu komunistického režimu. Změny v oblasti ekonomiky s sebou přinesly i velké změny na trhu práce – v mnoha podnicích došlo k propouštění zaměstnanců a některé profese v zásadě zcela zanikly. Článek „Bez práce“ (13. 4. 1991) situaci popisuje takto: „Ti, kteří by dělat chtěli, ti, kteří měli svou práci rádi, byli snad i výkonní a kvalifikovaní i vzdělaní. Různé reorganizace, restrukturalizace, reprivatizace, rušení zastaralých a neefektivních výrobních dílen i celých podniků jim však přinesly to, že jednoho dne jim byl doručen osudný dokument zvaný VÝPOVĚĎ.“

Ve stejném článku je i rozhovor s psychologem PhDr. Jiřím Zelinou o nezaměstnanosti a jejích psychických dopadech na jedince. Zelina zde uvádí, že při hledání zaměstnání hrají roli mnohé faktory: „V každém případě je to situace krizová. Záleží ovšem na mnohém - na charakteru osobností, na věku, na rodinném zázemí, bývalém či současném politickém postavení, na profesi, na místě, kde člověk žije.“

V článcích se v této souvislosti objevuje i to, že práci snadněji seženou řemeslníci než absolventi vysokých škol (ať už technických či humanitních). V jednom případě se však setkáváme s výpovědí nezaměstnaného muže – strojaře s dlouholetou praxí.

Co se týče humanitních/společenských věd a technických věd – společenské vědy měly pozici v určitém ohledu složitější, neboť byly v minulém režimu podřízeny ideologii, což mělo za následek zamlčování (a leckdy i překrucování) výsledků bádání a v nastávající situaci musely nastoupit novou, pravdivou cestu. Tématem těchto článků byla celková proměna společnosti a ekonomiky a rozvažování budoucí situace, téma humanitních versus technických věd se zde objevuje vedle těchto témat jako téma spíše okrajové.

4.1.2 Malý zájem o absolventy VŠ a široká nabídka dělnických a řemeslnických míst

Ve třech článcích („Praxe nestojí o absolventy VŠ?“ (9. 7. 1990), „Šanci mají řemeslníci“ (19. 7. 1990), „Košice bez volných míst“ (30. 7. 1990)) se hovoří o tom, že o absolventy vysokých škol (ať už o technicky vzdělané, tak o humanitně vzdělané) je menší zájem než o řemeslníky, či že o zaměstnání často přicházejí lidé se středním a vyšším vzděláním.

Článek „Praxe nestojí o absolventy VŠ?“ (9. 7. 1990) hovoří o „průzkumu“ Fakulty stavební Vysokého učení technického v Brně. Tato fakulta si udělala mezi budoucími

absolventy v šesti studijních oborech průzkum, kolik z nich má zajištěné zaměstnání po vystudování školy. Z průzkumu vyplynulo, že 16,1 procent studentů již má místo, 20,4 procent o místě jedná a 63,5 procent studentů místo dosud nesehnalo. Proděkan FS VUT v Brně doc. Ing. Ladislav Štěpánek, CSc. v článku říká, že „o vysokoškoláky má praxe minimální zájem. Bude opravdu záležet na trpělivosti uchazečů o zaměstnání. Čeká je obcházení různých organizací, protože naše možnosti jsou vyčerpány.“

Situace na trhu práce není dle článku nepříznivá nejen pro stavbaře, ale i pro další absolventy. „Na odboru pracovních sil Národního výboru města Brna nám potvrdili, že nejenom stavbaři, ale také studenti humanitních směrů budou mít se svým zařazením do života nemalé problémy. Původně se počítalo, že se neuplatní na tisíc absolventů. Ale toto číslo, jak se zdá, je stále nejasné.“

Milan Němec (vedoucí oddělení odboru pracovních sil Národního výboru města Brna) naznačuje východisko: „V jihomoravské metropoli máme volných 6000 dělnických míst. Podle mého osobního názoru si myslím, že řada absolventů využije dočasně vyplácenou částku tisíc korun, jako příspěvek před umístěním. Nejdéle však jeden rok. Ti odvážnější to asi zkusí v dělnických profesích, z nichž v minulosti vyrostli skvělí odborníci. Žádosti absolventů o odpovídající zaměstnání, které dělnické profese neuspokojují, povedeme v evidenci dál, a jakmile se někde místo uvolní, budeme je informovat.“ Zde vidíme náznak, že v dělnických profesích by absolventi vysoké školy místo našli.

Dalším článkem vyšlým v roce 1990 je článek autorů Eduarda Hradila a Lenky Tomešové s názvem „*Šanci mají řemeslníci*“ (19. 7. 1990), který mapuje situaci toho času na Pardubicku. I zde vidíme, že nabídka zaměstnání pro určité profese (např. tesaře, truhláře) je větší než pro jiné. „Bezkonkurenčně nejlépe jsou na tom ti, kdo umějí vzít do rukou štětku, kladívko, hoblík, dláto, šufan... Tedy tesaři, zedníci, klempíři, truhláři, elektrikáři, natěrači. Volná místa jsou někde i pro právníky, programátory a projektanty, uplatnění by našel i chovatel koní, cukrář...“

Okresní národní výbor v Pardubicích vyplácel na konci června podporu v nezaměstnanosti 20 lidem, z nichž 5 bylo dělníků, a třetina byla lidé s pedagogickým vzděláním, což Hedvika Ráčková vysvětlila tím, že „řada bývalých učitelů odcházela dříve ze škol na kádrové odbory a úseky podniků a závodů za vyšším výdělkem. Dnes, kdy se tyto útvary ruší, by chtěli zpět, ale míst je málo. Navíc bylo třeba umístit i přes třicet bývalých skupinových vedoucích PO SSM.“ Jelikož se tedy v této době některé profese zcela rušily, vznikla nezaměstnanost, zároveň na Pardubicku dále předpokládali, že vzniknou i problémy s umístěním čerstvých absolventů: „A značné těžkosti budou letos patrně i s umístěním

čerstvých absolventů středních a vysokých škol. Jen pro názornost: některé podniky už nechtějí zaměstnat ani své stipendisty. Raději jim stipendia odpouštějí...“

Poslední článek z roku 1990, který se této problematice dotýká, je článek Eduarda Brábika „*Košice bez volných míst*“ (30. 7. 1990), který se soustředí na situaci na východním Slovensku. Dle Dr. Rudolfa Sokola (vedoucího oddělení pracovních sil Východoslovenského KNV) jsou bez zaměstnání „v první řadě bývalí straničtí, státní a hospodářští řídicí pracovníci, čerství absolventi škol a také lidé bez kvalifikace.“ O práci často přicházejí lidé se středním a vyšším vzděláním – tvoří prý zhruba třetinu z lidí pobírajících podporu v nezaměstnanosti.

V článku také narážíme na to, že ekonomická transformace s sebou musí přinést i změnu ve vzdělání: „Kruh se vlastně předem uzavírá už na odborných školách všech stupňů, které ještě ve značném měřítku připravují odborníky pro obory už neperspektivní.“ „*Košice bez volných míst*“ (30. 7. 1990). Studijní obory je prý nutné co nejdříve přehodnotit „podle potřeb hospodářství“.

I v tomto článku se setkáváme s tím, že absolventi odborných učilišť nemají problém najít si práci, o ostatní prý zájem není. Pracovníci odboru pracovních sil si na vysokých školách udělali průzkum a zjistili, „že například na Vysoké škole technické v Košicích ukončí studium 1061 absolventů, z nichž se 883 stanou potenciálními „zákazníky“ odboru pracovních sil. Na strojní fakultě ze 457 absolventů neměl jisté místo ani jeden, 81 lidí si prodlužovalo studium. Zdá se, že lépe jsou na tom budoucí učitelé, lékaři, právníci z Univerzity P. J. Šafaříka, i když v úvahu přicházejí méně atraktivní místa. Úporně si musejí hledat zaměstnání absolventi vysoké školy veterinární... Na vysokých školách našli alespoň dočasné a částečné řešení pro část posluchačů v odborné nebo jazykové rekvalifikaci.“

V článku „*Bez práce*“ (13. 4. 1991) je vykreslena zkušenost jednoho muže, toho času nezaměstnaného, který práci (jako vystudovaný strojař s praxí) nemůže sehnat: „Mám strojní průmyslovku a 15 let praxe v oboru. Neříkejte mi, že nejsou potřeba strojaři.“ Ve stejném článku na otázku ohledně uplatnění absolventů odpovídá psycholog PhDr. Jiří Zelina, dle kterého budou v nejtěžší situaci absolventi humanitních oborů.

4.1.3 Vysoké školy a zájem o jejich studium

Článek Pavla Nováka „*Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami*“ (28. 6. 1990) je rozhovor s rektorem Masarykovy univerzity v Brně Milanem Jelínkem. V tomto článku se mimo jiné hovoří o nové situaci ve vysokém školství. „Předpokladem pro reformu vysokého

školství je autonomie – vůči ministerstvu, ale i fakult vůči rektorátu. A také katedry by měly mít větší samostatnost než dříve.“

Dle Jelínka je „potřebné zrušit bariéry mezi univerzitami a technikami. Zároveň půjde o určitou internacionalizaci vysokých škol. Zatím se omezujeme na průzkum programů zahraničních škol, srovnáváme je s našimi programy a hledáme, v čem můžeme zlepšit obsah a organizaci vysokého školství. Proto ve velkém rozsahu navazujeme zahraniční styky.“

Celkově je prý zájem o studium na této vysoké škole veliký, což si Jelínek vysvětluje několika faktory: „Mnoho mladých lidí se dříve nedostalo na studium kvůli politickým bariérám. Začíná převládat mínění, že budoucí organizace společnosti bude preferovat lidi vzdělané. Působí i vědomí, že studium na vysoké škole přispívá k rozvoji osobnosti. Bohužel nemáme podmínky pro to, abychom přijali všechny zájemce. Snažíme se naplnit fakulty po únosnou míru.“ Na filozofických a právnických fakultách je dle Jelínka situace katastrofální, jelikož zde musí až tři čtvrtiny uchazečů o studium pro nedostatek kapacity odmítnout. „Situace v dalším školním roce by měla být lepší, počítáme se zvýšením počtu studentů o 20-30 procent.“

4.1.4 Rekvalifikace

Ve třech článcích („*Šanci mají řemeslníci*“ (19. 7. 1990), „*Košice bez volných míst*“ (30. 7. 1990) a „*Bez práce*“ (13. 4. 1991) se objevuje téma rekvalifikace jako jeden ze způsobů, jak se s novou situací na pracovním trhu vyrovnat.

V prvním zmíněném článku hovoří ředitel pardubické Střední průmyslové školy Ing. Bedřich Neterda, která organizuje rekvalifikace (konkrétně dvouleté kvalifikační pomaturitní studium určené primárně pro absolventy středních škol). Rekvalifikace by měla částečně řešit situaci na trhu práce tím, že by „by přizpůsobila profesní strukturu požadavkům trhu pracovních sil.“ Najdeme zde také odkaz na zahraničí, konkrétně na Spolkovou republiku Německo, kde prý v 70. letech změnilo 60 procent lidí svoji kvalifikaci. „Rekvalifikace musí nabrat mnohem větší tempo. Oba učitelé argumentují příkladem ze SRN, kde v 70. letech změnilo 60 procent lidí svou kvalifikaci. I jejich škola by chtěla jít dál a k oborům strojírenství, výpočetní technika, silnoproudá elektronika, pozemní stavitelství a spojová technika připojit další. Konkrétní požadavky však musí vzejít z potřeb podniků a organizací.“ Jak vidíme, představa budoucích rekvalifikací (a tudíž „potřebných zaměstnání“) je dle nastíněných oborů rekvalifikací výrazně technická a je spojena s požadavky a potřebami podniků.

Téma rekvalifikace se objevuje i v článku „*Košice bez volných míst*“ (30. 7. 1990): „V současné době se všude velmi mnoho hovoří o nutnosti a možnosti rekvalifikace jako jediné cestě a naději na pracovní místa.“ Na východě republiky však rekvalifikace nemají nyní smysl, protože „podniky nevědí, na čem jsou, a jejich prvořadou starostí je zatím to, jak se zbavit i řady těch kvalifikovaných, které mají. Jakápak tedy rekvalifikace. Poptávka není ani po těch pracovnících, kteří by chtěli změnit kvalifikaci.“

I v článku z roku 1991 se o rekvalifikacích hovoří. I zde je však naznačeno, že podniky zatím nemají jasnou představu struktury zaměstnanců: „Pokud se ukáže, že uchazeč o zaměstnání má předpoklady ke změně kvalifikace, případně k jejímu zvýšení, může být zařazen do rekvalifikačních kursů. Zaměstnavatelé však neznají dosud jasný výrobní program, tudíž ani kvalifikační strukturu pracovníků, které budou v budoucnu potřebovat. Proto zatím nabídka rekvalifikačních kursů kulhá.“

4.1.5 Břemeno humanitních věd a demokracie

V článku „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) se jeho autor Pavel Hejtman zamýšlí nad minulostí a budoucností humanitních disciplín, jež si z minulé éry s sebou nesou jisté břemeno. Výsledky bádání společenských věd byly totiž v minulé éře ničeny ideologickým dogmatem. „Závěry humanitních disciplín, jejich výklad i výuka musely zejména obhajovat takzvanou politiku strany, spíše však jejího vedení a aparátu.“ K některým negativním jevům (sociálním, ekologickým, ekonomickým) se mlčelo. „Mnohde se věci překrcovaly, falšovaly i nepokrytě se lhalo. Výklad průběhu roku 1968 v učebnicích, statistické údaje o ekonomice, o inflaci, zvláště po roce 1975, toho zůstanou důkazem.“ Veřejnost v této době neměla o společenské vědy valný zájem. „Většina občanů dávala totiž najevo svým nezájmem a nedůvěrou svůj vztah k servilnosti společenských věd. Toto dědictví je smutnou zátěží do nové současnosti.“

Společenské vědy tak musí započít novou etapu svého vývoje. Společenské vědy mají být vědami o společnosti a také pravdivou vědou o člověku a pro člověka. „Dialog i polemiky, které se na půdě humanitních a společenských věd povedou, nesmějí bránit zveřejňování faktických informací o společnosti a musí utvářet i nacházet vzdělané a kulturní lidi, kteří jich vědomě pro sebe i ostatní užívají. I to je výraz demokracie, o kterou do budoucna jde.“

I v článku „*Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami*“ (28. 6. 1990) se hovoří o společenských vědách jako o oborech, které jsou poznamenány svou minulostí: „Úpadek

ovšem nastal v některých oborech, kde byly ideologické zábrany: ve filozofii, sociologii, teorii literatury, v novodobé historii apod. Vývoj zde neprobíhal v tempu jako v zahraničí.“

V článku „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) autor spojuje společenské vědy s nově nastoupenou demokracií: „Nový zájem veřejnosti o společenské vědy, stejně přirozený jako nezbytný, je již fakticky zde. Započal tím, že se lidé nově, demokraticky a opravdově začali zajímat o věci veřejné. Je to snaha najít nově sebe samého uprostřed ostatních a s ostatními ve věcech morálky, politiky i ekonomie. Tak, jak bude realita nastoupeného procesu pokračovat, bude se ukazovat kvalifikace i nedostatečnost poznání lidí o společenských záležitostech. Praxe sama klade znovu otázky filozofii, sociologii, psychologii i ekonomii života, stejně jako naléhá na jejich uspokojivé zodpovídání.“

4.1.6 Nepraktičnost společenských věd a úzké zaměření technických škol?

Oba typy vzdělání se v článcích z roku 1990 nevyhnuly kritice – společenské vědy jsou kritizovány za „nepraktičnost“, naopak technické školy mají vychovávat „úzce zaměřené“ studenty.

V článku „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) se setkáváme s upozorněním na názor, dle kterého jsou společenské vědy nepraktické: „Proto například názor, že společenské vědy nemají ve výuce na středních a vysokých školách místo, že zabírají čas na odborné předměty a jsou nepraktické, je zavádějící.“ Jako obhajobu tohoto stanoviska používá autor srovnání s jinými zeměmi: „srovnání s kteroukoli vyspělou zemí od Rakouska, Německé spolkové republiky, Švýcarska, Francie, USA až k Japonsku by nás přivedlo k setkání s historií, filozofií, ekonomii, politologií, sociologií. V USA je na 400 fakult s rozsáhlou výukou společenských věd.“

Zajímavý je zde i odkaz na Japonsko, o kterém se hovoří i v článcích z roku 2015, avšak ve zcela jiném duchu než zde (politika premiéra Abeho snažící se eliminovat humanitní studium): „A v Japonsku, které má k celé záležitosti osobitý přístup, se zjistilo, že lidé s rozsáhlejšími a hlubšími společenskými znalostmi a zájmy mají lepší výsledky v odborné činnosti a výzkumu, ačkoli se přesně neví proč.“

Poslední věta článku „*Praxe nestojí o absolventy VŠ?*“ (9. 7. 1990) upozorňuje na úzké zaměření absolventů technických vysokých škol: „Z našeho průzkumu vyplývá ještě jedna skutečnost. V současnosti opouštějí technické vysoké školy absolventi s úzkým zaměřením. V praxi by se ale lépe uplatnili mladí lidé s univerzálnější přípravou.“

V článku „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) Pavel Hejtman upozorňuje na nutnou přítomnost humanitní výchovy ve vzdělání (za předpokladu, že se humanitní vědy rozejdou se svou nevědeckou minulostí): „Můžeme tedy najít recept na svobodného občana konce XX. století ve formuli „více matematiky, méně historie“? Odbornost člověka, i technická, je v dnešní době složitější a komplexnější otázkou, než aby mohla být řešena absencí rozhledu po lidských a kulturních souvislostech, založenou ve vzdělání a vynucovanou stylem života.“

4.1.7 Závěr

V letech 1990 a 1991 vyšlo v tištěných celostátních novinách – konkrétně v Rudém Právu – celkem 6 článků, které se alespoň okrajově týkají problematiky humanitního versus technického vzdělání. Všechny tyto články mají společného jmenovatele – vyrovnávají se s nově nastalou situací po pádu komunistického režimu, která s sebou mimo jiné nesla absolutní změnu ekonomiky z centrálně plánované na ekonomiku tržní. Tato restrukturalizace ekonomiky přinesla velké změny i na trhu práce, jelikož některé profese zcela zanikly, či došlo k propouštění zaměstnanců („I na Pardubicku pokračuje snižování počtu pracovníků administrativně správního aparátu. Navíc mnohé organizace či podniky, které v okrese sídlí, vůbec nemají vyjasněnou svou další budoucnost, svůj výrobní program, nevědí, co budou dělat.“ – viz článek „*Šanci mají řemeslníci*“ (19. 7. 1990)). S tématem nezaměstnanosti se zde pojí i téma rekvalifikací, které by „měly přizpůsobit profesní strukturu požadavkům podniků a trhu pracovních sil“. Výrazným tématem těchto článků tedy byla celková proměna společnosti a ekonomiky.

Diskuse ohledně humanitního a technického vzdělání má někdy podobu kontrastu mezi vysokoškolským a učňovským vzděláním. Ve třech článcích („*Praxe nestojí o absolventy VŠ?*“ (9. 7. 1990), „*Šanci mají řemeslníci*“ (19. 7. 1990), „*Košice bez volných míst*“ (30. 7. 1990)) se přímo setkáváme s tím, že o absolventy vysokých (humanitních i technických) škol je na trhu práce menší zájem než o řemeslníky. O studium na vysokých školách je však zájem velký.

Ve dvou článcích („*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) a „*Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami*“ (28. 6. 1990)) se setkáváme s tím, že humanitní/společenské vědy jsou zatížené svojí minulostí, kdy měly obory jako filosofie, novodobá historie, sociologie a další společensko-humanitní obory ideologické zábrany a byly v minulém režimu podřízeny ideologii, což vedlo k zamlčování a překrucování výsledků

jejich bádání. S tímto se tedy dle autorů zmíněných dvou článků musí tyto vědy vyrovnat, aby mohly začít novou etapu jejich vývoje, která bude pravdivá a demokratická.

V článku „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990) je odkaz na názor, dle kterého je vzdělání ve společenských vědách na středních a vysokých školách nepraktické a zabírá čas, který by bylo vhodnější využít pro výuku odborných předmětů. Autor zde nikterak neodkazuje na osoby, které se s tímto názorem ztotožňují. Autor sám se naopak snaží společenské vědy obhájit, k čemuž používá srovnání s jinými zeměmi (USA, Japonsko, Rakousko), které mají dle autora tradici ve výuce těchto věd. Kritice se nevyhnuly ani technické školy – v článku „*Praxe nestojí o absolventy VŠ?*“ (9. 7. 1990) se setkáváme s upozorněním na úzké zaměření absolventů technických vysokých škol.

4.2 Analýza – články z roku 2015

Druhá část analýzy se soustředí na články z roku 2015. Analyzované články vyšly v Hospodářských novinách, Právu, Lidových novinách, Mladé frontě DNES, Haló novinách a v E15. V níže uvedeném seznamu článků jsou ty, které se zabývají tímto tématem více, nikoli jen okrajově, zvýrazněny podtrhnutím.

Seznam článků (rok 2015)

- Firmy se letos poperou o kvalifikované techniky (Hospodářské noviny) 5. 1. 2015
Zuzana Keményová
- Rozpory lidských práv (Právo) 8. 1. 2015 *Jan Keller*
- Mít vysokou se pořád vyplatí (Právo) 15. 1. 2015
- Brno výrazně porazilo Univerzitu Karlovu (Hospodářské noviny) 22. 1. 2015
- Strojáři ze severu těsně předběhli Brno (Hospodářské noviny) 22. 1. 2015
- Školné vede k větší zodpovědnosti (Lidové noviny) 14. 2. 2015
- Filozofové nejsou příživníci (Lidové noviny) 10. 2. 2015 *Barbora Cihelková*
- Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec (Mladá fronta DNES) 28. 1. 2015
- Zajímejme se více o vlastní historii (Haló noviny) 4. 2. 2015 *Monika Hoření*
- Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku (Hospodářské noviny) 3. 3. 2015 *Petra Horáková*
- Školné neřeší nic (Právo) 7. 3. 2015 *Jan Keller*

- Stamilionů na spolupráci s firmami se dočkají umělci či lingvisté (Hospodářské noviny) 9. 3. 2015 *Luboš Kreč*
- Školné pro vyjmenované obory by bylo diskriminační (Haló noviny) 10. 3. 2015
- Marcel Chládek: Školy už nebudou dostávat peníze jen za žáka, budou i další kritéria (E15) 13. 3. 2015 *Alena Adámková*
- Vyučení hledají práci obtížněji (Lidové noviny) 24. 3. 2015 *Kateřina Mahdalová*
- Kdo po škole (ne)najde práci? (Lidové noviny) 24. 3. 2015
- Bliží se „diktatura“ starých a chudých (Index LN) 30. 3. 2015
- Největší školní strašák se vrací. Vítej, matematiko (Mladá fronta DNES) 26. 3. 2015
- Pomáháme nejen podnikatelům (Mladá fronta DNES) 31. 3. 2015 *Zdeněk Soukup*
- Maturity nově: místo papíru PC (Hospodářské noviny) 9. 4. 2015 *Luboš Kreč*
- Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane (Mladá fronta DNES) 14. 4. 2015 *Markéta Březinová*
- Suplují roli státu, zlobí se, ale na své školy jsou pyšní (Hospodářské noviny, 16. 4. 2015
- Učíme děti, ne studenty (Hospodářské noviny) 24. 4. 2015 *Václav Dolejší*
- Máme zvyhodňovat technické obory? (Lidové noviny) 25. 4. 2015 *Petr Zídek*
- „Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory“ (Mladá fronta DNES) 29. 4. 2015 *Darek Štalmach*
- Žádná věda (Magazín Víkend DNES) 25. 4. 2015 *Ondřej Vrtiška*
- Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde (Mladá fronta DNES) 5. 5. 2015 *Pavčina Carbolová*
- Jen „soft skills“ nestačí (Lidové noviny) 6. 5. 2015 *Pavel Ripka*
- Úspěšný absolvent = technik hovořící několika jazyky (Hospodářské noviny) 6. 5. 2015 *Zdena Bočarova*
- V čerpání z fondů EU jsme nejlepší (Lidové noviny) 16. 6. 2015 *Barbora Cihelková*
- Technické obory ve vysokém školství znatelnou podporu nemají (Právo) 27. 6. 2015
- Zájmy zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě (Haló noviny) 26. 8. 2015 *Tatána Lankašová*
- Bakalářský diplom nestačí, práci v oboru najdou jen magistři (Lidové noviny) 22. 9. 2015 *Lenka Poláková*
- Práce po škole je. Často mimo obor (Mladá fronta DNES) 24. 9. 2015 *Nela Vejvodová*

- Spolehlivý zaměstnanec se stává téměř nedostatkovým zbožím (Mladá fronta DNES) 25. 9. 2015 *Ilona Zelničková*
- Zrušme sociální vědy (Lidové noviny) 5. 10. 2015 *Denisa Hejlová*
- Nerušme humanitní obory (Lidové noviny) 12. 10. 2015 *Jaroslav Veis*
- Spolupracujeme s tisícovkou podniků (Mladá fronta DNES) 15. 10. 2015 *Martin Beneš*
- Absolventka práv učí ve školce (Lidové noviny) 20. 10. 2015 *Barbora Cihelková*
- „Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my“ (Mladá fronta DNES) 23. 10. 2015 *Vladimír Onderka*
- Budoucnost potřebuje techniky (Právo) 29. 10. 2015
- Výběr středních škol je veliký, chce to dostatek informací (Právo) 29. 10. 2015
- Fórum MF DNES Jak dál s průmyslem v našem kraji (Mladá fronta DNES) 30. 10. 2015 *Vladimír Onderka*
- Firmy chtějí děti. A opačně? (Mladá fronta DNES) 31. 10. 2015 *David Štverka*
- Tisíce nezaměstnaných, ale firmy marně shánějí lidi (Mladá fronta DNES) 31. 10. 2015
- Scholaris pomůže vybrat školu (Mladá fronta DNES) 20. 11. 2015 *Vladimír Onderka*
- Univerzitní základka má víc matematiky (Právo) 24. 11. 2015 *Lucie Fialová*
- Mediálně nepoužitelný endemit (Právo) 26. 11. 2015 *Eva Klíčová*
- O vzdělání (Lidové noviny) 27. 11. 2015 *Petruška Šustrová*

V článcích z roku 2015 je aktérů více než v článcích z let 1990/1. K aktérům patří Svaz průmyslu a dopravy, který v roce 2015 spustil kampaň *Rok průmyslu a technického vzdělávání* a jeho představitelé (např. Jaroslav Hanák, Petr Holica). Mezi další aktéry patří firmy a jejich zástupci (např. Zbyněk Frolík z firmy Linet, Radek Chládek ze společnosti Vývoj Třešť, generální ředitel a předseda představenstva strojírenského holdingu Vítkovice Jan Světlík) a také pracovníci HR oddělení firem (Lubomír Krátký z firmy MANN+HUMMEL (CZ), Larisa Dubská z firmy ENVINET, Kristýna Zezulová: Futaba Czech, Nikola Nováková: HR specialista pro nábor generace Y ve firmě O2). Dále se v článcích setkáváme se zástupci škol – s děkany fakult (děkanka Filozofické fakulty UK Mirjam Friedová, děkan Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Jiří Lach), rektorem VŠTE Markem Vochozkou, rektorem Masarykovy univerzity Mikulášem Bekem, rektorem VŠCHT Karlem Melzochem, s bývalým rektorem ZČU profesorem Zdeňkem

Vostrackým a s řediteli středních škol (např. ředitel zlínského Gymnázia Lesní čtvrť Jan Chudárek, ředitel Slovanského gymnázia v Olomouci Radim Slouka, ředitelka olomoucké Střední průmyslové školy strojnické Martina Zahnášová, zástupkyně ředitele Střední průmyslové školy strojnické v Plzni Jarmila Konopová). V jednom článku vystupuje ředitelka základní školy při ČVUT Martina Hovorková. Mezi další aktéry, kteří v diskurzu vystupují, patří politická reprezentace státu (např. ministr školství Marcel Chládek; prezident Miloš Zeman; radní pro vzdělávání, výchovu a zaměstnanost Královéhradeckého kraje Táňa Šormová (nestr. za KSČM); poslankyně za KSČM Gabriela Hubáčková), úřady práce (analytik olomouckého úřadu práce Jaroslav Mikšaník), Regionální hospodářská komora Plzeňského kraje, vedoucí odboru školství krajského úřadu Miroslav Gajdůšek, personální agentury (např. Jan Zimmel – šéf divize Engineering v personální agentuře Hays Czech Republic, ředitel personální agentury Hill International David Petrů, Jitka Součková z Grafton Recruitment), novináři (např. Barbora Cihelková, Zdeněk John, Darek Štalmach, Ilona Zelníčková, Kateřina Mahdalová), dále Tomáš Feřtek z EDUin, Jiří Vojtěch z Národního ústavu pro vzdělávání, Tony Wagner (specialista na vzdělávání na Harvardově univerzitě), šéfka Technologické agentury ČR Rút Blízková, japonský premiér Šinzó Abe, Hakubun Šimomura (ministr školství, kultury, tělovýchovy, vědy a techniky), Fareed Zakaria, sociolog Jan Keller, Petruška Šustrová, studenti a absolventi škol (ať už humanitních či technických) a jejich rodiče.

O některých člancích se dá říci, že se staví proti humanitnímu vzdělávání a naopak obhajují technické obory (př. „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015), „*Zájmy zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě*“ (Haló noviny, 26. 8. 2015)), o jiných naopak to, že se je snaží obhájit (např. „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015), „*V čerpání z fondů EU jsme nejlepší*“ (Lidové noviny, 16. 6. 2015), „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015). V některých člancích vidíme snahu o určité propojení humanitního a technického vzdělání („*Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec*“ (Mladá fronta DNES, 28. 1. 2015), „*Učíme děti, ne studenty*“ (Hospodářské noviny, 24. 4. 2015)).

4.2.1 Reflexe aktuálních témat

Jelikož novinové články reflektují aktuální společenské dění, je logické, že se některé z nich dotýkají i aktuálně probíhající akce roku 2015 *Rok průmyslu a technického vzdělávání*. Dále některé články reagují na koncepci vzdělání ministra školství Marcela Chládky, se kterou mimo jiné souvisí i zavádění matematiky jako povinného maturitního předmětu.

Téma mezinárodní ekonomické krize se až na velmi drobné zmínky v člancích nevyskytuje. Článek z deníku E15 „*Přechod ze školy do práce je stále obtížnější*“ (10. 6. 2015) jen letmo uvádí, že „absolventi z let 2008 a 2009 již byli mezi prvními, jejichž přechod byl ovlivněn ekonomickou krizí, a tak doba přechodu se zvýšila na zhruba 2,5 měsíce.“ Druhou zmínku najdeme v článku z Mladé fronty DNES „*Práce po škole je. Často mimo obor*“ (24. 9. 2015), kde hovoří Jiří Halbrštát z personální agentury ManpowerGroup: „Během krize nezaměstnanost absolventů rychle rostla, ale nyní se zdá, že se k nim od jara 2015 trh práce obrací čelem.“

Rok 2015 jako *Rok průmyslu a technického vzdělávání*

O projektu *Rok průmyslu a technického vzdělávání* hovoří například Jaroslav Hanák (prezident Svazu průmyslu a dopravy ČR) v článku „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015). Jedním z cílů projektu mělo dle jeho slov být „přesvědčit rodiče a hlavně maminky, že práce pro průmyslové firmy má pro jejich děti budoucnost.“ Zde je zajímavý odkaz na maminky – Hanák se zmiňuje jen o maminkách, o tatíncích nikoliv – proč? Jsou tatínkové o tomto již přesvědčeni? Nebo mají maminky na rozhodování dětí větší vliv? Hanák také přepokládal, že tato kampaň bude ústít v legislativní změny: „že po roce získáme tolik podnětů a materiálů, že budeme umět navrhnout podstatné legislativní změny.“

O tomto projektu hovoří i článek „*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“ (Mladá fronta DNES, 29. 4. 2015), což je rozhovor Dareka Štalmacha s Petrem Holicou – mluvčím Svazu průmyslu a dopravy ČR. Svaz průmyslu a dopravy jím chce podpořit „větší zájem o studium technických oborů“.

V článku „*Technické obory ve vysokém školství znatelnou podporu nemají*“ (Právo, 27. 6. 2015) rektor českobudějovické VŠTE docent Marek Vochozka reaguje na tuto probíhající kampaň, která ale dle jeho slov neměla výrazný účinek: „Rád bych řekl, že tahle kampaň nám jako jediné jihočeské „technice“ pomáhá otevírat nové možnosti a dveře, ale srovnám-li to třeba s loňskem, velký rozdíl nevidím. Mám pocit, že tak zase zůstane u deklarativních prohlášení. Škoda.“

Ministr školství Chládek a jeho koncepce vzdělání (všeobecné vzdělání, povinná maturita z matematiky a „dvojjazyční učni“)

Další aktuální záležitostí roku 2015 byla koncepce vzdělání ministra školství Marcela Chládky. Chládkova koncepce *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020*²⁷ plánuje např. zavedení výuky druhého jazyka v učebních oborech, o čemž píše i článek „Maturity nově: místo papíru PC“ (Hospodářské noviny, 9. 4. 2015): „Z Chládkovy koncepce je patrné souznění s průmyslovými podniky, které si dlouhodobě stěžují, že mají málo technicky vzdělaných a kvalitních lidí. V plánu proto je, že by se i v učebních oborech děti učily dva světové jazyky. Chládek se dokonce minulý týden sešel s velvyslanci Německa a Rakouska a bavili se mimo jiné o tom, jak motivovat střední odborné školy, aby více a lépe vyučovaly němčinu.“ Od roku 2016 by se tak žáci odborných oborů měli učit dvěma světovým jazykům.

Článek dále uvádí, že na všech 107 stranách dokumentu je patrné jasné rozlišování mezi všeobecně zaměřenými školami a školami odbornými, přičemž počty všeobecně zaměřených škol (speciálně pak víceletých gymnázií) by se do budoucna neměly zvyšovat a autor článku cituje z koncepce: „Nutno zachovat souhrnnou oborovou kapacitní bilanci šesti- a osmiletých gymnázií v každém kraji.“ Ministru Chládkovi je ze stran jeho kritiků prý vyčítán „právě přílišný důraz na technické vzdělávání, jeho obrodu a větší provázání oborů s tím, co chtějí firmy“.

Článek také cituje Tomáše Feřteka z EDUinu, jenž naopak vyzdvihuje potřebu všeobecných kompetencí: „Patříme mezi vyspělými zeměmi k těm, kde je nejnižší podíl lidí ve všeobecném vzdělávání. Přitom právě lidé se všeobecným vzděláním pořád shánějí práci nejnáze. Firmy opravdu nemají lidi na technické pozice, ale jeden z důvodů je, že uchazeči mají nízkou úroveň všeobecných kompetencí.“

I díky návrhu ministra Chládky se téma matematiky (a potažmo povinné maturity z matematiky, kterou koncepce vzdělání navrhuje) v člancích hojně objevovalo. Autor článku „Největší školní strašák se vrací. Vítej, matematiko“ (Mladá fronta DNES, 26. 3. 2015) Zdeněk John (vedoucí zpravodajství MFD) koncepci ministra školství Chládky, jenž chce udělat z matematiky povinný maturitní předmět, s nadšením vítá. „Spojit dokončení středoškolského vzdělání s vyššími základy matematiky znamená přivést mladé lidi k vědě, jejíž hlavní výhodou je jednoznačnost. Charakterizuje ji přesnost metod, nezpochybnitelnost

---

²⁷ <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>

výsledků. Tedy vlastnosti, které se prostě hodí. V češtině (nebo v jakémkoliv jiném jazyce) můžete svůj problém s odpuštěním „okecat“ a nikdo vám na to často ani nepřijde. V matematice buď víte, nebo nevíte.“ Z tohoto úryvku je vidět to, že matematika jakožto exaktní věda bývá spojována s „vědou“ a s „jednoznačností“ (příčemž tedy „humanitní vědy“ jako například filologie, vědami jako takovými v tomto pojetí nejsou). To, že se dá v češtině cokoli „okecat“ v zásadě popírá to, že i čeština (a ostatní jazyky) mají svá jasná a přesná pravidla.

John také uvádí, že výhodou toho, „že se většinová populace důvěrně seznámí s matematikou, může být jiný způsob přemýšlení. Tedy logicky, od jednoduššího ke složitějšímu, s jednoznačně vyjádřeným výsledkem, který navíc jde prokazatelně zkontrolovat.“ Jako další přínos Chládkova plánu je dle Johna to, že na matematiku „navazuje řada oborů, které už mají i úplně praktické využití – chemie, fyzika, architektura a stavebnictví, ekonomie. Pro ně všechny je matematika krví, která roznáší kyslík po těle.“ Matematika je tak v tomto pojetí považována za stavební kámen disciplín, které mají ono žádoucí „praktické využití“.

4.2.2 Učňovské versus vysokoškolské vzdělávání, gymnázia a všeobecné vzdělání

I v roce 2015 najdeme v článcích debatu ohledně technického versus humanitního vzdělávání, které se někdy stáčí na debatu učňovského (či odborného) versus vysokoškolského vzdělávání. S tímto se setkáváme např. v článcích „*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“ (Mladá fronta DNES, 29. 4. 2015), „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“ (Mladá fronta DNES, 14. 4. 2015), „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015), „*Pomáháme nejen podnikatelům*“ (Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015).

4.2.2.1 Nezaměstnanost a plat

V této debatě se argumentuje například potenciálně vyšším platem u absolventů technických či učňovských škol: „Kdo se bude věnovat řemeslu, ten může ve výsledku mít lepší peníze než absolvent gymnázia, který může hledat práci podstatně složitěji.“ „Ve výsledku si může vydělat daleko více šikovný řemeslník než někdo, kdo se s gymnáziem vrhl například na finanční nebo pojišťovací poradenství. Samozřejmě i tam mohou lidé, kteří své práci rozumí, vydělávat pěkné peníze“ („*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“ (Mladá fronta DNES, 29. 4. 2015)).

Dalším aspektem je otázka nezaměstnanosti absolventů vysokých, odborných a učňovských škol. Zde se setkáváme s různými názory aktérů – dle jedněch jsou nezaměstnaností méně ohroženi absolventi učebních oborů, dle jiných jsou na tom naopak nejlépe absolventi vysokých škol.

Aktérem, který se k tomuto tématu vyjadřuje, jsou například „personalisté“, konkrétně zde je názor Zdeňka Lidmila (HR manažer Kosteleckých uzenin): „Je příliš vysokoškoláků. Marně sháníme pracovníky do dělnických profesí, ale jakmile vypíšeme pozici pro vysokoškoláka, sejde se nám hromada zájemců.“ Dle autora článku tak „personalisté“ připomínají, „že je velký počet absolventů vysokých škol, zejména humanitních směrů a nepříliš perspektivních oborů, jako je například manažer cestovního ruchu. Mají sice vysokoškolský titul, ale nenacházejí uplatnění.“

V článku „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015) se hovoří o Zbyňku Frolíkovi: „Nejčerstvějšího ohnutí dat se tento měsíc dopustil v rozhovoru pro Českou televizi držitel ocenění Podnikatel roku Zbyněk Frolík, majitel firmy Linet: „Já bych řekl, že nezaměstnanost absolventů technických škol i učilišť je výrazně menší než nezaměstnanost absolventů ostatních profesí.““ Autorka článku Kateřina Mahdalová říká, že toto tvrzení není pravdivé a odvolává se na úřad práce: „Na úřadech práce končí nikoli absolventi škol, ale učilišť. Letos jich je 43 %, tedy skoro polovina z celkového počtu nezaměstnaných.“ V tomtéž článku Zbyněk Frolík vyjmenovává profese, které (dle něj nejen v jejich firmě) chybí: „nejen u nás, ale v celém českém průmyslu dneska chybí zámečníci, svářeči, prostě absolventi veškerých technických profesí“. Mahdalová také zmiňuje studii Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí a Národního centra sociálních studií, ze které prý vyplývá to, že pokud má daný člověk vysokoškolské vzdělání, tak jeho dětem hrozí chudoba zhruba z pěti procent, pokud nemá, tak jsou jeho děti ohroženy chudobou ze 76 procent.

V článku „*Spolehlivý zaměstnanec se stává téměř nedostatkovým zbožím*“ (Mladá fronta DNES, 25. 9. 2015), jehož autorkou je Ilona Zelníčková, se setkáváme s tím, že firmám chybí (a budou chybět) určité profese: „Doslova boj je o kvalitního řemeslníka. Stavební firmy dlouhodobě hledají zedníky, elektrikáře, svářeče či tesaře. Nedostatek je i řezníků či švadlen. Mnoho firem přiznává, že je čeká generační výměna zaměstnanců, což může znamenat pro firmu až existenční problém.“ Předseda oděvního družstva Vývoj Třešť Radek Chládek dodává, že zanedlouho půjde 30 procent jejich zaměstnanců do důchodu a žehrá nad dnešní situací, kdy dle něj rodiče neposílají děti na studium učebních oborů. „Nevíme, kde seženeme nové šičky. Rodiče nechtějí děti posílat do učebních oborů.“ S odkazem na šičky se setkáváme i v článku „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015):

„Upadající průmysl připravil v devadesátých letech o práci řadu šiček a dalších zaměstnanců velkých továren.“

Výše citovaný článek „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ také hovoří o trendu posledních let, kterým je tvorba vlastního pracovního místa. Propagátorem tohoto trendu je v článku zmiňovaný Tony Wagner, specialista na vzdělávání na Harvardově univerzitě. Dle něj si nastupující generace budou muset stále častěji být schopni svoji práci vymyslet, což bude snazší „pro absolventy vyššího vzdělání, vybavené schopností kriticky myslet, jazykovými dovednostmi a všeobecným přehledem. Tedy vlastnostmi, kterými své absolventy vybaví spíše gymnázia a univerzity než prakticky a příliš úzce specializovaná odborná učiliště.“ Vedle vzdělanostního základu je dle něj nutné být motivován, být zvědavý, vytrvalý a ochotný riskovat.

4.2.2.2 Gymnázia versus odborné školy

V diskusích se objevuje i odkaz na gymnázia (a na jejich „elitnost“). Hanák například navrhuje jako řešení situace to, aby kraje výrazně omezily víceletá gymnázia, kterých je dle něj moc – důsledkem má být jejich zhoršená kvalita, neboť tam chodí i lidé s horším prospěchem. Naopak by kraje měly podporovat učňovské školy a střední odborné školy – podpora tohoto typu škol má dle něj zabránit tomu, aby se z této země nestala „montovna“ – není zde ale vůbec zřejmá další argumentace a spojitost gymnazijního vzdělání s Českem jakožto s „montovnou“: „Kraje by měly především výrazně omezit víceletá gymnázia. Víte, já neříkám všechna, to určitě ne. Potřebujeme elitu, skvělé lékaře, právníky. Ale není možné, aby se na tak výběrové školy dostávali trojkaři a čtyřkaři. Kraje naopak musí podpořit učňovské školy a střední odborné školy. Víím, že jde o proces na celou jednu generaci, ale je životně nutný, jinak se z této země skutečně stane pouhá montovna („*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015)).

Holica v článku „*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“ (Mladá fronta DNES, 29. 4. 2015) hovoří o gymnáziích o poznání přívětivěji – existence „velkého“ počtu gymnázií podle něj není velký problém: „Nestavěl bych to do roviny gymnázia versus odborné školství. Je v zájmu nás všech, aby zde byla kvalitní gymnázia, aby z nich vycházeli elitní studenti. My například spolupracujeme s Wichterleho gymnáziem, které je velice kvalitní. Klíčem je to, aby se gymnázia vrátila ke kvalitě, aby šlo o elitní školy.“ I zde je ale narážka na „vrácení se ke kvalitě“. A i on vnímá jakousi „zhoršenou kvalitu studentů, absolventů“: „Jednak je to dáno klesající populační křivkou, dětí je prostě méně, a není

takový výběr. Děti dnes prakticky mohou studovat jakoukoliv školu, která je napadne, bez toho, zda na ni mají schopnosti a předpoklady.“

S tématem gymnázií se setkáváme i v článku „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“ (Mladá fronta DNES, 14. 4. 2015). Je zde znázorněn rozdíl mezi jednotlivými kraji – jsou města, kde je snazší se na gymnázia dostat, někde naopak jsou stále velmi elitní. O gymnázia je prý tradičně velký zájem, a to zejména o osmiletá. Ředitel zlínského Gymnázia Lesní čtvrť Jan Chudárek říká: „Pořád ještě si můžeme vybírat ty nejlepší z nejlepších, kteří se k nám hlásí.“ Přijímají zhruba každého čtvrtého zájemce o osmileté studium, u přijímacího řízení na čtyřletý obor uspěje každý druhý zájemce. Naopak v Ústí nad Labem se na gymnázium dostane téměř každý zájemce: „Když si žáci dají přihlášku na dvě školy, skoro jistě na jedné uspějí.“

O gymnáziích a odborných školách se mluví i v článku „*Výběr středních škol je veliký, chce to dostatek informací*“ (Právo, 29. 10. 2015). Pokud se student rozhodne, že chce studovat maturitní obor, pak prý přichází rozhodování, zda půjde na gymnázium či na některou odbornou školu. „Hlavním úkolem gymnázia je připravit studenty na vysokou školu, ale podle Vojtěcha je většina gymnázií orientována humanitně, takže je pak těžší navázat třeba na technické vysokoškolské studium.“ Oproti tomu jsou prý střední odborné školy zaměřené úžeji a „po jejich absolutoriu se lze rovnou vrhnout na pracovní trh. V případě volby odborné školy je třeba se rozhlédnout po všech odvětvích a oborech, které by mohly děti bavit. Totéž platí i pro učební obory.“

Dle Mahdalové („*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015)) jde o vystudovaný obor až na dalším místě, protože „všeobecné vzdělání, na kterém se na vyšších stupních škol staví, s sebou nese něco, na co se v debatách často zapomíná. Rozhled, schopnost poradit si v komplikovanějších situacích nebo „přešaltovat“ do jiného oboru, když ten stávající skomírá. A to je něco, co česká učiliště nenabízejí.“ To, že práci nejlépe shánějí vysokoškoláci, prý ví i „politici a kapitáni průmyslu“, kteří „navzdory svým prohlášením své vlastní děti neženou na řemeslo, ale podporují je na víceletých gymnáziích a vysokých školách“.

V článku Vladimíra Onderky „*Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my*“ (Mladá fronta DNES, 23. 10. 2015) se také s otázkou gymnazijního vzdělávání setkáváme. Jedná se o rozhovor s ředitelem školy Pavlem Michalíkem. Jednou z jeho myšlenek je to, že někteří absolventi gymnázií přicházejí na střední školu (zde konkrétně na Sigmundovu střední školu strojírenskou v Lutíně), aby si zde udělali druhou maturitu, díky níž mají mít „nesrovnatelně větší šanci si najít práci“. Absolventi gymnázií chodí studovat

například obor Mechanik seřizovač. „Žáků, kteří si doplňují vzdělání, je u nás hodně, tvoří asi 10 procent našich studentů.“ I v tomto článku je naznačen pokles „úrovně“ gymnázií a jejich studentů. Michalík si také stěžuje na „absenci řízení systému“: „V mém mládí byla gymnázia skutečně výběrovými školami, dnes je jich tolik, že se na některá dostanou i žáci, kteří mají čtyřky. Dřív by jednoznačně zamířili na učební obor. To, že tady chybí řízení, je vidět i na rozdílné kvalitě žáků základních škol. Někteří jejich úspěšní absolventi, to podotýkám, mají elementární nedostatky ve psaní, ve čtení a v počítání.“

Jiří Vojtěch (odborník na středoškolské vzdělávání) z Národního ústavu pro vzdělávání v článku „*Budoucnost potřebuje techniky*“ (Právo, 29. 10. 2015) říká, že se poměry přijatých do různých typů oborů vzdělání v zásadě nemění: „Na gymnázia bude přijato asi 22 procent z populačního ročníku 15letých. Do maturitních tříd odborného vzdělání nastupuje kolem 40 procent a do učebních oborů 37 procent. Ale je třeba říct, že do těch 37 procent patří i maturitní obory, které zahrnují odborný výcvik. To jsou obory, které připravují vysoce kvalifikované pracovníky na dělnické, provozní a nižší vedoucí pozice ve výrobě. Těch je asi šest procent.“ Největší zájem ze strany žáků je prý o gymnázia. „První je gymnázium osmileté, potom šestileté, ale čtyřleté se nám dostalo asi až na desáté místo. V poslední době se před ta gymnázia vklínily informační technologie, což je nosný a perspektivní obor. Poměrně vysoko je také asistent zubního technika a dostala se tam i lycea.“

4.2.3 Devalvace VŠ vzdělání

S výše uvedeným tématem úzce souvisí i otázka devalvace vysokoškolského vzdělání, ke kterému v minulých letech mělo (nejen v Česku) dojít.

V rozhovoru s Mikulášem Bekem, rektorem Masarykovy univerzity („*Učíme děti, ne studenty*“ (Hospodářské noviny, 24. 4. 2015)), se redaktor Václav Dolejší ptá: „Jak moc dnešní krize ve školství, propad kvality, souvisí s tím, že vzdělání ztratilo svou hodnotu?“ Bek odpovídá příkladem ze západních zemí, který se projevil i u nás: „Děje se přesně to, co už známe ze západních zemí. Dokud bylo vysokoškolské vzdělání krajně nedostatkovým statkem, tak mělo vysokou hodnotu v očích veřejnosti. A garantovalo přístup k top pozicím. Sociologické studie z Francie z 60. let ukazují, co se tam stalo, když zmasovělo vysokoškolské vzdělání: přišli studenti s nadějí, že jim titul zajistí výhodné pozice. Ale ty už pro všechny přirozeně najednou nebyly. Došlo k velké deziluzi. Tím se kromě politických příčin vysvětlují tehdejší velké studentské bouře. Zjištěním, že diplomy najednou na trhu práce očekávanou hodnotu nemají. A to se teď děje u nás.“

Téma devalvace vysokoškolského vzdělání se objevuje i v článku „*Spolupracujeme s tisícovkou podniků*“ (Mladá fronta DNES, 15. 10. 2015). Článek je rozhovor redaktora Martina Beneše s rektorem VŠTE v Českých Budějovicích Martinem Vochozkou. VŠTE je jedinou vysokou školou na jihu Čech, jež je orientovaná technicky. Je to nejmladší česká veřejná vysoká škola a dle Vochozky tento status škoje již zůstane. „V 90. letech reagovalo ministerstvo školství na populační vlnu. Navíc tu bylo doporučení Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD, pozn. red.) ohledně procentuálního poměru vysokoškoláků ve společnosti. To mělo za důsledek, že vznikla naše škola. V současné době ovšem populační křivka změnila směr a jde dolů. A bude to dlouhodobý trend. Když jsem byl na střední škole, bylo v kraji přes 11 tisíc 19letých. V tuto chvíli je to méně než 5 500. Nicméně počet studentů na vysokých školách se zvýšil.“

Sociolog Jan Keller v článku „*Školné neřeší nic*“ (Právo, 7. 3. 2015) hovoří o masifikaci vysokoškolského vzdělání. Dle něj je absolventů vysokých škol u nás více, než „*kolik může ekonomika vstřebat. Velká část z nich je navíc jen velmi málo využitelná pro potřeby firem.*“ Mnoho studentů prý studuje cokoliv, jen aby získalo vysokoškolský diplom. Vidíme, že dokonce Keller jakožto sociolog (jenž navíc často bývá sociálně kritický a vyjadřuje se proti neoliberalismu) hovoří o „*využitelnosti absolventů*“ pro potřeby firem jako o podstatném rysu absolventa a dá se říci, že on sám tak reprodukuje argumenty „*průmyslu*“.

Pavel Michalík (ředitel Sigmundovy střední školy strojírenské) v článku „*Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my*“ (Mladá fronta DNES, 23. 10. 2015) dává devalvací vysokoškolského vzdělání za „*vinu*“ ministerstvu školství: „*Na ministerstvu školství kdysi někdo řekl, že potřebujeme kvalitně vzdělané lidi, což se rovná vysokoškolskému diplomu. Dnes kapacita vysokých škol výrazně převyšuje kapacitu populace, já ovšem nevím, kde všichni absolventi humanitních oborů pracují. Možná se věnují nějaké byrokracii. Ovšem právě tito lidé chybějí v technice. Podle mě se ve strojírenských firmách podíl pracovníků na úrovni výučního listu pohybuje kolem 50 procent, podíl učňů v našem školství je zhruba 25 procent a tato disharmonie se tu táhne aspoň deset let.*“ Michalík na jedné straně hovoří o tom, že absolventů vysokých škol je více, než je potřeba – to se však týká jen humanitních oborů, o absolventech technických vysokých škol se explicitně nevyjadřuje. Svě tvrzení o nedostatku pracovníků s výučním listem argumentuje tvrzením „*podle mě*“.

V člancích se často objevuje diskuse ohledně učňovského, odborného, všeobecného (gymnazijního) a vysokoškolského vzdělání a také jeho devalvace. Opakujícím se podtématem je nezaměstnanost (a také plat) absolventů různých typů škol. Setkáváme se zde

se dvěma tábory názorů – jeden z nich ukazuje absolventy učilišť jako ty, kdo jsou nezaměstnaností postiženi nejméně (viz například názor podnikatele Frolíka), druhý názor naopak za nejméně ohrožené nezaměstnaností považuje absolventy vysokých škol. Co se týče gymnázií, opakuje se narážka na zhoršující se kvalitu studentů (což se odůvodňuje tím, že je gymnázií více, než „je potřeba“, a studentů v ročnících je naopak méně, což má za příčinu, že se na ně dostávají i ti s horším prospěchem).

4.2.4 Názory na humanitní/společenskovědní a technické/přírodovědné vzdělání

V člancích se setkáváme s různými názory na různé typy vzdělání a s různými argumenty daných aktérů. Názory v zásadě buď humanitní vědy obhajují a vyzdvihují jejich přednosti a důležitost, nebo je naopak vnímají jako nepraktické, zbytečné, neužitečné.

V článku s názvem „*Žádná věda*“ (Magazín Víkend DNES, 25. 4. 2015) jeho autor Ondřej Vrtiška kritizuje to, že dle něj lidé nedostatečně vnímají důležitost přírodních exaktních věd, a že existuje dvojitý metr ve vnímání významu všeobecného vzdělání: „Lidé, kteří znalost Goetha či Beethovena (právem) považují za součást všeobecného vzdělání nikdy neslyšeli o Lise Meitnerové nebo Michaelu Faradayovi, druhý termodynamický zákon jim nestojí za pozornost, očkování považují za černou magii...“ Dále také dodává, že „o „měkkých“ znalostech typu Shakespearových děl se nejsnáze blufuje. Všichni se tváříme děsně kulturně, ale co z klasických děl opravdu dobře známe a kde všude jen kloužeme po povrchu?“ Naopak u exaktních oborů se znalost prý předstírá hůře. Z tohoto úryvku je vidět typická argumentace, jež vyzdvihuje přírodní vědy nad vědy společenské/humanitní. Takovéto dělení na „měkké“ a „tvrdé“ vědy užívá charakteristické argumenty jako „okecávání“ či „blufování“ prisuzované „měkkým“ vědám na jedné straně, a „jednoznačnost“ typickou pro „tvrdé“ vědění.

Vrtiška a jeho argumentace vlastně spadá do debaty ohledně „dvou kultur“ (*přírodní vědy/sciences versus humanities/hommes de lettres*) a případné existenci kultury třetí. O této diskuzi hovoří například článek *Třetí kultura – Vztah anglosaského světa k humanitnímu a přírodovědnému vzdělání*²⁸. Neubauer zde uvádí, proč se znalost Shakespeara (v jakékoli míře a podobě) vyplatí každému z nás: „Dramatické básnictví oslovuje a probouzí skryté mohutnosti lidské psychiky, rozeznívá její vrozenou vnímavost, rozvíjí její rozměry. Činí tak poměrně nezávisle na míře informovanosti a hloubce pochopení. Takto – a nikoliv jako zdroj

²⁸ <http://casopis.vesmir.cz/clanek/treti-kultura>

informace – plní humanitní obory funkci všeobecného vzdělání: vzdělávají – tj. zušlechťují, pěstují – přirozenou zkušeností člověka se světem, s druhými, se sebou samým. Humanitní vzdělání vypovídá o světě, jehož jsme součástí v určité národní, kulturní a civilizační podobě, o světě, jak jej sdílíme a skrze který patříme v dané tradici k sobě navzájem. V tomto smyslu vědecká výchova se týká světa, jak jej odhalujeme, nikoliv světa, který obýváme. Slouží především k předávání poznatků, nikoliv ke vzdělání.“ Ona možná „třetí kultura“ dle autora článku do jisté míry existuje. Je pro ni charakteristické to, že ji vytvořili vědci sami tím, že ve sdělovacích prostředcích „srozumitelnou formou seznamují veřejnost s výsledky své práce a s názory na smysl a cíle vědy.“ Sem patří například vědecko-populární televizní pořady, výstavy, periodika a filozofické úvahy Alberta Einsteina.

V článku „*Budoucnost potřebuje techniky*“ (Právo, 29. 10. 2015) Jiří Vojtěch z Národního ústavu pro vzdělání říká, že co se týče středních škol, v zásadě není rozdíl mezi soukromou a veřejnou školou. Záleží prý spíše na škole, učitelích a řediteli. „Problematické“ případy jsou spíše výjimečné a „je to spíše u oborů, které jsou vysoce atraktivní, to znamená uměleckých. Nechci je pomlouvat, ale viděl bych tam riziko, že velký zájem vždycky vede k tomu, že se tam může vyskytnout nabídka, která není kvalitní“.

Petruška Šustrová v článku „*O vzdělání*“ (Lidové noviny, 27. 11. 2015) kritizuje prezidenta Miloše Zemana (mimo jiné i jeho přístup ke vzdělání) a vyzdvihuje potřebu humanitního vzdělání, se kterým spojuje kritické myšlení. Technické vědy dává do souvislosti se spotřebou a byznysem. „V evropské tradici je to výstřelek: vzdělání se v Evropě obvykle pokládalo za něco důležitého, intelektuální debata utvářela myšlenkové a duchovní hodnoty našeho kontinentu. Bez kritického myšlení by Evropa nebyla Evropou, stalo by se z ní dříve či později stádo ovcí, které může ten, kdo je právě u moci, hnát, kam chce. Nebo si na to může najmout nějakého ovčáka či ovčáčka. Ale možná se už kritické myšlení nehodí ani jiným: pořád přece slyšíme, že nejdůležitější (a nejpodporovanější) jsou vědy technické: humanitní vzdělání ve světě omezeném na spotřebu a byznys zjevně vyšlo z módy.“

Nikola Nováková, HR specialista pro nábor generace Y ve firmě O2 v článku „*Práce po škole je. Často mimo obor*“ (Mladá fronta DNES, 24. 9. 2015) říká, že firma nabízí řadu technických, ale i netechnických pozic. Rozdílem mezi uchazeči o technické a netechnické pozice je dle ní to, že: „Zájemci o technická pracovní místa mají většinou velmi jasnou představu, co chtějí dělat. Naopak u uchazečů z humanitních oborů pozorujeme, že si tuto představu teprve utvářejí a v rámci programu vyzkoušejí různé pozice. Jsou draví a z našich studentských a absolventských programů chtějí vytěžit co nejvíc.“

Článek dále uvádí, že větším nedostatkem než nízká kvalifikace či špatně zvolené zaměření je často nedostatečná vůle a píle. Pokud tedy například vysokoškolák během svého studia nebyl na žádné brigádě nebo nevycestoval na stáž, nevzbudí u personalistů důvěru, že je pracovitý. „Co se týče vysokoškoláků, tak prioritní oblast pro jejich další vzdělávání je rozvoj jazykových znalostí a orientace v nových technologiích. Vůbec nezáleží na tom, jestli jde o IT specialistu, studenta marketingu nebo budoucího pedagoga.“

4.2.5 Japonsko

Ve třech článcích vydaných v roce 2015 v Lidových novinách se hovoří o situaci v Japonsku. Jedná se o článek „*Absolventka práv učí ve školce*“ (Lidové noviny, 20. 10. 2015), „*Zrušme sociální vědy*“ (Lidové noviny, 5. 10. 2015) a článek „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015).

První článek je rozhovor s Češkou žijící osmým rokem v Japonsku Karin Písaříkovou, jež vyučuje na Joshibi Art University. Absolventi humanitních oborů si dle ní často najdou práci zcela mimo jejich obor a prý také záleží na tom, z jaké univerzity mají absolventi diplom (jako doklad svého tvrzení Písaříková uvedla případ absolventky práv z méně prestižní právnické fakulty, která následně pracovala jako učitelka v mateřské školce).

V Japonsku jsou dle Písaříkové technické obory populární: „Ano, technické obory jsou populárnější. Japonci jsou analyticky založení a mají velký smysl pro vědecký výzkum, čísla, tabulky a tvrdá data. Jsou pragmatici, chtějí se profesně uplatnit co nejlépe. Dívky studují humanitní a společenskovední obory s tím, že stejně půjdou dělat na pár let office lady, než se vdají. A mladí muži půjdou dělat takzvaného salarymana s tím, že si je jejich firma sama proškolí.“

O situaci v Japonsku také hovoří článek Denisy Hejlové „*Zrušme sociální vědy*“ (Lidové noviny, 5. 10. 2015), který reflektuje to, že japonský premiér Šinzó Abe vydal vládní nařízení, ve kterém požadoval, aby státní univerzity zavřely katedry humanitních a společenských věd (on sám přitom vystudoval politologii na soukromé tokijské univerzitě Seikei). Hakubun Šimomura (ministr školství, kultury, tělovýchovy, vědy a techniky) zaslal dopis 86 národním univerzitám a vysokým školám, ve kterém požadoval, „aby školy podnikly aktivní kroky ke zrušení sociálněvědních nebo humanitních oborů či k jejich nápravě tak, aby lépe sloužily oblasti, které společnost opravdu potřebuje.“ Sociální a humanitní vědy byly také označeny za viníka toho, že japonský technologický výzkum začíná v mezinárodním srovnání ztrácet, neboť tyto obory ubírají finance tzv. STEM oborům.

Dle analytika společnosti EY Šuiči Kisu stojí za tímto vládním nařízením spíše fakt, že univerzity je v Japonsku mnoho a studenti volí častokrát humanitní nebo sociální vědy (když se obávají matematiky), a to především na méně prestižních univerzitách, což prý vede k devalvaci vzdělání.

Dle Hejlové se hlavní mediální debata jak v japonských, tak v západních médiích vede kolem otázky, zda se bez sociálních a humanitních věd můžeme tak snadno obejít. Japonské Timesy kritizovaly vládu především za to, „že v sociálních a humanitních vědách vidí nástroj ke společenské kritice a chce je omezit proto, aby z lidí vychovala poslušné ovce.“ Článek „*Zrušme sociální vědy*“ (Lidové noviny, 5. 10. 2015) spojuje tuto problematiku i s českým prostředím, kde obdobný názor jako Abe „může sdílet i řada českých politiků. Ostatně Miloš Zeman již v březnu prohlásil, že zatímco technické a přírodovědné obory by finančně podpořil, ty humanitní by naopak zpoplatnil.“ Článek připomíná, že prezident Zeman vystudoval ekonomii na VŠE.

Hejlová se k situaci staví kriticky: „Argumentovat tím, že země – ať už je to Japonsko, nebo Česká republika – humanitní a sociální vědy nepotřebují, protože jejich hlavním cílem je ekonomický růst a podpora průmyslu, je krátkozraké.“ Dle ní totiž společnost nutně potřebuje k demokratickému fungování „kvalitní reflexi a zpětnou vazbu od odborníků, kteří dokážou vysvětlit to, co se ve světě děje. Možná ale právě v tomto společenské vědy pokulhávají – soustředí se na závody ve vědě, a zapomínají na to, že by měly společnosti více této reflexe nabízet a aktivně se podílet na vytváření a formování veřejné debaty.“ Společenské vědy by se tak měly více soustředit na reflexi společnosti a veřejnou debatu a méně na honbu za vědeckými úspěchy.

„Japonského tématu“ se dotýká i článek Jaroslava Veise „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015). I Veis – tak jako Hejlová – připomínají humanitní vzdělání japonského premiéra. Veis zde vedle sebe staví názory Šinza Abeho a Fareeda Zakarii. Zakaria nesouhlasí s názorem, že je v Americe třeba zapracovat na technickém vzdělání a rozšířit výuku STEM kurzů. Dle Zakarii je důležitějším faktorem to, zda má daný stát flexibilní ekonomiku, energickou a dynamickou kulturu práce, sebevědomé, otevřené, kreativní a kriticky uvažující občany. Názory Abeho mají dle Veise menší (spíše lokální vliv), Zakariiovi se naopak dostává sluchu globálně. Humanitní obory (a jejich studium) jsou v posledních letech pod tlakem nejen ve zmíněném Japonsku.: „Podobně jako Abe v poslední době promlouvají i jiní politici, počínaje o poznání vlivnějším Barackem Obamou, který počátkem loňského roku během kampaně za revitalizaci amerických výrobních podniků

veřejně konstatoval, že perspektivnější nežli diplom z dějin umění je vzdělání v nějakém výrobním oboru.“

Ve výše zmíněných člancích, které reflektují japonskou diskusi tohoto tématu, se setkáváme se stejnými argumenty jako v české debatě – zmiňuje se „uplatnitelnost“ studentů, práce mimo obor, který studenti vystudovali, devalvace vzdělání a odkaz na studium toho, co „společnost potřebuje“.

4.2.6 Rozhodování

Autor článku „*Budoucnost potřebuje techniky*“ (Právo, 29. 10. 2015) se ptá Jiřího Vojtěcha z Národního ústavu pro vzdělávání, jak by mělo vypadat „odpovědné rozhodování“ žáků. Vojtěch zde zmiňuje například to, že žáka něco baví, nebo ho zaujme nějaký předmět či učitel daného předmětu. Pokud si žáci nejsou zcela jisti, tak by měli zvážit „uplatnitelnost“, přičemž dodává, že některé obory nabízejí hůře uplatnitelné vzdělání (nezmiňuje, které obory má konkrétně na mysli). Vliv na rozhodování žáků mají i jejich rodiče. Pokud žák vůbec vizi nemá, tak prý záleží na tom, aby takové žáky někdo oslovil (zástupci střední školy či zaměstnavatelé). Žák by se prý neměl rozhodovat na poslední chvíli, „ale už třeba v osmé třídě by měl žák uvažovat nad tím, co ho baví. Jsou lidi, kteří jsou jednoznačně orientovaní už třeba od školky, jdou si za tím a dělají to celý život. Některé lidi osloví třeba nějaký předmět nebo učitel na základní škole. To předurčuje asi třetinu uchazečů. Ti se pak už se musí jen rozhodnout, jakou profesi by chtěli dělat. Pokud jsou o svém povolání přesvědčeni, tak si za tím jdou a nic je nezastaví. Když si jsou jisti méně, tak by měli zvážit uplatnitelnost v oboru. Jsou obory, kde uplatnitelnost není tak velká a pak se musí brát v potaz, jestli se tam žák chce prosadit, a musí pro to také hodně udělat. Další třetina vychází z toho, co jim poradí rodiče nebo někdo jiný. A pak je poslední třetina, které je celkem jedno, co budou dělat. Tam potom záleží na tom, aby je někdo oslovil, třeba zástupci střední školy nebo zaměstnavatelé.“

V rozhodování žáků mohou pomoci i veletrhy a výstavy, o jedné konkrétní olomoucké výstavě hovoří například článek Vladimíra Onderky „*Scholaris pomůže vybrat školu*“ (Mladá fronta DNES, 20. 11. 2015). Prezentační výstavu oborů vzdělání středních škol a vyšších odborných škol Olomouckého kraje Scholaris 2015 hostila ve dnech 25. – 26. 11. 2015 Střední škola polytechnická. Dle vedoucího odboru školství krajského úřadu Miroslava Gajduška zde žáci: „Získají rovněž přehled o stipendiích, která kraj poskytuje na vybrané učňovské a technické maturitní obory.“ Citace naznačuje podporu, která je určitým oborům (technickým a učňovským) poskytována krajem.

V tomto článku je i zmínka o úřadu práce. Na této prezentační akci Scholaris mělo svůj stánek i Informačního poradenské středisko pro volbu a změnu povolání olomouckého úřadu práce. Analytik olomouckého úřadu práce Jaroslav Mikšaník uvádí, že: „Návštěvníci se budou moci podívat i na videoprojekce o vybraných oborech vzdělání a o jejich uplatnění u významných firem v našem regionu.“

V článku vystupuje i ředitelka olomoucké Střední průmyslové školy strojnické Martina Zahnášová, která spojuje gymnázia s „vyhýbáním se“ matematice. Dále je přesvědčena, že „odborníků“ je na trhu práce málo, proto by „jednoznačně“ studentům doporučila (pokud dítě není „vyloženě nadané na humanitní vědy“, zvolit školu odbornou): „Pokud je dítě vyloženě nadané na humanitní vědy a matematiku nedává, poradila bych mu gymnázium. V opačném případě bych jednoznačně doporučila školu odbornou, protože odborníků je na trhu práce málo.“

4.2.7 Důvody pro výběr studia humanitních oborů

Příklon k humanitnímu vzdělání podle Petra Holici („*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“ (Mladá fronta DNES, 29. 4. 2015)) vyplývá z „určité pohodlnosti“, protože studium humanitních disciplín není dle něj tak náročné jako studium technických oborů. Jeho tvrzení „vždy se říkalo“ je příkladem argumentace sdíleným názorem bez bližší specifikace zdroje ve stylu „všichni to přece víme“: „Tady podle mne převládá takový pocit pohodlnosti. Vystudovat technickou školu je náročné. Nechci nijak snižovat náročnost studia práv, ale vždy se říkalo, že na práva je nejtěžší se dostat, pak už se vystudovat, pokud se člověk studiu věnuje, dají vždy. Zatímco o technických oborech to neplatí. A jsou mnohem náročnější. Musíte znát velmi dobře matematiku, fyzikální zákony a podobně. Příklon k humanitnímu vzdělání podle mne vyplývá z určité pohodlnosti, na druhou stranu jde o neudržitelný trend.“

Stejně tak Radka Trylčová (ředitelka krajské hospodářské komory Plzeňského kraje) v článku „*Pomáháme nejen podnikatelům*“ (Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015) říká, že si studenti volí jednodušší školy a i ona tuto skutečnost vnímá jako „trend“: „Snažíme se změnit současný trend, kdy děti raději volí jednodušší školy. Vyhýbají se matematice, která dnes není ani povinným maturitním předmětem. Spíš si vybírají školy humanitního zaměření, ale potom nenacházejí uplatnění.“

S obdobným názorem se setkáváme i v článku „*Bakalářský diplom nestačí, práci v oboru najdou jen magistři*“ (Lidové noviny, 22. 9. 2015). V tomto článku redaktorka Lenka

Poláková hovoří s rektorem VŠCHT Karlem Melzochem. Poláková se ptá takto (aniž by dokládala své tvrzení): „Po maturitě studenti raději volí humanitní obory. Čím to podle vás je?“ A Melzoch odpovídá: „Volí jednodušší cestu. Jakýkoli technický nebo přírodovědný obor, nemluvím jen za chemii, vyžaduje exaktní znalosti. Nedá se takzvaně okecat. Současní studenti navíc mají spoustu zájmů a studium přírodovědného nebo technického oboru je trochu sváže.“ Melzoch tak také naznačuje, že studium humanitních oborů je méně náročné a dává tak studentům víc volného času a prostoru, který nemusí věnovat studiu. I zde je zmínka o tom, že humanitní vědy je možné „okecat“, že člověk nemusí mít naučené znalosti.

Článek v sekci *Názory* od Pavla Ripky z FEL ČVUT „*Jen „soft skills“ nestačí*“ (Lidové noviny, 6. 5. 2015) reaguje na *Kulatý stůl* („*Máme zvýhodňovat technické obory?*“ (Lidové noviny, 25. 4. 2015)). Ripka zde hovoří o obtížnosti studia: „jistě i některé humanitní a sociálněvědní obory jsou obtížné, zvláště pro motivované studenty, ale často je lze absolvovat i s menším nasazením. Ale studenti vědí, že vystudovat MFF, FJFI nebo FEL je těžší než studium na jiných fakultách. Vědí to i uchazeči o studium, a bohužel jejich značná část volí snadnější cestu.“

Bývalý rektor ZČU profesor Zdeněk Vostracký („*Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec*“ (Mladá fronta DNES, 28. 1. 2015)) odpovídá na otázku, jaký je zájem o energetiku mezi dnešními studenty, takto: „Vzdělávání v energetice je poměrně kritická záležitost. Inženýrská studia nejsou příliš populární, mladé lidi to táhne spíše na humanitní směry. Příčin je několik. Jedna z nich je celosvětově v tom, že matematika trochu odrazuje. Přestože je to krásný obor, ale jde o to, jak se k ní přistupuje a jak se vyučuje na středních školách. Vostracký dále uvádí, proč si myslí, že dnešní studenty láká psychologie či filosofie: „Říkám si také, jestli dnes studenti nejsou tak zaměřeni na společenské vědy, protože jim chybí něco, co by jim ukazovalo smysl života.“

Jedním důvodem pro studium humanitních oborů je to, že studenty tyto obory „baví“, o čemž hovoří i článek Pavlína Carbolové „*Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde*“ (Mladá fronta DNES, 5. 5. 2015). „Průzkumy ukazují, že nejdůležitějším kritériem pro studenty při výběru vysoké školy je obor, který je baví. Avšak největší uplatnění se nachází v úplně jiných oborech, a to zdravotnických, právních a stavebnických. Trh je přehlacen absolventy humanitních oborů a je načase, aby si to studenti uvědomili.“ Autorka článku hovoří o „přehlčeném trhu absolventy humanitních oborů“, což považuje za daný fakt, který však ničím nepodkládá.

Dá se říci, že názory některých aktérů (Holica, Trylčová, Melzoch) jsou příklady scientismu a jeho nadřazování přírodních a technických věd a zdůrazňováním významu

„uplatnitelnosti“ absolventů jako jediného relevantního kritéria pro výběr daného oboru. Jako hlavní kritérium výběru školy tito aktéři považují to, že studium humanitních oborů je jednodušší než studium technických oborů a studenti si tak raději volí „jednodušší a pohodlnou cestu bez matematiky“, a studentům tak zbude více volného času na další aktivity. Carbolová jako kritérium výběru uvádí zájem studentů, odkazuje se na „průzkumy“, dle kterých si studenti vybírají obory, které je baví. Jinak situaci vnímá Vostracký, který se zamýšlí nad tím, zda zájem studentů o společenské vědy není způsoben spíše tím, že jim chybí něco, co by jim ukazovalo smysl života.

4.2.8 Charakteristika humanitních oborů a jejich absolventů

Charakteristiku absolventů humanitních oborů popisuje děkanka Filozofické fakulty UK Mirjam Friedová v článku *„Filozofové nejsou příživníci“* (Lidové noviny, 10. 2. 2015) takto: „Vědí, že jako absolventi budou mít široký rozhled a schopnost kritického myšlení. Budou se umět rychle rozhodovat, pracovat se složitým materiálem, vyhodnocovat fakta a analyticky s nimi pracovat. Právě tyto schopnosti a dovednosti jim poskytují široké možnosti uplatnění a američtí studenti jsou si toho vědomi.“

Jiří Lach (děkan Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci) se domnívá, že absolventi humanitních věd jsou vzděláni komplexněji, což je dle něj v dnešním složitém světě potřeba. „Učíme studenty myslet. Nejen že jsou perfektně vzdělaní v konkrétním oboru nebo oborech, které vystudovali, to samo o sobě nestačí, my je učíme uvažovat v souvislostech.“ Lach dále pokračuje charakteristikou absolventa humanitních věd: „Bude velmi kvalifikovaný, adaptovatelný a mobilní.“ Důležité je dle Lacha také to, že musejí být pružní a učit se v zásadě celý život, nejen ve škole, ale i po škole. Také se prý studenty snaží naučit „jednu základní věc, která se jim bude na pracovním trhu velice hodit, a to je schopnost tvrdě pracovat“ (*„V čerpání z fondů EU jsme nejlepší“* (Lidové noviny, 16. 6. 2015)).

Humanitní vzdělání někteří naopak považují za nepraktické. S tímto se setkáváme například v článku sociologa Jana Kellera *„Rozpory lidských práv“* (Právo, 8. 1. 2015): „Společnost, která od druhé světové války několikanásobně zbohatla, nemá prostředky na nepraktické vzdělání.“ Keller nijak dále nijak nevysvětluje, v čem ona „nepraktičnost“ humanitního vzdělání spočívá.

Příznivci humanitního/společenského vzdělání jako charakteristiku tohoto typu vzdělání vyzdvihují schopnost kritického myšlení, široký rozhled, adaptabilitu, schopnost analyticky vyhodnocovat fakta, uvažovat v souvislostech. Často také zdůrazňují to, že jsou

jejich absolventi na trhu práce dobře uplatnitelní (čímž vlastně uznávají důraz opačného tábora na onu uplatnitelnost na trhu práce). Zastánci technického vzdělání považují humanitní obory za nepraktické.

4.2.9 Nadbytek lidí s humanitním vzděláním – firmy mají nedostatek lidí s technickým vzděláním

V mnoha člancích se setkáváme s názorem, že je u nás málo absolventů technických škol, že firmám chybí kvalifikovaní techničtí pracovníci a že místo dostatečného počtu kvalifikovaných techniků máme v naší republice nadbytek lidí s humanitním vzděláním. Toto se v mnoha případech bere jako samozřejmý fakt, který aktéři nemají potřebu nijak dokládat.

Podle Hanáka (*„Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku“* (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015)) je lidí, kteří mají humanitní vzdělání, nadbytek. Tuto situaci spojuje i s nabídkou vysokých škol, protože po revoluci došlo k nárůstu počtu vysokých škol, přičemž soukromé školy jsou dle něj zaměřeny právě na humanitní vědy. Naopak tedy firmy – průmyslové firmy – nemají dostatek kvalifikovaných lidí. Není zde zcela jasné, co vlastně za humanitní obory Hanák považuje, spíše se zdá, že je vymezuje jen jako „opak“ oborů technických. „Představa takzvaných Husákových dětí byla, že všichni budou manažeři, budou mít sekretářku a auto a vše půjde samo. A najednou zjišťujeme, že máme obrovské množství lidí s humanitním vzděláním, narostl extrémně počet soukromých vysokých škol, které jsou zaměřeny výhradně na humanitní obory. A průmyslové firmy, které uspěly na zahraničních trzích, najednou zjistily, že nemají kde brát kvalifikované lidi, kteří mají jak technické vzdělání, tak jazykovou výbavu. Na trhu zavládlo zděšení.“ Z citace je jasně patrné, jaké motivace Hanák (a spolu s ním i další účastníci tohoto diskurzu) přisuzuje studentům humanitních oborů – tedy pohodlnost, lenost, naivní vizi lehce nabytého úspěchu. Citace tak ukazuje i určitou sociální kategorii („Husákovy děti“) a s ní spjaté charakteristiky.

Ředitel personální agentury Hill International David Petřů v článku *„Firmy se letos poperou o kvalifikované techniky“* (Hospodářské noviny, 5. 1. 2015) rovněž uvádí, že firmám chybí pracovníci v technických provozech, „viníkem“ situace má být stát: „Začíná se stále více projevovat nedostatek kvalitních pracovníků v technických oborech a školy nejsou schopny je vychovat. Stát jen velmi málo podporuje technické a strojní obory. Firmy mají nedostatek středoškolských a vysokoškolských absolventů, kteří by mohli rozšířit po krátkém zapracování stávající týmy, přestože poptávka po nich ve výrobě roste. Obáváme se, že situace se bude ještě několik let zhoršovat.“

Viceprezident Svazu průmyslu a dopravy ČR Radek Špicar v článku „*Strojaři ze severu těsně předběhli Brno*“ (Hospodářské noviny, 22. 1. 2015) o vzdělání na technických školách říká, že české vysoké školy (technické a přírodovědné) jsou u nás poměrně kvalitní. Dle něj je však „je jen škoda, že o studium na těchto školách usiluje tak málo žáků“. Dále v článku hovoří Jan Zimmel, šéf divize Engineering v personální agentuře Hays Czech Republic, jenž uvádí, že zaměstnavatelé obecně upřednostňují ty uchazeče, kteří vystudovali ČVUT, VŠE, VUT v Brně, Západočeskou univerzitu, Technickou univerzitu v Liberci či VŠB v Ostravě.

I v článku „*Největší školní strašák se vrací. Vítej, matematiko*“ (Mladá fronta DNES, 26. 3. 2015) se jeho autor Zdeněk John (vedoucí zpravodajství MFD) zmiňuje o nedostatku inženýrů, které ve firmách chybí. Zdůrazňuje důležitost inženýrského vzdělání pro potřeby firem, na kterých „visí česká ekonomika“: „Absolutně nic proti humanitním předmětům a tomuto typu vzdělání (díky za něj), ale jestli se Česku dlouhodobě něčeho nedostává, tak jsou to inženýři. Zeptejte se ve firmách, na nichž visí tuzemská ekonomika i zaměstnanost: bez technicky vzdělaných lidí se neobejdou, stejně jako technicky vzdělaní bez matematiky.“

V článku „*V čerpání z fondů EU jsme nejlepší*“ (Lidové noviny, 16. 6. 2015) se (tak jako v článcích, které se staví na stranu potřeby technického vzdělávání) setkáváme s názorem, že je humanitních fakult v Čechách moc, jak říká děkan Filozofické fakulty v Olomouci Jiří Lach: „Myslím si, že jsme velmi nároční. Humanitních fakult je v České republice hodně. Místo, kde byl diplom vydán, bude v budoucnu rozhodovat čím dál tím více. Některé školy budou považované za elitní, odjinud bude mít diplom nižší cenu. Naše fakulta patří a bude patřit k těm prestižnějším.“

V článku „*Technické obory ve vysokém školství znatelnou podporu nemají*“ (Právo, 27. 6. 2015) se redaktor ptá rektora českobudějovické VŠTE Marka Vochozky na „disproporci počtu absolventů VŠTE a zájmu trhu práce“ a ptá se ho, kdy si myslí, že se situace vyrovná. „Zhruba během deseti až patnácti let. Na druhou stranu to dává škole obrovský potenciál do budoucna. Tedy za předpokladu, že se současná pravidla změní. Kraj doplácí na to, že v něm podobná vysoká škola nevznikla mnohem dříve, už někdy po roce 1990. V nové éře se měnil charakter mnoha firem, zakládaly se tu průmyslové zóny, a to i tam, kde chyběla pracovní síla. Zapomnělo se, že vzdělávací instituce tvoří infrastrukturu pro podniky, stejně jako kvalitní silniční a železniční spojení. I to zde stále chybí a teprve se lopotně dokončuje. Jedním z důsledků tohoto stavu je, že řada firem naše studenty přetahuje už po prvním, druhém ročníku. Spokojí se tedy s technikem „lepší středoškolákem“.“ Vochozka zde zmiňuje změny, ke kterým po Sametové revoluci došlo. V jeho pojetí jsou

vzdělávací instituce „infrastrukturou pro podniky“ – vzdělání by tak dle něj mělo být sladeno s požadavky firem.

Do protikladu k technickému vzdělání se staví požadavek všeobecného vzdělání, se kterým se setkáváme například v článku „*Maturity nově: místo papíru PC*“ (Hospodářské noviny, 9. 4. 2015), kde Tomáš Feřtek z EDUinu říká, že lidé se všeobecným vzděláním shánějí práci nejnáze: „Patříme mezi vyspělými zeměmi k těm, kde je nejnižší podíl lidí ve všeobecném vzdělávání. Přitom právě lidé se všeobecným vzděláním pořád shánějí práci nejnáze. Firmy opravdu nemají lidi na technické pozice, ale jeden z důvodů je, že uchazeči mají nízkou úroveň všeobecných kompetencí.“

Eva Klíčová v článku „*Mediálně nepoužitelný endemit*“ (Právo, 26. 11. 2015) hovoří o mediální budoucnosti literatury. Humanitní vzdělání prý devaluje: „Je jasné, že starosvětská představa obsáhlých esejisticky vystavěných autoritativních kritik pokrývajících téměř vše, co se kde literárně šustne, se důsledně mívá s realitou, kde humanitní vzdělání prudce devaluje (ano, souvisí to s populární a levnou nadprodukcí absolventů humanitních fakult).“

V rozhovoru redaktorky Taťany Lankašové s radní pro vzdělávání, výchovu a zaměstnanost Královéhradeckého kraje Táňou Šormovou (nestr. za KSČM) „*Zájem zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě*“ (Haló noviny, 26. 8. 2015) se Lankašová ptá, nakolik je nynější struktura krajského školství v souladu s požadavky zaměstnavatelů na kvalifikovanou pracovní sílu. Dle Šormové síť středních škol v Královéhradeckém kraji „naprosto neodpovídá jak současné, tak budoucí potřebě zaměstnanosti tak, jak je avizována zaměstnavateli, úřadem práce a dalšími institucemi. Síť je vytvářena dlouhodobě a bohužel v předchozím období došlo k tomu, že bylo více podporováno zřizování škol se všeobecně vzdělávacími obory často humanitních směrů.“ Toto dle ní má být důvod dnešní „přemíry nabídky v oborech ekonomických a podnikatelských, máme mnoho lyceí a gymnázií, a naopak nám chybí obory technické a přírodovědně zaměřené či zemědělské. Stav se nijak nelepší, spíše naopak, přestože se kraj snaží podporovat technické a učební obory už řadu let. Tuto situaci mi potvrzují zástupci hospodářské i agrární komory a zástupci zaměstnavatelů, s nimiž často jednám.“ Dle Šormové „potřeba zaměstnavatelů a zájem rodičů a absolventů základních škol stojí velmi často proti sobě. A místní samosprávy jsou pochopitelně vždy na straně rodičů. Tady narážím i na předsudky, kdy například gymnázia jsou automaticky považována za školy poskytující elitní vzdělání, ačkoli výsledky státních maturit tento předsudek krutě vyvracejí. Je potřeba zájem zaměstnavatelů, škol a hlavně rodičů sladit, jinak budeme vychovávat na našich středních školách budoucí nezaměstnané.“ Zde se setkáváme

s argumentem, že potřeby trhu práce v budoucnosti jsou známé (a ve své podstatě snadno predikovatelné) a znají je zaměstnavatelé a úřady práce. Současně je ale řečeno to, že preference rodičů těmto potřebám neodpovídají – a kvůli nim a kvůli neodpovědným politikům pak nastává to, že situaci neodpovídá ani struktura vzdělání. To, že je potřeba zájmy jednotlivých aktérů „sladit“, tak vypadá jako eufemismus pro to, že je potřeba rodiče (potažmo jejich děti) přimět, aby studovali to, co zaměstnavatelé potřebují.

Autor článku „*Spolupracujeme s tisícovkou podniků*“ (Mladá fronta DNES, 15. 10. 2015) Martin Beneš v otázce, kterou pokládá Markovi Vochozkovi (rektorovi VŠTE) v zásadě konstatuje, že většina studentů jde studovat humanitní školy (aniž by toto tvrzení něčím podložil), což se prý míjí s poptávkou na trhu práce: „většina jde na humanitní školy. Na trhu práce je ale poptávka po technicky vzdělaných lidech, ačkoli maturanti zájem o techniku nemají. Neměly by školy více propagovat technické obory?“ Dle Vochozky „rodiče rádi dávají děti na osmiletá gymnázia, mají pocit, že jsou elitní a prestižní, což se jim pochopitelně líbí. Určitým řešením by tak bylo vytvořit osmileté strojárný nebo stavárny. Přesně bychom zasáhli období, kdy děti na technické školy ještě chtějí.“ Dále Vochozka říká, že v jižních Čechách je „je extrémní nedostatek strojařů. A firmy vědí, že řada jejich zaměstnanců je ve vyšším věku, takže půjdou do důchodu. Hlad po absolventech je tak obrovský, že řada podniků oslovuje naše studenty už po prvním ročníku. Dávají jim takové nabídky, že zvažují, jestli mají školu vůbec dokončit. Stalo se nám, že dvěma našim studentům takto nabídky vedoucí pozice, auto k dispozici, byt a výborné platy.“ Dle Vochozky mají podniky o lidi „nouzi“, mají „hlad“ a tak nabízejí „výborné platy“, auta, byty.

Autor článku „*Pomáháme nejen podnikatelům*“ (Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015) Zdeněk Soukup se v rozhovoru s ředitelkou krajské hospodářské komory Plzeňského kraje Radkou Trylčovou ptá (aniž by své tvrzení nějak dokládal): „Je podpora technického vzdělávání dána tím, že je dlouhodobě nedostatek pracovníků v této oblasti?“ Trylčová odpovídá: „Techniků je málo, ale na trhu práce chybí i dostatek kvalitních řemeslníků.“ „Historicky je náš region technický, má tradici a je důležité, aby měl dostatek vzdělaných pracovních sil v těchto oborech.“ Dále se redaktor ptá (a opět užívá nijak nepodložené tvrzení): „Tenhle jev je dlouhodobý, podařilo se s ním v poslední době pohnout?“ Dle Trylčové se stav lepší: „více žáků si podává přihlášky na školy technické. Daří se to podporovat, nicméně je to pořád málo. Školy jsou sobě navzájem konkurenty, je velký boj o žáka, protože dostávají finance na hlavu a často se tedy podbízejí.“

V článku „*Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my*“ (Mladá fronta DNES, 23. 10. 2015) se ředitel Sigmundovy střední školy strojírenské v Lutíně Pavel

Michalík podivuje nad tím, kde „všichni absolventi humanitních oborů pracují. Možná se věnují nějaké byrokracii. Ovšem právě tito lidé chybějí v technice. Podle mě se ve strojírenských firmách podíl pracovníků na úrovni výučního listu pohybuje kolem 50 procent, podíl učňů v našem školství je zhruba 25 procent a tato disharmonie se tu táhne aspoň deset let.“ V tomtéž článku se hovoří i o nedostatku odborníků ve školách v řadách učitelů. Pavel Michalík o této situaci v článku hovoří: „Sehnat zkušeného učitele odborného výcviku je prakticky neřešitelný problém. Mimo jiné proto, že platům v průmyslu nemůžeme konkurovat.“

V článku „*Tisíce nezaměstnaných, ale firmy marně shánějí lidi*“ (Mladá fronta DNES, 31. 10. 2015) se dle autora článku vyjádřili pracovníci HR oddělení několika významných firem v Kraji Vysočina k otázce nezaměstnanosti a stavu trhu práce (Lubomír Krátký, Larisa Dubská, Kristýna Zezulová).

Svůj názor zde představuje například Lubomír Krátký z firmy MANN+HUMMEL (CZ): „Dlouhodobě chybí a vzhledem ke koncepci vzdělávání i nadále budou chybět profese s technickým vzděláním jak na dělnické, tak na specializované pozice.“ Eva Doležalová (MANN+HUMMEL Service) dodává: „V centru sdílených služeb koncernu M+H navíc najdou uplatnění pouze ti, kteří hovoří minimálně jedním cizím jazykem, ideálně dvěma, což v kombinaci s technickým vzděláním a zkušenostmi v oboru nalézáme na trhu práce velmi těžko. Naopak absolventů z humanitních či ekonomických oborů je dostatek, uplatníme je ale jen v případě, že jsou ochotni se učit nové věci a hovoří cizími jazyky.“

Larisa Dubská z firmy ENVINET má stejný názor: „Rozhodně platí: nejsou lidi. Máme neustálý hlad po strojních konstruktérech, projektantech, elektroinženýrech, programátorech i pracovnících montáže. Vždy u nás najde uplatnění zkušený projektový manažer. Na druhou stranu, čas od času dostaneme životopis od člověka se zcela neurčitým zaměřením a téměř bez zkušeností, který ‚hledá práci v administrativě‘. Takových pozic mnoho nenabízíme, a když ano, pečlivě si vybíráme. Zde pak může hrát důležitou roli jazyková vybavenost.“ Dubská tak hovoří o nedostatku technických pracovníků. Dubská bez bližšího vysvětlení zmiňuje „neurčité zaměření“ některých uchazečů o práci, předpokládám, že má na mysli spíše humanitní než technické vzdělání.

O vysokém zájmu o administrativní pozice hovoří i Kristýna Zezulová (Futaba Czech): „U nás máme problém se získáním kvalifikovaných pracovníků, zejména operátorů CNC. Přetlak je podobně jako v jiných firmách na administrativní pozice.“

I v článku „*Úspěšný absolvent = technik hovořící několika jazyky*“ (Hospodářské noviny, 6. 5. 2015) se hovoří o zájmu humanitně vzdělaných absolventů o administrativní

pozice: „Absolventi humanitních oborů přitom nemají snadný start kariéry. Většinou začínají na administrativních pozicích, kterých je ovšem nedostatek.“ Dle následující citace Jitky Součkové z Grafton Recruitment to vypadá, že pozice, o které mají absolventi humanitních oborů zájem (a na které stačí?) jsou pozice v administrativě: „V českobudějovické pobočce agentury tvořily v uplynulém roce posty vhodné primárně pro absolventy třetinu všech zaměstnavateli poptávaných pozic. Z 90 % se jednalo o místa technického zaměření, určená především pro strojaře, a jen pouhých 10% zbylo pro absolventy humanitních oborů, zahrnující například zákaznický servis, místa pro asistentky nebo posty obchodních referentů.“ Dle této agentury tuzemský trh práce trpí dlouhodobým nedostatkem technicky vzdělaných absolventů a „tento paradox ještě podtrhuje fakt, že průměrné nástupní mzdy absolventů technických oborů výrazně převyšují mzdy jejich humanitně profilovaných kolegů, kteří navíc jen obtížně shánějí zaměstnání.“ Agentura uvádí průměrné nástupní mzdy absolventů dle jejich vystudovaných oborů – absolventi technických vysokých škol dle ní mívají v rozmezí 22 000-27 000 Kč, absolventi českobudějovické filozofické fakulty mohou očekávat nástupní měsíční mzdu mezi 17 000 a 22 000 korunami.

V článku „*Práce po škole je. Často mimo obor*“ (Mladá fronta DNES, 24. 9. 2015) hovoří řídící partner pražské kanceláře mezinárodní právní kanceláře White & Case David Plch, jenž vystudoval gymnázium se zaměřením na matematiku a fyziku a poté pokračoval ve studiu práv, čehož prý rozhodně nelituje. Pro to, aby byl člověk úspěšný a našel skvělé uplatnění, je prý potřeba, aby byl schopen obstát v mezinárodní konkurenci. Dle článku se také každý rok „stále více rozevírají nůžky mezi tím, jací absolventi opouštějí školy a jaké jsou požadavky zaměstnavatelů. Přestože se mírně zvyšuje počet vysokoškoláků s technickým vzděláním, jejich počet nestačí pokrývat rychle rostoucí poptávku firem. Větší problémy mají absolventi humanitních škol. Ti nakonec často hledají práci mimo obory svého studia.“

Článek odkazuje i na informaci v časopise Forbes, jenž uvádí, že se velké (většinou americké) společnosti „začaly více zajímat o komunikaci se zákazníky, propagaci a prodej. A právě v těchto odděleních vznikají desítky až stovky míst pro absolventy humanitních oborů. Třeba i politologové, kteří mají ve svém oboru s hledáním práce smůlu, protože jich je prostě moc, se mohou uplatnit třeba v centrech sdílených služeb, kterých v České republice přibývá. A pokud se bude ekonomice dařit jako dosud, bude ve službách potřeba humanitně vzdělaných lidí stále víc. I to i ve firmách orientovaných spíš technicky.“

Často se v člancích setkáváme s tím, že daný redaktor položí podbízivou otázku (či otázku s tvrzením, které nijak nepodkládá, viz například otázka Soukupa: „Je podpora technického vzdělávání dána tím, že je dlouhodobě nedostatek pracovníků v této oblasti?“ To,

že je zde nedostatek technicky vzdělaných lidí, se, zdá se, obecně považuje za „fakt“, který není třeba nijak zvlášť dokládat. Firmy mají dle článků nedostatek technických pracovníků, mají po nich „hlad“. Naopak u administrativních pozic (které dle článků vyhledávají absolventi humanitních oborů) poptávka vysoce převyšuje nabídku. Další jev, který se v člancích objevuje, je ten, že „hodně“ je nejen studentů humanitních oborů, ale také humanitních fakult jako takových. Jeden článek se odkazuje na časopis Forbes, v němž měla být informace o tom, že se velké firmy začaly zajímat o komunikaci se zákazníky, prodej apod. a začalo tak vznikat množství míst právě pro absolventy humanitních oborů. Ze stran obhájců technického vzdělání bývají studentům humanitních oborů přisuzovány vlastnosti jako lenost, pohodlnost, vyhýbání se náročné matematice jako motivace pro výběr těchto oborů.

4.2.10 Špatná pověst humanitních věd a jejich obhajoba

O „špatné pověsti“ humanitních věd děkanka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Mirjam Friedová v článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015) říká: „Je to tím, že jsou nekvalitně vyučovány? Nebo je společnost nepotřebuje a naši absolventi jsou v praktickém světě málo užiteční a nic pořádného neumějí? Pochybuji. Spíš bych řekla, že nejsme dost vidět, že se o nás vlastně neví. Z Ameriky si přináším důvěru, že když do něčeho dám energii a postavím se za to, přinese to výsledky. Měli bychom být aktivnější.“ Friedová (stejně jako zastánci technického vzdělání) hovoří o „užitečnosti“ absolventů. A doporučuje, aby se oslovovala veřejnost a dávalo se jí najevo, co všechno humanitní vědy pro ni dělají. „Vysvětlovat, jak a proč jsou naše obory důležité. Filozofové nejsou příživníci. Naše společnost musí mít někoho, kdo rozvíjí a udržuje kulturu a přenáší ji dalším generacím. Bez kultury nemůže žádná civilizace přežít. A to je právě to, co humanitní a společenské obory přinášejí.“

Článek Jaroslava Veise „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015) hovoří o knize Fareeda Zakarii *Na obranu humanitního vzdělání (In Defense of a Liberal Education)*, v níž autor upozorňuje na nutnost široké a kvalitní výuky těchto oborů. V budoucnu dle něj vzroste počet povolání, pro která bude nutné mít sociální dovednosti, schopnost spolupracovat a interpretovat mezilidské vztahy. V západní/postindustriální společnosti vybudované na růstovém modelu dle autora stoupá tlak na co největší efektivitu všech (výrobních i společenských) procesů, jenž je dle Veise „v kontrastu se současným životním modelem, pro který je stále podstatnější prostor pro život orientovaný jinak než jen

profesně a výkonnostně. Ve světě, v němž už dávno není prioritou prosté přežití či možnost nasycení (k průmyslovému věku to ještě patřilo), dnes přestává být aktivizujícím motivem i masová spotřeba, která je jeho hnacím mechanismem.“

Veis tak uvádí, že dle Zakarii by bylo omezení humanitních oborů velkou chybou, téma rozvoje humanitního vzdělání považuje za klíčové pro budoucí svět (Zakaria prý vychází z vlastní zkušenosti a z analýzy obecných trendů). „Jde mu o svobodu myšlení, právě pro humanitní obory (liberal arts) typickou. Vzdělání omezované na přírodní vědy, technické obory, inženýrské postupy a matematiku by se bez přínosu kreativity a svobodomyšlnosti humanitních oborů snadno proměnilo v pouhou interpretaci kódů a memorování vzorců, bez umění objevovat.“

V článku se hovoří i o americkém publicistovi Geoffovi Colvinovi, jenž soudí, „že éra znalostní ekonomiky, pro niž jsou podstatné jednotlivé dovednosti, není nekonečná. Vše nasvědčuje tomu, že ve 21. století budou počítače nahrazovat lidi sice mnohem rychleji, než obvykle očekáváme, zároveň však v omezenější míře, než jsme náchylní si myslet. O to víc poroste poptávka po dovednostech postavených na interakci, na umění spolupracovat, tvořit, vést a vytvářet vztahy.“

V článku je zmíněn i *McKinsey Global Institute*, dle kterého prý ubylo ve Spojených státech mezi lety 2001–2009 víc než 2,7 milionu pracovních příležitostí ve výrobě (a dalších 700 tisíc míst souvisejících s transakcemi a kontrolou). Naopak prý přibylo 4,8 milionu pracovních míst postavených na mezilidských vztazích.

Zastánci humanitních oborů argumentují jejich přednostmi, mezi které řadí rozvoj kultury, sociální dovednosti, schopnost komunikace a spolupráce. V článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015) děkanka Friedová naznačuje stejný argument jako zastánci průmyslu – „užitečnost“ absolventů škol pro praktický život.

4.2.11 Zájem o technické vzdělávání a jeho podpora

Ředitel Slovanského gymnázia v Olomouci Radim Slouka (článek „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“ (Mladá fronta DNES, 14. 4. 2015)) se staví proti masové podpoře technického vzdělání, masová podpora technického vzdělání je dle něj neúměrná: „Potřebujeme technicky zdatné lidi, ale také ty, kteří budou vymýšlet, co v těch dílnách budou ti technici dělat. Nechceme být přece montovnou Evropy. Firmy se za pět let odstěhují na Východ, a co budou ti lidé dělat?“

V článku také vidíme názor, že zájem o technické obory ze stran studentů je (což je argument, který hojně používají zástupci Svazu průmyslu a dopravy): „Při pohledu na čísla, kolik žáků se hlásí například na maturitní obor strojírenství, nevypadá situace tak černě, jak popisuje Svaz průmyslu a dopravy. Ten říká, že je techniků akutní nedostatek. V každém kraji je však minimálně jedna škola, kde je zájem dvoj- až trojnásobný oproti počtu přijatých.“ V tomto článku je i odkaz na ministerstvo školství a kraje a jejich podporu technického vzdělání: „Kraje i ministerstvo školství totiž v posledních letech propagují technické obory na úkor těch všeobecných.“

Zástupkyně ředitele Střední průmyslové školy strojnické v Plzni Jarmila Konopová situaci také nevnímá negativně: „Nenabízíme studentům nějaké speciální výhody, ale rodiče si asi uvědomili, že technické vzdělání má budoucnost. A strojírenství má také v Plzni velkou tradici.“ Rovněž konzultant společnosti EDUin Tomáš Feřtek vnímá situaci pozitivně: „Od roku 2011 zájem o technické obory kontinuálně roste. Čísla hovoří jasně, humanitních škol je o mnoho méně než těch technických.“ Strojírenským podnikům dle něj chybí zaměstnanci, „problém však nespočívá v počtu uchazečů, ale v jejich kvalitě, která není dobrá.“

Autor článku „*Pomáháme nejen podnikatelům*“ (Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015) se podbízivě ptá ředitelky krajské hospodářské komory Plzeňského kraje Radky Trylčové: „Je podpora technického vzdělávání dána tím, že je dlouhodobě nedostatek pracovníků v této oblasti?“ Redaktor se ptá tvrzením, které nijak nedokládá. Trylčová přitakává, že „techniků je málo, ale na trhu práce chybí i dostatek kvalitních řemeslníků.“ „Historicky je náš region technický, má tradici a je důležité, aby měl dostatek vzdělaných pracovních sil v těchto oborech.“ Další (opět podbízivou) otázkou je: „Tenhle jev je dlouhodobý, podařilo se s ním v poslední době pohnout?“ Trylčová odpovídá: „Je to lepší, více žáků si podává přihlášky na školy technické. Daří se to podporovat, nicméně je to pořád málo. Školy jsou sobě navzájem konkurenty, je velký boj o žáka, protože dostávají finance na hlavu a často se tedy podbízují. Tím klesá kvalita vzdělávání.“

Jedním ze způsobů, jak nalákat děti ze základních škol na učiliště je, jak říká Jiří Vojtěch z Národního ústavu pro vzdělávání, taktika učilišť praktického seznámení žáky s danými obory. „Fakt je, že když učiliště na základních školách seznamují žáky se svými obory, tak berou s sebou lidi ze spolupracujících továren nebo provozů. To už je dost časté a děti na to slyší, protože se vlastně dovědí, že je ti zaměstnavatelé potřebují a za jakých podmínek je zaměstnají.“ Slabé ročníky se dle něj na strukturu středoškolského vzdělávání nepodepsaly. „Struktura se drží už léta a naopak trochu propagace učňovského školství vedla k tomu, že jeho podíl neklesá a nenaplňují se ony perspektivy, že všichni půjdou na gymnázia

a do učení nikdo. Problém s populačním ročníkem je. V roce 1990 bylo v populačním ročníku 190 tisíc lidí, teď je 90 tisíc, takže to je ohromný rozdíl. To má za důsledek, že celkově mají školy menší počty žáků a dostávají se tím do finančních problémů, protože jsou financovány na žáka. A to je důvod, proč se připravuje změna financování škol, aby se mohlo přispívat i na menší třídy, aby se daný obor mohl udržet“ („*Budoucnost potřebuje techniky*“ (Právo, 29. 10. 2015)).

V článku „*Strojaři ze severu těsně předběhli Brno*“ (Hospodářské noviny, 22. 1. 2015) se uvádí, že: „Obecně u technických škol platí, že jsou k přijímání studentů benevolentnější než univerzity s humanitním zaměřením, a dávají tudíž větší šanci začít studovat. Nabírají hodně studentů, na druhou stranu velké procento z nich nedojde ani k bakalářským zkouškám.“

V článku „*Bakalářský diplom nestačí, práci v oboru najdou jen magistři*“ (Lidové noviny, 22. 9. 2015) se hovoří o projektu Amgen Teach, jenž spočívá v tom, že se školy snaží působit na středoškolské studenty prostřednictvím jejich pedagogů, kteří je mohou nadchnout pro další studium. „Pokud se podaří českému školství mít na učitelských postech lidi zapálené, přeskáčkou ty jiskry i na děti a nebudeme mít problém se vzděláváním v technických oborech. Většina dětí je zvědavá. Učitel musí umět svůj předmět správně podat. Z matematiky a chemie nemusejí být strašáci.“

V člancích se setkáváme s názorem, že technické vzdělání podporují kraje, Svaz průmyslu a dopravy a ministerstvo školství. Na druhou stranu se hojně objevuje názor, že situace není nikterak tragická, že zájemců o technické obory je dostatek.

4.2.12 Propojení firem a škol a firmy, které mají své vlastní střední školy a školky

Výrazným aktérem v člancích z roku 2015 jsou firmy a jejich představitelé. Jedním z významných témat je zde propojení firem a škol. Objevuje se několik trendů – firmy například přispívají na provoz svých středních škol, školek či spolupracují s univerzitami.

V článku „*Suplují roli státu, zlobí se, ale na své školy jsou pyšní*“ (Hospodářské noviny, 16. 4. 2015) se hovoří o firmách, které přispívají na provoz svých vlastních středních odborných škol. Tyto firmy jsou v zásadě přesvědčeny, že doplňují roli státu, že doplácují na neschopnost systému, který si dle nich neumí vzdělat odborníky v potřebných oborech. Takto situaci vidí například generální ředitel a předseda představenstva strojírenského holdingu Vítkovice Jan Světlík: „Financováním vlastní školy vlastně platíme státu další vynucenou

daň. Doplácíme na to, že stát neumí vzdělávat lidi, které potřebuje průmysl. Ovšem z pohledu dlouhodobého rozvoje firmy je pro nás vlastní průmyslová škola naprosto klíčová věc a konkurenční výhoda. Investujeme do vlastní budoucnosti a vybíráme si z absolventů ty nejlepší.“ Na jednu stranu zde vidíme kritiku státu, který dle Světlíka neumí vzdělávat lidi, které potřebuje průmysl, na druhou stranu připouští, že financování vlastní školy představuje pro jejich firmu konkurenční výhodu.

S propojením škol a podniků se setkáváme i v článku „*Spolupracujeme s tisícovkou podniků*“ (Mladá fronta DNES, 15. 10. 2015). Redaktor Martin Beneš se ptá rektora VŠTE Marka Vochozky na spolupráci školy s firmami a jak se tato spolupráce odráží ve výuce. „Každý bakalářský obor má půlroční praxi. Často to končí dohodou, že tam student po absolvování školy nastoupí. Ve velkém procentu mají studenti bakalářské práce, které odpovídají zadání z firem. Děláme hodně exkurzí a také nám přednášejí odborníci z praxe. Takto spolupracujeme s více než tisícovkou podniků.“ Škola také spolupracuje s čínskými univerzitami: „Nejvýznamnějším partnerem je pro nás Severočínská technická univerzita v Peking. Navázali jsme spolupráci s několika čínskými univerzitami z různých měst. Jsou to elitní školy, posíláme tam naše studenty i vyučující na stáže. Čekáme i prvních 20 čínských studentů u nás a také jejich profesory. Je to velmi perspektivní spolupráce, která našim studentům i pedagogům přinese bohaté a cenné zkušenosti.“

Článek „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015) je rozhovor s Hanákem, jenž na otázku redaktora, jak přitáhnout děti k technice už odmala, dává příklad, jak by to dle něj mohlo fungovat: „Skvěle to dělá třeba Zbyněk Frolík z Linetu, který otevřel technickou školku, a další firmy v Brně, kde také technické školky fungují. Děti musíte nalákat – stavebnicemi, ale i exkurzemi ve firmách, kde dostanou dáreček, kde jim všechno trpělivě ukážou, nechají osahat, prolézt. Vztahy se budují dlouho.“ Řešením by dle něj bylo i „prodat některé odborné školy podnikům, které lépe zaplatí učitele a zajistí trvalé propojení žáka s konkrétní firmou.“ Jedním ze způsobů, jak lze dle Hanáka zvýšit zájem dětí o technické obory, je nalákat je na stavebnice a exkurze, kde dostanou dárečky.

Často se také hovoří o větším propojení „teorie a praxe“ – děti by měly chodit na praxe do firem, či by rovnou měly být nějaké školy vlastněné firmami. Školy by tak měly „více spolupracovat s firmami, protože děti musí chodit na praxi přímo do podniků. Ono duální vzdělávání, jak ho známe z Německa, je jedinou cestou. A řešením je i to, prodat některé odborné školy velkým, silným podnikům, které lépe zaplatí učitele, seženou experty, a navíc stoprocentně zajistí, že žák bude trvale ve spojení s firmou, což je pro jeho budoucí

kariéru naprosto nezbytné. Funguje to ve Škodovce, ve Vítkovicích, proč by to nemohlo fungovat jinde? Navíc mají žáci těchto podnikových škol vždy uplatnění na trhu práce. A to se počítá.“ Ukazuje se zde inspirace příkladem z Německa a také prodání odborných škol podnikům.

V jednom z analyzovaných článků („*Pomáháme nejen podnikatelům*“)-(Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015) se dotýkáme tématu žen v technice. Radka Trylčová zde hovoří o jedné z aktivit Krajské hospodářské komory Plzeňského kraje – projektu *Cherchez la femme*. „Jedna z nich je zaměřena na dívky základních škol a gymnázií, které motivuje k technice. Název mnohé napoví - Cherchez la femme, tedy Za vším hledej ženu. Ve spolupráci se ZČU a významnými zaměstnavateli jim ukazujeme, že v technice není jen práce pro muže.“

Trošku jiným typem školky jsou „univerzitní školy a školky“, o kterých hovoří článek Lucie Fialové „*Univerzitní základka má víc matematiky*“ (Právo, 24. 11. 2015). První univerzitní základní škola v České republice (a nejspíše i v Evropě) je otevřena od září na půdě pražské ČVUT. Důvodem, proč na univerzitě vznikla tato základní škola, je dle její ředitelky Martiny Hovorkové to, že zde mají firemní školku, a když se děti z této školky dostaly do běžných základních škol, tak prý byly v některých oborech napřed a musely čekat, až je ostatní žáci doženou. Tato základní škola při ČVUT se liší větším počtem matematiky, prvouky, přírodovědy. Od čtvrté třídy se zde také vyučuje tzv. „vědecký seminář“. Hovorková také dodává: „Nechceme je táhnout jenom technickým směrem, poskytujeme kvalitní vzdělání, takže když se budou chtít zabývat humanitními vědami, až přijde správný čas, nebude to problém, protože základy budou mít stejné jako z ostatních základních škol.“

S tématem spolupráce škol s firmami se setkáváme i v článku „*Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my*“ (Mladá fronta DNES, 23. 10. 2015). V tomto článku se jedná o příklad Sigmundovy střední škole strojírenské v Lutíně, která spolupracuje s 41 partnerskými firmami a zájem firem o spolupráci s touto školou se zvyšuje: „Jednak proto, že firmy k tomu nutí nedostatek pracovních sil, a dále proto, že naše absolventy firmy hodnotí pozitivně. V současné době už máme 41 partnerských firem.“

V jednom článku („*Stamilionů na spolupráci s firmami se dočkají umělci či lingvisté*“ (Hospodářské noviny, 9. 3. 2015)) se objevuje i téma propojení firem se zástupci společenskovedních a humanitních oborů. Marcela Krause si najala šéfka Technologické agentury ČR Rút Blízková, aby připravil projekt, který má za cíl propojit firmy s vědci z humanitních a společenských věd. „Z našeho zhruba třímiliardového dotačního rozpočtu jde na společenské vědy asi 50 milionů ročně. To je příliš málo. Ukazuje se, že pro konkurenceschopnost firem mohou být obory jako psychologie, sociologie, designérství

naprosto klíčové.“ Škála projektů, na které půjde peníze použít, je poměrně široká – od ekonomicko-sociálních prognóz pro reformu penzijního systému, urbanistické plánování či propojení výtvarníků se strojaři, až po poměrně novátorské projekty.

4.2.13 Aktéři: Stát, kraje, politická reprezentace

Častým jevem v mnoha člancích je obecné odkazování se aktérů na „stát“, „kraj“, „politické elity“, „vlády“, „ministerstvo školství“, „ministry“. Jeden z článků je rozhovor s poslankyní za KSČM Gabrielou Hubáčkovou.

V článku „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015) Hanák navrhuje, aby s regulací škol začaly kraje a připojit by se dle něj měl i stát: „Jsem přesvědčen, že stejně musí postupovat i stát, který musí začít s regulací vysokých škol, zvláště těch, které to dělají jen pro peníze a na kvalitě výuky jim absolutně nezáleží. Ministerstvo školství by mělo nastavit nekompromisní kritéria.“

Poslankyně za KSČM Gabriela Hubáčková v článku „*Školné pro vyjmenované obory by bylo diskriminační*“ (Haló noviny, 10. 3. 2015) se odkazuje na výroční zprávu České školní inspekce, která prý měla potvrdit nerovnost v počtu absolventů humanitních a technických oborů: „Nerovnost v počtu absolventů humanitních a technických oborů je výsledkem neplánování všech minulých vlád a nekompetentností jednotlivých ministrů. Což potvrdila i výroční zpráva České školní inspekce.“

Na stát a jeho politické elity narážíme i v článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015), kde děkanka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Mirjam Friedová říká: „Zároveň je ale potřeba neustále přesvědčovat politické elity o důležitosti naší práce, a tedy i o nezbytnosti investic do humanitního vzdělání.“

I v článku „*V čerpání z fondů EU jsme nejlepší*“ (Lidové noviny, 16. 6. 2015) děkan Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci Jiří Lach poukazuje na stát: „Domníváme se, že ochota státu podporovat humanitní fakulty bude čím dál menší, snažíme se proto být sami aktivní. Předloni jsme v rámci fakulty založili jazykovou školu. Komerčně je poměrně výrazně úspěšná.“

Rektor českobudějovické VŠTE Marek Vochozka²⁹ v článku „*Technické obory ve vysokém školství znatelnou podporu nemají*“ (Právo, 27. 6. 2015) říká, že je chybou, že se na

---

²⁹ Zde je medailonek Marka Vochozky (viz „*Spolupracujeme s tisícovkou podniků*“ (Mladá fronta DNES, 15. 10. 2015): „Narodil se 30. 12. 1976 v Českém Krumlově. Od dětství žije v Českých Budějovicích, kde absolvoval Integrovanou střední školu cestovního ruchu. Poté vystudoval ekonomiku a management na Jihočeské univerzitě, titul MBA získal na Vysoké škole ekonomie a managementu v Praze, Ph. D. na Vysoké škole ekonomické v Praze.“

národní úrovni neřeší počty vysokoškolských studentů podle potřeby absolventů v praxi. Dle něj by měla „existovat společenská objednávka, která jasně určí priority – počty a kvalitu studentů a absolventů jednotlivých oborů vysokých škol. To se neděje. Podle mne zůstáváme u přežití zásady „podle škol a plošně“. Technické obory, přestože se stále dokola opakuje, jak v zemi chybí a jak vysoký věkový průměr zaměstnanci – technici mají, žádnou znatelnou podporu ve vysokém školství nemají.“ Situaci by dle něj měl řešit stát, který prý zatím jen prostřednictvím ministerstva školství udává počet studentů, který se má přijmout, a neřeší, „zda jde o technické, humanitní nebo přírodovědné zaměření. Pak samozřejmě nedostatek technických profesí na trhu práce nelze nikdy vyřešit.“ Tato situace prý platí i pro jižní Čechy: „Poptávka po stavařích, strojařích, logisticích, abych mluvil jen o oborech, které na naší škole v bakalářském programu vyučujeme, významně převyšuje počet našich absolventů. A ten je daný kontrakty s ministerstvem školství. To ale nerozlišuje zaměření oborů a podle mne ani potřebu jednotlivých regionů. Pro Jihočeský kraj to není dobrá zpráva, neboť VŠTE se profiluje jako regionální, technicky zaměřená vysoká škola v Česku s výjimečným podílem odborné praxe, čímž jasně deklarujeme, pro koho absolventy připravujeme.“

Rovněž článek „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“ (Mladá fronta DNES, 14. 4. 2015) odkazuje na kraje a ministerstvo školství: „Velké převisy zejména u osmiletých oborů způsobují také omezení, která školám dávají některé kraje jako jejich zřizovatelé. Leckde už léta povolují otevírat pouze jednu třídu osmiletých gymnázií. Kraje i ministerstvo školství totiž v posledních letech propagují technické obory na úkor těch všeobecných.“

4.2.14 Rodiče

Dalšími aktéry, kteří se v článcích objevují, jsou rodiče studentů. Hanák v článku s (příhodným) názvem „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015) hovoří o projektu *Rok průmyslu a technického vzdělávání*, jehož jedním cílem mělo být „přesvědčit rodiče a hlavně maminky, že práce pro průmyslové firmy má pro jejich děti budoucnost, že jde o práci v nejmodernějších provozech, že na špinavé ruce a montérky můžou zapomenout. A je i na firmách, aby se lidem otevřely a ukázaly, že práce pro ně může znamenat skutečně zajímavou kariéru a jistotu solidního

---

Habilitoval se na České zemědělské univerzitě v Praze. „To, že jsem prošel tolik škol, je pro mě velkou výhodou,“ říká rektor VŠTE. Je ženatý, má tři děti. Jeho koníčkem je squash a badminton.“

výdělku. Všechno za rok nevyřešíme, ale předpokládám, že po roce získáme tolik podnětů a materiálů, že budeme umět navrhnout podstatné legislativní změny.“ Rodiče jsou tak vnímáni jako významný aktér, který může pomoci řešit danou situaci – když se nám podaří je oslovit, tak ovlivní své děti v jejich budoucím rozhodování a situace se tak rázem vyřeší.

S rodiči se setkáváme i v článku „*Výběr středních škol je veliký, chce to dostatek informací*“ (Právo, 29. 10. 2015): „Při výběru školy by měl žák sledovat především své zájmy a zkusit si stanovit své cíle. Rodič by pak měl převzít roli jakéhosi moderátora, rádce a partnera v diskusi.“

V článku „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“ (Mladá fronta DNES, 14. 4. 2015) vidíme další názor, a to názor zástupkyně ředitele Střední průmyslové školy strojnické v Plzni Jarmily Konopové, která si myslí, že: „rodiče si asi uvědomili, že technické vzdělání má budoucnost. A strojírenství má také v Plzni velkou tradici. I zde je tedy rodičům připsán vliv na jejich děti. Zde už však vidíme „pozitivní“ krok směrem k technickému vzdělání.

V článku „*Spolehlivý zaměstnanec se stává téměř nedostatkovým zbožím*“ (Mladá fronta DNES, 25. 9. 2015) hovoří předseda oděvního družstva Vývoj Třešť Radek Chládek, jenž říká, že zanedlouho půjde 30 procent jejich zaměstnanců do důchodu a očekávají tak nedostatek zaměstnanců. „Nevíme, kde seženeme nové šičky. Rodiče nechtějí děti posílat do učebních oborů.“ I tady je vidět přisuzovaný vliv rodičů na rozhodování studentů, kteří však nechtějí děti posílat do učebních oborů.

Radní pro vzdělávání, výchovu a zaměstnanost Královéhradeckého kraje Táňa Šormová (nestr. za KSČM) v článku „*Zájmy zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě*“ (Haló noviny, 26. 8. 2015) říká: „Ukazuje se však, že potřeba zaměstnavatelů a zájem rodičů a absolventů základních škol stojí velmi často proti sobě. A místní samosprávy jsou pochopitelně vždy na straně rodičů. Tady narážím i na předsudky, kdy například gymnázia jsou automaticky považována za školy poskytující elitní vzdělání, ačkoli výsledky státních maturit tento předsudek krutě vyvracejí. Je potřeba zájmy zaměstnavatelů, škol a hlavně rodičů sladit, jinak budeme vychovávat na našich středních školách budoucí nezaměstnané.“ Šormová zde naznačuje, že rodiče jsou pod vlivem „předsudků“, že gymnázia jsou kvalitními poskytovateli vzdělání a dále také podsouvá to, že tito studenti jsou v budoucnu ohroženi nezaměstnaností. Rodičům je zde přisuzován „jiný zájem“ než je naplnění „potřeb zaměstnavatelů“.

Také Marek Vochozka (rektor VŠTE)- („*Spolupracujeme s tisícovkou podniků*“ (Mladá fronta DNES, 15. 10. 2015)) říká, že na výběru budoucí školy mají velký vliv rodiče,

a to tím, že dítě „okouká“ jejich profesi. „Když se zeptáte dětí kolem šesté třídy, co by chtěly dělat, často to jsou technické profese. Jenže v deváté třídě, která je klíčová, je to už jiné. Velký vliv na rozhodování mají rodiče. Dítě od malička třeba vidí, že táta je ekonom a má se docela dobře. Rodiče rádi dávají děti na osmiletá gymnázia, mají pocit, že jsou elitní a prestižní, což se jim pochopitelně líbí. Určitým řešením by tak bylo vytvořit osmileté strojárný nebo stavárny. Přesně bychom zasáhli období, kdy děti na technické školy ještě chtějí.“

4.2.15 Školné

Jedním z témat, kterými se články zabývají, je téma školného na vysokých školách. Setkáváme se zde s rozmanitými názory – jedni by byli pro zavedení školného na vysokých školách obecně, druzí jen na humanitních oborech, třetí se staví proti zavedení školnému.

Keller se v článku „Školné neřeší nic“ (Právo, 7. 3. 2015) staví proti myšlence Jiřího Rusnoka (potažmo prezidenta Miloše Zemana) zavést školné na humanitních oborech (což by dle autorů mělo vést k motivaci studentů studovat technické obory, kde by se školné neplatilo). Keller argumentuje tím, že „masy mladých lidí na humanitních oborech nejsou ti, kdo by šli jinak studovat techniku, ale ti, kdo by šli jinak hned po maturitě na pracovní úřad.“ Školné by prý jen vedlo k tomu, že by studenti sponzorovali humanitní obory, „po jejichž absolvování by se i nadále většina z nich rozhodovala mezi úřadem práce a místem s platem středoškoláka. Mnozí by si školné platili za to, že mohou na úřad práce nastoupit o nějakých pět let později, než kdyby zůstali při pouhé maturitě.“ Zde jasně vidíme Kellerovo přesvědčení (bez dokladu svého tvrzení), že absolventi humanitních oborů končí na úřadech práce. Implicitně se zde objevuje tvrzení o časté nezaměstnanosti absolventů humanitních oborů, Keller však neuvádí, z jakého zdroje vychází. Když se například podíváme na výsledky výzkumu absolventů REFLEX 2013 [Koucký, Ryška 2014],³⁰ nadprůměrnou nezaměstnanost absolventů humanitních oborů (mezi absolventy VŠ) ve výsledcích výzkumu nevidíme. Rovněž jeho tvrzení o tom, že ti, kdo studují humanitní obory, by nešli studovat techniku, zřejmě jen odráží stereotyp humanitního studenta jako někoho, kdo se vyhýbá náročnému studiu matematiky a technických předmětů. Pravdou ale je, že nikdo neví, co by dělali studenti humanitních oborů, pokud by museli platit školné – zda by si i přesto zvolili humanitní vědy, nebo by studovali jiné obory, nebo by nešli studovat vůbec.

---

³⁰<http://www.strediskovzdelavacipolitiky.info/download/Reflexe%20vzdelani%20a%20uplatneni%20absolventu.%20Vysledky%20setreni%20REFLEX%202013.pdf>

Profesor Andrew Hamilton, výkonný rektor Oxfordské univerzity v článku „*Školné vede k větší zodpovědnosti*“ (Lidové noviny, 14. 2. 2015) hovoří mimo jiné i o školném, které vnímá jako pozitivní a motivační aspekt: „pokud je na straně studentů finanční závazek, jejich přístup vůči vlastnímu vzdělávání je zodpovědnější. Nutí je k většímu nasazení během studií a – což je snad ještě důležitější – nutí je vážněji přemýšlet o tom, co budou studovat. Každý student má spoustu důvodů, proč chce studovat ten či onen obor. Když je součástí úvah i finanční aspekt, rozhodování je zodpovědnější.“

Dalším důvodem, proč je školné pozitivní a nutné, je dle Hamiltona ten fakt, že chybí státní podpora pro vzdělávání: „Žijeme v době, kdy britská vláda ve značné míře opouští podporu vzdělávání a výzkumu. Zvláště v některých oborech. Dnes de facto není státní podpora pro humanitní obory a společenské vědy. Takže stojíme před stejnými výzvami, před jakými stojí americké univerzity. Pokud chcete zůstat jednou z nejlepších univerzit na světě, musíte nevyhnutelně hledat další zdroje a pomoci si sami. Děláme to v Oxfordu, dělají to v Cambridgi, Liverpoolu, Manchesteru, Bristolu, na všech britských univerzitách. Hlavními zdroji přitom jsou: školné, příjmy z transferu technologií formou vytváření vlastních společností, tantiémy či poplatky za licence a konečně filantropie.“

Poslankyně za KSČM Gabriela Hubáčková se v Haló novinách v článku „*Školné pro vyjmenované obory by bylo diskriminační*“ (Haló noviny, 10. 3. 2015) staví proti zavedení školného na humanitních oborech, které by bylo dle ní diskriminační, zároveň zde hovoří o nerovnosti v počtu absolventů technických a humanitních oborů a o tom, že viníkem situace je vláda a její ministři. Poslanci KSČM prý předložili novelu vysokoškolského zákona o zvýšení sociálního stipendia. „KSČM od počátku odmítá jakékoliv návrhy na školné na vysokých školách, jako zásah do rovného práva občanů na vzdělání. Odmítáme jakékoliv nerovné formy či diskriminaci týkající se studia na VŠ. Nerovnost v počtu absolventů humanitních a technických oborů je výsledkem neplánování všech minulých vlád a nekompetentností jednotlivých ministrů. Což potvrdila i výroční zpráva České školní inspekce.“ Jako lepší řešení poslankyně navrhuje udělení „technickým oborům výhodu, která nebude na úkor ostatních, namísto postihu humanitních oborů.“ Nevíme však, co tou „výhodou“ ministryně míní a jak by tedy dané opatření v praxi mělo fungovat.

4.2.16 Uplatnění

V mnoha člancích se setkáváme s argumentem „uplatnění“. Hanák v článku „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015)

argumentuje například tím, že absolventi humanitních škol nemají na trhu práce tak skvělé uplatnění jako absolventi škol technických – např. ČVUT. „Mimochodem, rektor ČVUT mi nedávno říkal, že nemají jediného absolventa, který by se neuplatnil na trhu práce. Tím se humanitní školy pochlubit určitě nemůžou.“ Ti, kdo podporují technické školství, často hovoří o tom, že přírodovědné, matematické a technické vzdělání zvyšuje schopnost přesné argumentace a práce s daty – výše uvedená citace však tuto představu nijak nepodporuje, neboť uvedená argumentace je dosti mlhavá – zdrojem pro argument o uplatnitelnosti absolventů technického vzdělávání je rektor (bez dalšího upřesnění odkud jeho data vlastně pocházejí) a u humanitních škol je pouze uvedeno, že se takovým výsledkem pochlubit nemůžou. Podporovatelé technického vzdělání často argumentují tím, že s technickým vzděláním nemusí mít člověk o svou budoucnost strach – kvůli nízké nabídce a vysoké poptávce mají lidé s technickým vzděláním práci „jistou“. „Staří technici pomalu odcházejí do důchodu a mladých je málo. A firmám začínají chybět. Kdo má dnes technické vzdělání, nemusí mít o svou budoucnost strach.“

Článek „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015) je rozhovor s děkankou Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Mirjam Friedovou. I v tomto článku se s uplatnitelností setkáváme (Friedová zde reaguje na otázku redaktorky Cihelkové). I ona tak podtrhuje dobrou uplatnitelnost absolventů a jejich nezbytnost. „Nevedeme si statistiku jejich uplatnění, a nevíme tedy, kolik procent v kterých profesích končí. Máme pouze statistiku nezaměstnanosti a ta je mezi absolventy Karlovy univerzity obecně velmi nízká, pohybuje se mezi jedním až třemi procenty.“ Dále reaguje na kolující mýtus, vtip o absolventech filozofie jakožto zaměstnancích fast foodů: „Nevím, odkud se tento mýtus bere. Naši studenti odcházejí do kulturních institucí, kde využívají svých jazykových znalostí a kulturního povědomí. Dobře se uplatňují v oblastech vyžadujících komunikační dovednosti. Vychováváme středoškolské učitele, kterých je stále nedostatek. Spoustu lidí máme ve státní správě a v soukromých firmách.“

I v tomto článku se redaktorka (opět Barbora Cihelková) zeptala na „uplatnitelnost“ absolventů humanitních oborů. Jiří Lach nemá o uplatnění svých absolventů obavy. Jsou prý kreativní, pracovití a přirozeně aktivní. Díky tomu obstojí v komerční sféře i samostatném podnikání. Po této stránce na tom nejsou absolventi humanitních oborů hůř než ti s technickým a přírodovědným vzděláním. „Obecně je uplatnitelnost našich bývalých studentů vysoká, nemají problémy s nezaměstnaností. Naši absolventi se na trhu práce uplatňují lépe než absolventi jiných fakult a o mnoho lépe než středoškoláci.“

A i zde Cihelková nasměrovala hovor k „obracení hamburgerů“. Na toto kulturní (stále se vracející) klišé, které absolventy humanitních oborů zasazuje do pracovního prostředí McDonald's, děkan reaguje: „Je nesmysl myslet si, že sto procent absolventů historie najde uplatnění v oboru historie. To platí samozřejmě i o dalších oborech, třeba filologických. Dobré uplatnění najdou ale někde jinde, kde využijí schopnosti a dovednosti získané studiem naší fakulty – soustavně pracovat, kriticky myslet, uvažovat nad věcmi do hloubky, být kreativní. Navíc jsou všichni naši absolventi skvěle jazykově vybavení, uplatňují se díky tomu v zahraničních společnostech nebo přímo v zahraničí. Jsou přirozeně aktivní, zakládají vlastní firmy, přicházejí s vlastními projekty.“

Tématu uplatnění se věnuje i článek „*Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde*“ (Mladá fronta DNES, 5. 5. 2015): „Průzkumy ukazují, že nejdůležitějším kritériem pro studenty při výběru vysoké školy je obor, který je baví. Avšak největší uplatnění se nachází v úplně jiných oborech, a to zdravotnických, právních a stavebnických. Trh je přehlcn absolventy humanitních oborů a je načase, aby si to studenti uvědomili.“

„Otázkou však také je, zda má vzdělání sloužit jen k uplatnění. Univerzitní vzdělání má za úkol i jiné cíle: všeobecný rozhled či kritické myšlení. A nemálo dosavadních společenských změn bylo zapříčiněno právě lidmi s humanitním zaměřením.“

Uplatnění je zmíněno i v článku „*Bliží se „diktatura“ starých a chudých*“ (Index LN, 30. 3. 2015): „V ideální situaci ovšem nejsou ani mladí absolventi bez pracovních zkušeností. Nabídek práce je sice letos již více než před rokem a v meziročním srovnání se letos v únoru snížil počet nezaměstnaných absolventů o více než 12 tisíc na přibližně 26 tisíc lidí. „Celkový trend na trhu je k absolventům příznivý,“ potvrzuje personalista Martin Svoboda. Dobré vyhlídky se ale netýkají všech stejnou měrou. Nejlepší šance na uplatnění si drží obzvláště ti s technickým vzděláním. Naopak absolventi různých humanitních oborů mají stále velké problémy najít práci ve svém oboru.“

Mikuláš Bek, rektor Masarykovy univerzity, v článku „*Učíme děti, ne studenty*“ (Hospodářské noviny, 24. 4. 2015) na otázku, jaké obory by nechal studovat své děti, které obory jsou z jeho pohledu perspektivní, odpovídá: „Důležitější je, aby si děti vybraly samy a věděly, co chtějí. Je trochu vedlejší, jaký to bude obor. Dnes předvídat, co jim zajistí dobrý život za deset patnáct let, nikdo z nás neumí. Samozřejmě jsou profese, kde je větší pravděpodobnost, že u nich setrváte a budete se mít přijatelně dobře, jako je třeba medicína. A pak máte obory, kde je nepředvídatelné, jak se bude vyvíjet poptávka po absolventech na trhu práce. Třeba dnes je velký zájem o biology, biochemiky, ale tak to nemusí být napořád. Před dvaceti třiceti lety byla zase velká poptávka po jaderných inženýrech.“

O uplatnění se zmiňuje i článek „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015): „obecně je rozšířen názor, že člověk s humanitním vzděláním se uplatní výrazně hůře než člověk se vzděláním technickým. Nemůže to ale být i jinak?“

Redaktorka Pavlína Carbolová má k humanitnímu vzdělání ambivalentní postoj: „Otázkou však také je, zda má vzdělání sloužit jen k uplatnění. Univerzitní vzdělání má za úkol i jiné cíle: všeobecný rozhled či kritické myšlení. A nemálo dosavadních společenských změn bylo zapříčiněno právě lidmi s humanitním zaměřením.“ Na druhou stranu ale Carbolová dodává, že nejvíce studentů se hlásí na školy humanitního zaměření, nakonec však lidé pracují v jiném oboru (neseženou tedy „uplatnění“ ve vystudovaném oboru)- („*Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde*“ (Mladá fronta DNES, 5. 5. 2015)).

V článku „*Budoucnost potřebuje techniky*“ (Právo, 29. 10. 2015) Jiří Vojtěch z Národního ústavu pro vzdělávání řekl k uplatnitelnosti: „I u chovatele cizokrajných zvířat, u něhož lze mít pochybnosti, berou jen asi 54 žáků a oni si to uplatnění najdou. Do první desítky dvacítky se těžko dostávají učební obory. Tam je největší zájem o obor kadeřník, aranžér, reprodukční grafik, pekař a cukrář. To je pětice oborů, kam je přijímáno také hodně žáků. Ale děvčata z oboru kadeřník nacházejí dost těžko uplatnění, protože jich je hodně a míra nezaměstnanosti absolventů poměrně vysoká.“

Rektor VŠCHT Karel Melzoch v článku „*Bakalářský diplom nestačí, práci v oboru najdou jen magistři*“ (Lidové noviny, 22. 9. 2015) hovoří o uplatnitelnosti absolventů této školy. Melzoch také uvádí trend, že studenti si volí obory, které je budou „živit“: Uplatnitelnost našeho absolventa je velmi slušná a rozhodně nevychováme lidi, kteří by končili na úřadu práce, nebo takové, kteří by šli na rekvalifikační kurz. V dnešní době má samozřejmě každý právo studovat, co chce, co ho baví. Ale trendem v asijských zemích i v západní Evropě je jít nikoli na obor, který mě baví, ale na ten, který mě bude živit.“

4.2.17 Budoucnost

Dalším aspektem, který se v článcích objevuje, je „budoucnost“ – tedy jakási snaha predikovat budoucí situaci a potřeby společnosti a trhu práce.

Jiří Vojtěch z Národního ústavu pro vzdělávání v článku „*Budoucnost potřebuje techniky*“ (29. 10. 2015, Právo) uvádí: „Vypracovali jsme studii, že do roku 2020 budou u nás nejvíce rostoucí skupiny povolání technici ve fyzikálních a průmyslových oborech a techničtí pracovníci obecně v oborech vědy a techniky. Třetí skupinu tvoří informatici, což je také

technik. Technický pracovník přitom nemusí být vysokoškolák ani maturant. O ty bude zájem nejen u nás, ale v celé Evropě. To je nedostatkové zboží. Je to náročné, ale bude o to zájem. Dále budou potřeba specialisti finanční, personální, v oblasti marketingu a řídicí pracovníci. Ale na to školy nikoho nepřipraví, k tomu musí člověk dozrát. Dalším rostoucím odvětvím bude zdravotnictví a sociální péče, protože jak populace stárne, tak je celkem jasné, že všichni v této oblasti budou žádaní.“ Vidíme, že dle studie Národního ústavu pro vzdělávání, budou do roku 2020 nejvíce poptávané technické profese. Jako další žádanou skupinou budou profese, na které se ale – dle Jiřího Vojtěcha – ve školách nelze připravit.

V článku „*Vyučení hledají práci obtížněji*“ (Lidové noviny, 24. 3. 2015) Kateřina Mahdalová reaguje na názor Frolíka, dle kterého je po technických pracovnících „dneska“ velká poptávka. „Klíčové je ale slovo „dneska“. Bude po nich poptávka i za tři roky? Jestliže nikoli, poputují právě tito absolventi stejně jako jejich kolegové z předchozích generací opětovně na úřad práce, zatímco absolventi takzvaných zbytečných oborů, jako je sociologie nebo kulturní antropologie, si velmi snadno najdou uplatnění buď přímo ve svém oboru (protože jich není zase tak vysoký počet, jak se může zdát), nebo se uchytí jinde. Právě k tomu jim totiž slouží všeobecný vzdělanostní základ. Z české debaty o uplatnění absolventů různých typů a úrovní škol se stále vytrácí pohled do budoucnosti. Reaguje se jen na momentální potřeby trhu, a debatu pak navíc přiživují zaručené historky o zklamaných vysokoškolácích, jimž se rozplynulo snové zaměstnání u věhlasné nadnárodní korporace a oni pak skončili kdesi na vrátnici.“

Na začátku článku „*Práce po škole je. Často mimo obor*“ (Mladá fronta DNES, 24. 9. 2015) vidíme, že na základě současného stavu nelze jednoduše predikovat i stav budoucí: „Hlásili se na vysokou školu v době, kdy s vybraným zaměřením mohli práci najít celkem snadno. Vystudovali a všechno je jinak. Mají humanitně vzdělaní absolventi VŠ rychle uvažovat o rekvalifikacích, dolovat v sobě technické vlohy nebo aspirovat na místa určená středoškolákům?“

4.2.18 Vystudovat obor a pak pracovat v jiném oboru

Jedním z objevujících se aspektů je i to, že daný student vystuduje určitý obor, pak ale pracuje v jiném oboru. Setkáváme se zde s různými názory – jeden z nich vnímá tuto skutečnost jako v zásadě absurdní mrhání časem, druhý naopak předpokládá, že člověk se učí celý svůj život a měl by tak být připraven flexibilně reagovat, další naráží na skutečnost, kdy

daný absolvent nejen že nepracuje „ve svém oboru“, ale v zásadě přijímá zaměstnání, ke kterému by vysokou školu nepotřeboval.

Tohoto aspektu se dotýká například článek „*Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde*“ (Mladá fronta DNES, 5. 5. 2015), jehož autorkou je Pavlína Carbolová. „Aktuální situace je taková, že ačkoliv se nejvíce studentů hlásí na humanitní zaměření, jejich profese a práce je zavádí do naprosto odlišných oborů. Je tedy jen na nás, jestli si chceme projít univerzitním vzděláním v humanitním oboru jen proto, abychom poté pracovali úplně někde jinde.“

Článek „*Brno výrazně porazilo Univerzitu Karlovu*“ (Hospodářské noviny, 22. 1. 2015) se konkrétně zabývá absolventy oboru sociologie a jejich kariérou: „Ovšem stejně jako mnoho ostatních studentů humanitních oborů také sociologové často nezůstávají u sociologie, ale hledají si zaměstnání v jiných sférách. Podle výzkumu FSS Masarykovy univerzity jen 31 procent absolventů pracuje po dvou letech od ukončení studia v oboru, který vystudovali. A jen necelá polovina absolventů této fakulty pracuje na pozici, která vyžaduje vysokoškolské vzdělání.“

V článku „*Výběr středních škol je veliký, chce to dostatek informací*“ (Právo, 29. 10. 2015) je vzdělání chápáno jako celoživotní úkol: „Ať už si žák vybere jakkoli, měl by být připraven, že vzdělávání pro něj bude celoživotní otázkou. Skončila doba, kdy škola dokázala připravit mladého člověka na jednu profesi, kterou pak vykonával 50 let. Člověk dnes vystřídá pět povolání či více.“

Děkanka Filozofické fakulty UK Mirjam Friedová v článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015) uvádí charakteristiku absolventů humanitních oborů a dodává, že naučené dovednosti jim poskytnou široké možnosti uplatnění: „Nezáleží pak na tom, v jaké oblasti nakonec pracují. Nikdo moc nepočítá s tím, že bude pracovat v oboru, který vystudoval.“

4.2.19 Propojení humanitního a technického vzdělání

V článcích se objevuje i diskurz, který naznačuje možnost propojení technického a humanitního vzdělávání. O tomto hovoří například bývalý rektor ZČU, profesor Zdeněk Vostracký v článku „*Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec*“ (Mladá fronta DNES, 28. 1. 2015), který nastiňuje určitou vizi vzdělání, kde by došlo k propojení obou proudů vzdělání: „Myslím, že nastavení studia by mělo být takové, aby umožňovalo studentům věnovat se inženýrským oborům a zároveň si rozšiřovat obzor i v

humanitním směru. Platí to ale i naopak. I filozofové žijí v prostředí, kde jsou technologie, takže i jim by se měly technické obory alespoň přiblížit. Na Inženýrské akademii ČR se teď proto připravují různé projekty komplexního vzdělávání. Já jsem na ZČU zavedl před třemi roky nepovinný předmět základy elektroinženýrství a studentům se to líbí. Na přednášku jich přijde i sto, přestože je to od půl šesté večer. Bylo by myslím dobré, kdyby se takový předmět rozšířil pro celou univerzitu, případně i na další univerzity.“

Podobně smýšlí i Mikuláš Bek – rektor Masarykovy univerzity, který v článku „*Učíme děti, ne studenty*“ (Hospodářské noviny, 24. 4. 2015) ukazuje svoji vizi koncepce bakalářského vzdělání a říká, že je potřeba, aby „bakalářské studium nefixovalo naprosto definitivně obor. Aby pořád ještě umožňovalo různé alternativy pro životní dráhy. Dnes je oborů až moc a jsou velmi roztržštěné. Jsem přesvědčený, že univerzita, jako je naše, by se měla pokusit o významnější změnu především bakalářských programů tak, aby měly obecnější charakter. Mám takový sen, že budeme nabízet špičkové volitelné kurzy napříč univerzitou, z nichž si studenti budou muset vybrat – dva přírodovědné a dva humanitní programy. Museli by si vybrat mezi programy, které by je uváděly třeba do problematiky vzniku vesmíru, počtu pravděpodobností, ale i demokracie, svobody nebo jak se dá rozumět uměleckým dílům. To je model, který jsem okoukal na amerických univerzitách. Studenti by museli nahlédnout přes hranice svého oboru a získali širší intelektuální rozhled.

V článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015) můžeme vidět názor děkanky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Mirjam Friedové, která hovoří o své zkušenosti s americkým univerzitním systémem – zaujal ji koncept čtyřletého bakalářského studia a komplexnější pojetí univerzitního vzdělání. Všichni studenti tak absolvují obecný – pro všechny společný – základ. Univerzita tak není roztržštěna mezi jednotlivé fakulty a obory. Díky tomuto systému mají studenti širší rozhled a mají i možnost se uvážlivěji rozhodnout, čemu se chtějí opravdu věnovat.

Zastánci humanitních oborů využívají příklady z amerického prostředí častěji než zastánci oborů technických. Tento jev je patrný rovněž v diskurzu z počátku devadesátých let (viz například článek „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990), kde se autor odkazuje mimo jiné na Spojené státy, kde je více jak 400 fakult s rozsáhlou výukou společenských věd. Rovněž v článcích z roku 2015 se setkáváme s odkazem na americký příklad (viz například odkaz Fareeda Zakarii v článku „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015)). Zakaria nesouhlasí s názorem, že je nutné rozšiřovat výuku technického vzdělání, do popředí staví jiné faktory, na které je třeba se zaměřit.

4.2.20 Závěr

Ve vybraných článcích z roku 2015 se nám rýsují tři výrazné diskurzy vzdělávání. Ten nejhlasitější a nejrozšířenější obhajuje potřebu technického vzdělá(vá)ní, druhý naopak vyzdvihuje potřebu humanitního vzdělá(vá)ní a třetí navrhuje „třetí cestu“ – možnost spolupráce či syntézy humanitního a technického vzdělá(vá)ní.

Některé články (např. „*Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku*“ (Hospodářské noviny, 3. 3. 2015), „*Zájmy zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě*“ (Haló noviny, 26. 8. 2015)) jsou typickými příklady prvního diskurzu, v němž se hojně objevují argumenty pro podporu technického vzdělávání, jiné se naopak snaží obhájit potřebu humanitních věd (např. „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015), „*V čerpání z fondů EU jsme nejlepší*“ (Lidové noviny, 16. 6. 2015), „*Nerušme humanitní obory*“ (Lidové noviny, 12. 10. 2015). Se třetím diskurzem, který se snaží o určitou syntézu humanitního a technického vzdělání, se setkáváme například v těchto článcích: „*Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec*“ (Mladá fronta DNES, 28. 1. 2015), „*Učíme děti, ne studenty*“ (Hospodářské noviny, 24. 4. 2015).

Mezi významné aktéry prvního diskurzu patří Svaz průmyslu a dopravy a Regionální hospodářská komora Plzeňského kraje. Dále se v článcích hojně objevuje odkaz na obecný pojem „firmy, podniky“, nechybí však ani konkrétní příklady firem a jejich zástupců. Aktéry druhého diskurzu jsou akademické obce filosofických, potažmo humanitních fakult. V diskurzech se také objevují další aktéři – politická reprezentace státu a také stát obecně, úřady práce, personální agentury, studenti a absolventi škol (humanitních i technických) a jejich rodiče. Na všechny tyto aktéry se odvolávají představitelé všech diskurzů. V Hospodářských novinách se setkáváme s prvním diskurzem, v Lidových novinách s druhým.

Co je pro první a druhý diskurz společné, je to, že se snaží upevnit svoji pozici a ukázat, že právě to dané studium je pro společnost potřebné. Zároveň se oba snaží ukázat, že i pro jedince jako takového je to které studium skvělou volbou. Oba diskurzy se snaží apelovat na stát, aby právě jim pomohl nalákat studenty do svých řad. První diskurz je nejrozšířenější a obhajuje potřebu technického vzdělá(vá)ní a deklaruje naléhavou potřebu změny (více techniků, více matematiky). Pozice druhého je spíše obranná.

Naše společnost je na jedné straně liberální, individualistická a podporuje vlastní (popřípadě rodičovskou) odpovědnost – na druhou stranu ale oba diskurzy využívají i „společenské“ argumenty – jde o zachování ekonomiky na jedné straně a o zachování kulturnosti na straně druhé. Projevuje se to i v argumentaci zastánců humanitního vzdělání, i oni musejí zdůrazňovat uplatnitelnost absolventů a ekonomický přínos svých oborů.

V člancích z roku 2015 se nijak výrazně neobjevuje téma světové ekonomické krize (až na na dvě velmi letmé zmínky). Dá se říci, že argumentace obou hlavních táborů je z markantní většiny uzavřená v rámci ČR a nijak zvlášť neodkazuje ke globálnímu vývoji, který bude budoucí situaci u nás určovat. Jediné odkazy na zahraničí „fungují“ jako ukázka příkladu toho, jak to jinde funguje, a inspirace pro nás, jak jednat.

Mezi častá témata patří otázka „uplatnitelnosti“ – zástupci technického diskurzu obecně hovoří o tom, že s technickým vzděláním má jedinec zajištěnou budoucnost, která bude naplněná skvěle placenou prací, o kterou nebude mít nikdy nouzi. Technicky vzdělaných lidí je totiž dle nich velmi málo, firmám techničtí pracovníci zoufale chybí. Naopak studenti humanitních věd budou dle nich pracovat v jiném oboru, než který vystudovali, nebo v zaměstnání, ke kterému by vysokou školu ani nepotřebovali, nebo jak praví známý vtíp: „obracet hamburgery“. Zastánci humanitních věd se o uplatnitelnost svých absolventů nebojí a vyjmenovávají charakteristiky svých absolventů, které jim mají umožnit úspěšné zapojení se do pracovního procesu (kritické myšlení, adaptovatelnost). Zde je naopak zřetelný apel na „všeobecné kompetence“, nikoli tolik na „specializované účelové znalosti“.

Často se v textech objevuje názor, že humanitních fakult (a tím pádem i humanitně vzdělaných lidí) je v Čechách moc. Diskuse ohledně technického versus humanitního vzdělání se někdy stáčí k diskusi ohledně učňovského versus vysokoškolského vzdělání. Zástupci technického diskurzu upřednostňují učňovská učiliště před gymnázii (s tímto souzní i koncepce vzdělání ministra školství Marcela Chládky).

Z článků patřících k té části diskurzu, která podporuje technické vzdělání, vidíme, že se aktéři snaží přesvědčit širokou veřejnost, že je dnes vysoká poptávka po technicky vzdělaných absolventech (a také po manuálně zručných řemeslnících) – kdežto jejich nabídka je žalostná. Tento nedostatek pracovníků je prý dlouhodobý a dle většiny aktérů ještě potrvá (i tak se ale setkáváme také s názorem, že se situace zlepšila a že zájem o technické obory vzrostl). „Protechničtí“ aktéři tak volají po tom, aby se stát (a kraj) zasazoval o napravení situace, a snaží se i přesvědčit rodiče, aby své děti posílali „tím správným směrem“. Vypadá to, že dnešní neoliberální společnost je dnes takto naladěná. Oproti tomuto postoji se staví zástupci humanitního vzdělávání, jejichž argumentem bývá například kritické myšlení, flexibilita a rozhled.

4.3 Komparace let 1990/1 a roku 2015

Několik rozdílů mezi články z let 1990/1 a z roku 2015 je vidět na první pohled. Tím nejviditelnějším je bezpochyby ten, že v roce 1990 a 1991 vyšlo v celostátních tištěných novinách pouze 6 článků, které se tématu humanitního versus technického vzdělání dotýkají. V roce 2015 vyšlo článků zabývajících se tímto tématem mnohem více – a to celkem 49.

4.3.1 Společné rysy článků

Mezi společné rysy článků patří to, že v obou sledovaných obdobích se setkáváme nejen s diskusí o humanitním/společenskovědním a technickém vzdělání, ale i o učňovském/odborném a vysokoškolském vzdělání. Ve třech článcích z roku 1990 („*Praxe nestojí o absolventy VŠ*“, „*Šanci mají řemeslníci*“ a „*Košice bez volných míst*“) se hovoří o tom, že o absolventy vysokých (humanitních nebo technických) škol je na trhu práce menší zájem než o vyučené řemeslníky. Toto téma i argumentaci nacházíme i v článcích z roku 2015, konkrétně v článcích „*Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory*“, „*Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane*“, „*Vyučení hledají práci obtížněji*“, „*Pomáháme nejen podnikatelům*“. Zde se hovoří například o výši platu a o nezaměstnanosti. Jedna skupina říká, že nezaměstnaností jsou méně ohroženi absolventi učebních oborů, druhá tvrdí opak – lépe jsou na tom právě absolventi vysokých škol.

Dalším aspektem, který se objevuje v obou obdobích, je téma rekvalifikace, které se objevuje ve třech článcích z počátku devadesátých let („*Šanci mají řemeslníci*“, „*Košice bez volných míst*“ a v článku „*Bez práce*“). V těchto letech byly rekvalifikace vnímány jako jeden ze způsobů, jak se vyrovnat s novou situací po pádu komunistického režimu a opuštění centrálně plánované ekonomiky. V prvním zmíněném článku je rekvalifikace pojímána jako řešení nastalé situace na trhu práce a má pomoci přizpůsobit profesní strukturu požadavkům trhu. Druhý zmíněný článek o rekvalifikacích nehovoří tak nadějně, neboť podniky samy neví, jaké zaměstnance budou v nově nastalé situaci potřebovat – se stejnou myšlenkou se setkáváme v článku „*Bez práce*“. Téma rekvalifikací je i v článcích z roku 2015 („*Práce po škole je. Často mimo obor*“ (Mladá fronta DNES, 24. 9. 2015)), zde je však většinou spojeno s typem absolvovaného vzdělání – absolventi netechnických oborů, kteří nenacházejí práci, by měli zauvažovat o rekvalifikacích, viz článek „*Pomáháme nejen podnikatelům*“ (Mladá fronta DNES, 31. 3. 2015): „Spíš si vybírají školy humanitního zaměření, ale potom nenacházejí uplatnění. Mají sice vysokou školu, ale zaměstnání často neodpovídá jejich kvalifikaci. Musí se rekvalifikovat, a to zase zvyšuje finanční zátěž na celý systém.“

Zajímavý je i odkaz na Japonsko, se kterým se setkáváme v jednom článku z roku 1990 („*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (Rudé Právo, 28. 2. 1990)) a ve dvou článcích z roku 2015: „*Absolventka práv učí ve školce*“ (Lidové noviny, 20. 10. 2015), „*Zrušme sociální vědy*“ (Lidové noviny, 5. 10. 2015). V článku z roku 1990 se však hovoří o společenskovědním vzdělání příznivě („*lidé s rozsáhlejšími a hlubšími společenskými znalostmi a zájmy mají lepší výsledky v odborné činnosti a výzkumu*“), v článcích z roku 2015 se o Japonsku hovoří v souvislosti s politikou premiéra Abeho, jenž se snaží humanitní studium na vysokých školách eliminovat.

Dalším společným bodem diskurzu počátku devadesátých let a roku 2015 je odkaz na určitou „nepraktičnost“ humanitních věd – tu zmiňuje článek „*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ (28. 2. 1990): „Proto například názor, že společenské vědy nemají ve výuce na středních a vysokých školách místo, že zabírají čas na odborné předměty a jsou nepraktické, je zavádějící.“ Autor zde neuvádí, kdo jsou ti, kdo se s tímto názorem ztotožňují, on sám se naopak snaží společenské vědy obhájit.

Společným rysem v obou diskurzích je i kritika humanitních věd (jejich „špatná pověst“) – ve dvou článcích („*Humanitní výchova proti odbornosti?*“ a „*Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami*“) se hovoří o tom, že humanitní/společenské vědy jsou zatížené svojí minulostí, neboť byly v minulém režimu podřízeny ideologii, což například vedlo k zamlčování a překrucování výsledků jejich bádání. S tímto se tedy dle autorů zmíněných dvou článků musí vědy vyrovnat, aby mohly začít novou etapu jejich vývoje, která má být pravdivá a demokratická. O „špatné pověsti“ humanitních věd hovoří i děkanka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy Mirjam Friedová v článku „*Filozofové nejsou příživníci*“ (Lidové noviny, 10. 2. 2015), která si myslí, že je tato pověst způsobena tím, že „nejsme dost vidět, že se o nás vlastně neví. Z Ameriky si přináším důvěru, že když do něčeho dám energii a postavím se za to, přinese to výsledky. Měli bychom být aktivnější.“

Kritice se v obou diskurzích nevyhnuly ani technické školy – v článku „*Praxe nestojí o absolventy VŠ?*“ (9. 7. 1990) se setkáváme s upozorněním na úzké zaměření absolventů technických vysokých škol.

4.3.2 Rozdílné rysy článků

Největší rozdíl mezi články z let 1990/1 a roku 2015 způsobila odlišná situace a odlišná atmosféra, ve které články vznikly. Články z počátku devadesátých let reflektují novou situaci po pádu komunistického režimu. Společensko-ekonomické změny s sebou

přinesly i velké změny na trhu práce, neboť v mnoha firmách došlo k propouštění zaměstnanců. Nesmíme zapomenout na to, že některé profese (např. ve státním aparátu) zcela zanikly. Naopak v článcích z roku 2015 nacházíme reflexi jiných specifických témat, která byla v té době aktuální (např. koncepce školství ministra Chládky a rok 2015 jako *Rok průmyslu a dopravy*).

Velkým rozdílem je tedy již zmiňovaný počet článků, které se tohoto tématu v tištěných celostátních novinách dotýkaly. V diskurzu počátku devadesátých let tak mohlo být do analýzy zahrnuto 6 článků, v současném diskurzu je článků několikanásobně více – celkem (49). S počtem vydaných článků bezpochyby souvisí i další aspekt, který se změnil, a to vznik nových periodik. V letech 1990/1 zkoumáme pouze články v Rudém Právu, naopak články z roku 2015 vyšly v Právu, Mladé frontě DNES, Lidových novinách, Hospodářských novinách, deníku E15 a v Haló novinách.

S počtem článků souvisí i počet aktérů, kteří se v analyzovaných článcích objevují. Někteří jsou v obou diskurzích stejní (politické subjekty – ministerstvo, studenti a absolventi škol; školy a jejich zástupci; zahraniční aktéři – např. inspirace zahraničními školami), někteří se naopak vyskytují jen v jednom z nich – například nezaměstnaní figurují jen v prvním diskurzu.

Jelikož je diskurz z roku 2015 obsáhlejší, je zřejmé, že obsahuje i podtémata a argumentace, které v diskurzu z počátku devadesátých let chybí. Mezi tato dílčí témata patří například otázka školného. Rovněž s tématem propojení škol a firem se v tomto diskurzu nesetkáváme, tento fenomén se objevil až později. V této době nebylo ani slyšet žehrání firem, že jim chybějí techničtí odborníci, ani jejich volání po podpoře technického vzdělání.

5 Závěr

Tématem předkládané diplomové práce je vzhled do dvou časových období skrze články, které spojovalo téma vzdělání, přesněji řečeno dichotomie humanitního/společenskovědního a technického/přírodovědného vzdělání. Definice těchto pojmů (které rovněž jako ony dva diskurzy prošly v průběhu doby proměnou) má své místo v teoretické části práce.

Analýza ukázala, že se diskurz oborů vzdělání v celostátním tisku od počátku devadesátých let během dvaceti pěti let proměnil – nejvýraznější a nejvýznamnější změnou je to, že se diskurz značně zvětšil a rozvětvil. Analyzovaný počet článků je toho dokladem. Na počátku devadesátých let bylo téma vzdělání v humanitních/společenskovědních a technických/přírodovědných oborech tématem okrajovým, o kterém se články zmiňovaly jen v šesti případech. Naopak článků v roce 2015 je již 49.

I přes značnou proměnu ale můžeme najít několik společných rysů obou diskurzů (v obou se například objevuje téma rekvalifikací a téma učňovského versus vysokoškolského vzdělání). Naopak některá témata v diskurzu z počátku devadesátých let chybí (školné, téma propojení škol a firem). Rovněž i aktéři zůstali někteří stejní (podniky, absolventi škol, politická reprezentace), a někteří se začali objevovat nově (rodiče, personální agentury).

Během analýzy článků z roku 2015 postupně vykristalizovaly tři diskurzy – jeden hájí nutnost vzdělání v technických oborech a často argumentuje tím, že je technických odborníků v Česku dramatický nedostatek, že firmám již dlouhá léta tito odborníci chybí (a politická reprezentace by s touto situací měla urychleně něco dělat – koncepce dnes již bývalého ministra školství Marcela Chládky s těmito hlasy v mnohém souhlasí a situaci „řeší“). Názory aktérů tohoto diskurzu jsou poplatné scientismu, velmi často zdůrazňující význam „uplatnitelnosti“ absolventů škol jako nejvýznamnější aspekt vzdělání (a dokladu „správného výsledku“ vzdělání). Druhý diskurz má povahu obrannou a snaží si vedle tohoto hlavního diskurzu vydobýt své místo. I zde ale najdeme argument „uplatnitelnosti“. Třetím diskurzem je pak snaha o nalezení konsenzu a harmonie mezi těmito dvěma tábory a nabídnutí jistého propojení. V diskurzu z počátku devadesátých let se ještě o žádném z těchto tří proudů hovořit nedá.

Stejně tak jako se liší články z diskurzu počátku devadesátých let a současnosti, liší se samozřejmě i doba samotná, ve které ony články vznikaly. Na počátku devadesátých let, v době, kdy naše země procházela velkou společensko-ekonomickou proměnou, nebylo toto téma v tištěných médiích tématem stěžejním. Naopak se více hovořilo o nezaměstnanosti a o

tom, že podniky zatím vůbec nevědí, jaké pracovníky budou v budoucnu potřebovat – naopak v dnešním diskurzu je často slyšet, že o nejen současných, ale i o budoucích pracovnících a o jejich požadovaných kompetencích je jasno – žádaným pracovníkem je ten, kdo má vzdělání technického směru.

Co se týče současného diskurzu, v něm je často vidět pojmání vzdělání jako cesty k nalezení dobře placené práce jakožto jedinému přijatelnému cíli a smyslu oné cesty. Je třeba se ale zamyslet, zda má mít ono vzdělání i další cíle. Upřímně si myslím, že vzdělání je důležité a dává člověku nezbytný stavební kámen, na druhé straně je ale podstatné také to, že vedle vzdělání samotného (v tom či onom oboru) hrají klíčovou roli (v pracovním i osobním životě) další faktory jako například píle, pracovitost, motivace, kreativita apod., jež nejsou tak rychle a snadno doložitelné jako diplom z té či oné školy.

6 Zdroje

Seznam článků (rok 1990 a 1991)

- Humanitní výchova proti odbornosti? (Rudé Právo) 28. 2. 1990
- Praxe nestojí o absolventy VŠ? (Rudé Právo) 9. 7. 1990
- Košice bez volných míst (Rudé Právo) 30. 7. 1990
- Šanci mají řemeslníci (Rudé Právo) 19. 7. 1990
- Zrušit bariéry mezi technikami a univerzitami (Rudé Právo) 28. 6. 1990
- Bez práce (Rudé Právo) 13. 4. 1991

Seznam článků (rok 2015)

- Firmy se letos poperou o kvalifikované techniky (Hospodářské noviny) 5. 1. 2015
Zuzana Keményová
- Rozpory lidských práv (Právo) 8. 1. 2015 *Jan Keller*
- Mít vysokou se pořád vyplatí (Právo) 15. 1. 2015
- Brno výrazně porazilo Univerzitu Karlovu (Hospodářské noviny) 22. 1. 2015
- Strojáři ze severu těsně předběhli Brno (Hospodářské noviny) 22. 1. 2015
- Školné vede k větší zodpovědnosti (Lidové noviny) 14. 2. 2015
- Filozofové nejsou příživníci (Lidové noviny) 10. 2. 2015 *Barbora Cihelková*
- Plzeň by výpadek elektřiny zvládla velmi dobře, říká uznávaný vědec (Mladá fronta DNES) 28. 1. 2015
- Zajímejme se více o vlastní historii (Haló noviny) 4. 2. 2015 *Monika Hoření*
- Musíme přesvědčit maminky, aby poslaly děti na techniku (Hospodářské noviny) 3. 3. 2015
Petra Horáková
- Školné neřeší nic (Právo) 7. 3. 2015 *Jan Keller*
- Stamilionů na spolupráci s firmami se dočkají umělci či lingvisté (Hospodářské noviny) 9. 3. 2015 *Luboš Kreč*
- Školné pro vyjmenované obory by bylo diskriminační (Haló noviny) 10. 3. 2015
- Marcel Chládek: Školy už nebudou dostávat peníze jen za žáka, budou i další kritéria (E15) 13. 3. 2015 *Alena Adámková*
- Vyučení hledají práci obtížněji (Lidové noviny) 24. 3. 2015 *Kateřina Mahdalová*

- Kdo po škole (ne)najde práci? (Lidové noviny) 24. 3. 2015
- Blíží se „diktatura“ starých a chudých (Index LN) 30. 3. 2015
- Největší školní strašák se vrací. Vítej, matematiko (Mladá fronta DNES) 26. 3. 2015
- Pomáháme nejen podnikatelům (Mladá fronta DNES) 31. 3. 2015 Zdeněk Soukup
- Maturity nově: místo papíru PC (Hospodářské noviny) 9. 4. 2015 Luboš Kreč
- Ústí není Praha. Kdo chce, na gymnázium se dostane (Mladá fronta DNES) 14. 4. 2015
Markéta Březinová
- Suplují roli státu, zlobí se, ale na své školy jsou pyšní (Hospodářské noviny, 16. 4. 2015
- Učíme děti, ne studenty (Hospodářské noviny) 24. 4. 2015 Václav Dolejší
- Máme zvyhodňovat technické obory? (Lidové noviny) 25. 4. 2015 Petr Zídek
- „Studium techniky má větší budoucnost než jiné obory“ (Mladá fronta DNES) 29. 4. 2015 Darek Štalmach
- Žádná věda (Magazín Víkend DNES) 25. 4. 2015 Ondřej Vrtiška
- Humanitní vzdělání se hodí i těm, kteří pak pracují jinde (Mladá fronta DNES) 5. 5. 2015 Pavlína Carbolová
- Jen „soft skills“ nestačí (Lidové noviny) 6. 5. 2015 Pavel Ripka
- Úspěšný absolvent = technik hovořící několika jazyky (Hospodářské noviny) 6. 5. 2015 Zdena Bočarova
- V čerpání z fondů EU jsme nejlepší (Lidové noviny) 16. 6. 2015 Barbora Cihelková
- Technické obory ve vysokém školství znatelnou podporu nemají (Právo) 27. 6. 2015
- Zájmy zaměstnavatelů a rodičů stojí proti sobě (Haló noviny) 26. 8. 2015 Taťána Lankašová
- Bakalářský diplom nestačí, práci v oboru najdou jen magistři (Lidové noviny) 22. 9. 2015 Lenka Poláková
- Práce po škole je. Často mimo obor (Mladá fronta DNES) 24. 9. 2015 Nela Vejvodová
- Spolehlivý zaměstnanec se stává téměř nedostatkovým zbožím (Mladá fronta DNES) 25. 9. 2015 Ilona Zelníčková
- Zrušme sociální vědy (Lidové noviny) 5. 10. 2015 Denisa Hejlová
- Nerušme humanitní obory (Lidové noviny) 12. 10. 2015 Jaroslav Veis
- Spolupracujeme s tisícovkou podniků (Mladá fronta DNES) 15. 10. 2015 Martin Beneš
- Absolventka práv učí ve školce (Lidové noviny) 20. 10. 2015 Barbora Cihelková

- „Problém najít k nám zkušené odborníky máme také my“ (Mladá fronta DNES) 23. 10. 2015 Vladimír Onderka
- Budoucnost potřebuje techniky (Právo) 29. 10. 2015
- Výběr středních škol je veliký, chce to dostatek informací (Právo) 29. 10. 2015
- Fórum MF DNES Jak dál s průmyslem v našem kraji (Mladá fronta DNES) 30. 10. 2015 Vladimír Onderka
- Firmy chtějí děti. A opačně? (Mladá fronta DNES) 31. 10. 2015 David Štverka
- Tisíce nezaměstnaných, ale firmy marně shánějí lidi (Mladá fronta DNES) 31. 10. 2015
- Scholaris pomůže vybrat školu (Mladá fronta DNES) 20. 11. 2015 Vladimír Onderka
- Univerzitní základka má víc matematiky (Právo) 24. 11. 2015 Lucie Fialová
- Mediálně nepoužitelný endemit (Právo) 26. 11. 2015 Eva Klíčová
- O vzdělání (Lidové noviny) 27. 11. 2015 Petruška Šustrová

ANDRES, P., VALIŠOVÁ, A. Institucionální vzdělávání učitelů – techniků. Lifelong Learning – celoživotní vzdělávání, 2013, roč. 3, č. 3, s. 8–22.

ANDRES, P., VALIŠOVÁ, A. 2013. Abychom si lépe porozuměli. MÚVS ČVUT: Mezinárodní vědecká konference o komunikaci jako cestě spolupráce mezi technickými, humanitními a společenskými vědami. Pražská technika, roč. 15, č. 2, s. 23. ISSN 1213-5348.

AULA, roč. 21/2013, č. 1

http://www.csvs.cz/aula/clanky/Aula_01-2013_Pavel_Andres_Alana_Valisova_126_128.pdf

BĚLOHRADSKÝ, Václav. *Společnost nevolnosti: eseje z pozdější doby*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2014. Sociologické aktuality. ISBN 978-80-7419-167-1.

BENEŠOVÁ, Jitka (ed.). *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. Praha: Diderot, 1999. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-902555-3-1.

GADAMER, Hans-Georg. *Problém dějinného vědomí*. Praha: Filosofie, 1994. Parva philosophica. ISBN 80-7007-062-5.

HALÍK, Tomáš. K čemu dnes humanitní vědy?. Vyd. 1. Editor Jan Randák, Aleš Novák. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta ve vydavatelství Togga, 2008, 99 s. ISBN 978-80-7308-234-5.

HAVLÍKOVÁ, Hilda. Formy humanitní vzdělanosti na technické univerzitě. Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. 6. str. 307-311.

Ilustrovaný encyklopedický slovník. Praha, 1980.

Ilustrovaný encyklopedický slovník. Praha: Academia, 1982.

KOUCKÝ, Jan a Radim RYŠKA. *Reflexe vzdělání a uplatnění absolventů vysokých škol: výsledky šetření REFLEX 2013*. Praha: Středisko vzdělávací politiky, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2014. ISBN 978-80-7290-813-4.

KRÁMSKÝ, David. *Humanitní vědy dnes a zítra*. Liberec: Katedra filosofie Technické univerzity v Liberci, 2007, 365 s. Res humanae. ISBN 978-80-86807-06-5.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý Kompas, 1926.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý Kompas, 1927.

Masarykův slovník naučný: lidová encyklopedie všeobecných vědomostí. Praha: Československý Kompas, 1931.

MISSLER, J. 2008. Kritická diskurzivní analýza (CDA) a velké množství masmediálních textů. In: *Médiá a text II. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove*.

NEUBAUER, Zdeněk a Vladimír VANÝSEK. *Třetí kultura. Vztah anglosaského světa k humanitnímu a přírodovědnému vzdělání*. Vesmír 76, 225, 1997/4.

NUSSBAUM, Martha Craven. Not for profit: why democracy needs the humanities. Princeton: Princeton University Press, c2010, xv, 158 s. Public square. ISBN 9780691140643.

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1897, 1066 s. (11. Díl) – humanitní studia

Ottův slovník naučný: ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí. 1. vyd. Praha: J. Otto, 1905, 1064 s. (23. díl – není zde heslo společenské vědy)

PROKOPOVÁ, Kateřina, ORSÁGOVÁ Zuzana a MARTINKOVÁ Petra. Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4344-7.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník.* 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník.* 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

SCHNEIDEROVÁ, Soňa. *Analýza diskurzu a mediální text.* Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2884-4.

Spencer, Vicki A. Democratic Citizenship and the “Crisis in Humanities” *Humanities* 2014, 3, 398–414; doi:10.3390/h3030398. ISSN 2076-0787

TRAMPOTA, Tomáš a Martina VOJTĚCHOVSKÁ. *Metody výzkumu médií.* Vyd. 1. Praha: Portál, 2010, 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

Universum: všeobecná encyklopedie. V Praze: Odeon, 2000. ISBN 80-207-1063-9.

Universum: všeobecná encyklopedie. Praha: Odeon, 2001. ISBN 80-207-1069-8.

Universum. Praha: Odeon, 2002. ISBN 80-207-1117-1.

Universum: všeobecná encyklopedie. Praha: Odeon, 2002. ISBN 80-207-1113-9.

VÁVRA, Martin. 2008. Diskurz a diskurzivní analýza v sociologii, in *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*, Ed. J. Šubrt, str. 204-221. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 9788024614137.

Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-.
Encyklopedie Diderot. ISBN 80-85841-17-7.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. Praha: Diderot, 1999. Encyklopedie Diderot. ISBN 80-902723-0-4.

Internetové zdroje:

Newton Media Search:

<http://www.newtonmedia.cz/cs/sluzby/monitoring-medii/produkt/medialni-archiv-mediasearch>

Český statistický úřad – *Metodika mezinárodní klasifikace vzdělání ISCED 97:*

https://www.czso.cz/csu/czso/metodika_mezinarodni_klasifikace_vzdelani_isced_97#9

6.1.1.1 Národní ústav odborného vzdělávání: Odborné školství v období ekonomické krize:

<http://www.nuov.cz/odborne-skolstvi-v-dobe-ekonomicke-krize>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Akční plán podpory odborného vzdělávání:*

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/akcni-plan-podpory-odborneho-vzdelavani>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy: *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020:*

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/dlouhodoby-zamer-vzdelavani-a-rozvoje-vzdelavaci-soustavy-3>

Reforma výzkumu a vývoje:

<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=495405>

Jednota českých matematiků a fyziků: *Helena Ulbrechtová: Specifika humanitních oborů – věda druhé kategorie?* (Upravená verze ústní přednášky ze dne 19. 12. 2013):

https://www.jcmf.cz/sites/default/files/Z-9_H

[Ulbrechtova_Specifika%20humanitnich_oboru.pdf](https://www.jcmf.cz/sites/default/files/Z-9_H_Ulbrechtova_Specifika%20humanitnich_oboru.pdf)

Zahraniční diskuse:

<http://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/05/29/to-boost-post-college-prospects-cut-humanities-departments/>

<http://www.theguardian.com/education/2015/mar/29/war-against-humanities-at-britains-universities>

https://www.washingtonpost.com/opinions/why-stem-wont-make-us-successful/2015/03/26/5f4604f2-d2a5-11e4-ab77-9646eea6a4c7_story.html

<http://www.forbes.com/sites/petercohan/2012/05/29/to-boost-post-college-prospects-cut-humanities-departments/#2715e4857a0b56e44d25344f>

<http://time.com/4035819/japanuniversityliberalartshumanitiessocialsciencescuts/> - článek vyšel dne 16. září 2015

<https://www.timeshighereducation.com/news/social-sciences-and-humanities-faculties-close-japan-after-ministerial-intervention> - článek vyšel dne 14. září 2015

<http://www.japantimes.co.jp/opinion/2015/08/23/commentary/japan-commentary/humanities-attack/> - článek z 23. srpna 2015

<http://www.theguardian.com/higher-education-network/2015/sep/25/japans-humanities-chop-sends-shivers-down-academic-spines>

http://www.mext.go.jp/b_menu/shingi/chousa/koutou/062/gijiroku/_icsFiles/afieldfile/2015/06/16/1358924_3_1.pdf - 27. 6. 2016, v japonštině